

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YEREL YÖNETİMLER KENT VE ÇEVRE ÇALIŞMALARI

YÜSEK LİSANS TEZİ

GAMBİYA'DA KADINLARIN ARAZİYE ERİŞİM
HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ: ALT NEHİR BÖLGESİ
ÖRNEĞİ

NFAMARA CAMARA
2501141340

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SEDA İREM ÇARKIRCA

İSTANBUL, 2017

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NFAMARA CAMARA Numarası : 2501141340
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : YEREL YÖNETİMLER KENT VE ÇEVRE ÇALIŞMALARI Danışmanı : DOÇ. DR. SEDA İREM ÇAKIRCA
Tez Savunma Tarihi : 17.08.2017 Saati : 11:00
Tez Başlığı : "GAMBİYA'DA KADINLARIN ARAZİYE ERİŞİM HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ: ALT NEHIR BÖLGESİ ÖRNEĞİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. SEDA İREM ÇAKIRCA		KABUL
2- YRD. DOÇ. DR. BERRİN OKTAY YILMAZ		KABUL
3- YRD. DOÇ. DR. SEVGİ USTA		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- YRD. DOÇ. DR. M. GÖRKEM DOĞAN		
2- YRD. DOÇ. DR. REYDA ERGÜN		

ÖZ
Gambiya'da Kadınların Araziye Erişim Haklarının Geliştirilmesi: Alt
Nehir Bölgesi Örneği

NFAMARA CAMARA

Kadınlar dünya çapında hayatın hemen her alanında ayrımcılıkla karşı karşıyadır. Arazi hakları ve araziye erişim kadınların karşılaştıkları sayısız sorunlar arasında yer almaktadır. Gambiya'da kadınların durumlarının iyileştirilmesi için gerçekleştirilen bütün çabalara rağmen siyasi, sosyo- kültürel ve ekonomik nedenlerle araziye erişim hakları büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Gambiya'da 1997 Anayasası'nın 33 (5). maddesi bünyesinde kadınlara yönelik ayrımcılık barındırmakla birlikte, kadınların arazi haklarını garanti altına almakta da başarısız olmuştur. Gambiya, CEDAW da dahil olmak üzere, kadın haklarını garanti altına alan birçok uluslararası belgeye imzacı statüsündedir. Bütün bunlara rağmen, araziye erişim ve arazi mülkiyeti özellikle Gambiya Alt Nehri Bölgesi'nin kadınları için büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla, bu tez Gambiya'da kadınların araziye erişim ve sahip olmada yaşadıkları zorunlukları Alt Nehir Bölgesi'deki durumu örnek alarak incelemeyi ve betimlemeyi hedefliyor. Bu çalışmada kadınların arazi erişimi ve arazi hakları konusunda yasal ve politik çerçeveleri araştırılarak, Gambiya Alt Nehir Bölgesi kadınlarının arazi haklarını engelleyen farklı faktörler incelenecektir. Bu çalışma, son kertede cinsiyet eşitliğini güvence altına alarak, toplumu geliştirmek amacıyla Alt Nehir Bölgesi'nde kadınların arazi haklarını teşvik edecek bazı önerilerde bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Arazi, Mülkiyet, CEDAW, Erişim hakları, İnsan Hakları, Kadınlar

ABSTRACT
ENHANCING WOMEN'S ACCESS RIGHTS TO LAND IN THE
GAMBIA: THE CASE OF LOWER RIVER REGION (LRR)

NFAMARA CAMARA

Women worldwide face discrimination in almost all spheres of life. Access to land and women's land rights are part of the numerous predicaments they continue to encounter . In the Gambia, efforts are made to improve the conditions of women, however their rights to land remain a great challenge due to political, socio-cultural and economic reasons. Section 33 (5) of the 1997 Constitution of the Gambia discriminates women and fails to guarantee their rights to land. The Gambia is a signatory to most international legal instruments that guarantee the rights of women including CEDAW. Despite all these, access and ownership of land remain a great challenge for most women in the Gambia and Lower River Region in particular. Therefore, this thesis seeks to reveal challenges face by women in accessing and possessing land in The Gambia with a specific focus on the Lower River Region (LRR). It will look into the legal and policy frameworks about women's access and ownership rights and examine the different factors that hinder women's land rights in the Lower River Region of The Gambia. This is geared towards ensuring an all-inclusive society that guarantee gender equality. In order to have a comprehensive understanding of access to land and women's land rights in Lower River Region (LRR), a qualitative research method is used to examine the situation for future academic and policy use.

Key words: Land, Property, CEDAW, Access rights, Human Rights, Women

ÖNSÖZ

Öncelikle bu programı başarıyla bittirdiğim için Allaha şükürler olsun. Araştırmam boyunca verdiği sürekli destek ve rehberlik için İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümün'den danışmanım Doç Dr. Seda İrem Çakırca'ya teşekkür ederim. Onun desteği olmaksızın başarılı olamazdım. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'ndeki tüm öğretim görevlilerine, destek ve teşviklerinden ötürü teşekkür ederim. Türk hükümetine, halkının sıcak karşılmasına ve yardımseverlikleri için minnettarım. Teşvik ve desteklerinden dolayı aileme özel teşekkürlerimi sunuyorum. Bert ve Claudia arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunuyorum. Sonunda, bu yolculuğun başarısında doğrudan veya dolaylı yollarla katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum.

İSTANBUL, 2017
NFAMARA CAMARA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
HARİTALAR LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. LİTERATÜR TARAMASI	13
1.1. Araştırma Alanının Tanımlanması	13
1.2. Dünya Genelinde Kadınların Araziye Erişimleri ve Arazi Mülkiyet Haklarına Genel Bakış	16
1.3. Kadınların Arazi Hakları ve Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri.....	21
1.3.1. Mülkiyet Nedir?	27
1.3.2. Mülkiyet Hakları Nelerdir?	27
1.3.3. Arazi Mülkiyet Hakkı Nedir?.....	28
1.3.4. Araziye Erişim Nedir?.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

2. TOPRAK YÖNETİMİ.....	31
2.1. Arazi Reformları: Bazı Sahraaltı Afrika Ülkelerinden Başarı ve Başarısızlık Örnekleri:.....	31
2.4. Gambiya'da Toprak Yönetimi	39
2.5. Gambiya'da Toprak Sahipliği	40
2.6. Gambiya'da Arazi Anlaşmazlıkları	42
2.7. Gambiyalı Kadınların Mevcut Durumu	45

2.8. Gambiya'da Kadınların Arazi Erişim ve Arazi Sahipliği	55
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1: AŞAĞI NEHİR BÖLGESİNDE YAŞAYAN KADINLARIN ARAZİYE ERİŞİMİ	59
3.1.1. Topraksızlık (Arazisizlik)	62
3.1.2. Siyasal engeller	66
2.9. Önerileri.....	74
SONUÇ	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Dünyada Seçilmiş Bölgelerde Kadınların Arazi Erişimi

Şekil 1.2: Lesotho Arazi Kanununun 2010’da yürürlüğe girmesinden öncesinde ve sonrasında arazi kira sözleşmesi sayılarının cinsiyete göre karşılaştırılması (Erkek, Kadın, Ortak)

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1.1: Gambiya Haritası

Harita 1.2: Alt Nehir Bölge Haritası

Harita: 1.3: Anayasa cinsiyet eşitliğine herhangi bir yaklaşım getirdi mi?

Harita 1.4: Afrika'daki Kadın Hakları Protokolü (APRWA) veya Maputo Protokolü:
Onaylama Haritası

TABLULAR LİSTESİ

Tablo:1.1: İllere Göre Kadın Arazi Sahipliği

Tablo:1.2: İllere Göre Kadınların Arazi Erişim

Tablo:3.1 Aşağı Nehir Bölgesinde seçilen köyler ve ilçeler

Tablo:3.2. Cinsiyet Dağılımı

Tablo:3.3. Yaş Dağılımı

Tablo:3.4. Meslek dağılımı

Tablo:3.5.Şahsınıza ait arazi var mı?

Tablo:3.6. Cevabınız 'Evet' ise araziye erişiminiz tam mı yoksa sınırlı mı?

Tablo:3.7. Akrabalarınızdan veya arkadaşlarınızdan arazi ödünç alıyor musunuz?

Tablo: 3.8. Kadınlar hane içi karar verme süreçlerine dahil ediliyor mu?

Tablo: 3.9. Hane halkı içerisinde nihai karar verici hangi cinsiyete mensup?

Tablo:3.10. Arazilerin miras yoluyla paylaşılmasına kadınlar da dahil ediliyor mu?

KISALTMALAR LISTESİ

UN : Birleşmiş Milletler

UN Habitat : Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı

CEDAW : Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

GAMCOTRAP : Gambiya Kadın ve Çocuk Sağlığını Etkileyen Geleneksel Uygulamalar Komitesi

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

IMF : Uluslararası Para Fonu

APRWA : Afrika'daki Kadın Hakları Protokolü

FAO : Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

LRR : Aşağı Nehir Bölgesi

GİRİŞ

Arazi, kalkınmayı güçlendiren en önemli doğal kaynaklardan biridir. Kadınların arazilere erişimi ve arazi hakları konuları küresel düzeyde sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Dünya'nın birçok köşesinde, kadınlar hem araziye erişim, hem de arazi mülkiyeti edinme hususlarında ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Arazi, dünya genelinde birçok aileye çeşitli şekillerde geçim imkanı sağlayan temel bir kaynaktır. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı'na veya diğer ismiyle BM-Habitat veya UN-Habitat'a (2012) göre, dünya çapında arazi temini oldukça sınırlıdır ve araziyle ilgili sorunlar gün geçtikçe artmaktadır, bunun nedenleri nüfus artışı, kentleşme, hızlı ekonomik genişleme ve endüstriyel tarım faaliyetleri olduğu gibi; insanların gıdaya, suya ve enerji kaynaklarına duydukları ihtiyaç yanı sıra çatışma ortamı ve doğal felaketlerdir. Tarım, hayvan yetiştiriciliği, sebzeçilik, meyvecilik, balıkçılık, madencilik, kerestecilik, avcılık ve toplayıcılık gibi ekonomik faaliyetler arazilerin elverişliliğini büyük ölçüde etkilemektedir. “Araziler ve arazilerden elde edilen doğal kaynaklar, milyonlarca insanın geçim kaynağını oluşturur, ve tüm bunlar toplumsal, kültürel ve manevi kimlikle de ilgilidir” (Forsythe ve ark. 2009:6). Başka bir deyişle, arazi tartışmaları yalnızca arazinin sağladığı ekonomik yararlardan ötürü değil, aynı zamanda arazi mülkiyetinin toplumda kazandırdığı itibar ve sosyal statüden de kaynaklanmaktadır. “Arazi ve doğal kaynaklara erişim ve bunların kontrolü hususunda ki mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliği, doğal kaynakların ve sosyo-ekonomik gelişimin sürdürülebilir yönetimi önünde önemli bir engel teşkil etmektedir” (Odeny, 2013:3).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), politika özet raporunda cinsiyet ve arazi hakları sorunlarına büyük bir dikkat çekilmiştir. FAO'ya (2010) göre, araziler kırsal kesimde yaşayan hane halkları için gıda güvencesi, barınak ve mal varlığı gibi çeşitli geçim imkanları sunmaktadır. “Kırsal gelirin tarıma daha az bağımlı olduğu ülkelerde bile, araziler kırsal nüfus için en temel kaynaklardan biridir” FAO (2010:1). Bu durum, arazilerin hem tarımla uğraşan, hem de tarımla uğraşmayan toplulukların hayatta kalabilmesi için vazgeçilemez kaynaklar olduğunu göstermektedir. Buna

rağmen, gıda mahsullerinin ana üreticileri olan kadınlar ötekileştirilmekte ve araziye erişim hakları kısıtlandırılmaktadır. Kadınların araziye erişim hakları, sözde “ikincil arazi hakları” şeklinde tanımlanmaktadır (Peterman, 2011; FAO, 2010). Başka bir ifadeyle, kadınların araziye erişimleri çoğunlukla erkek akrabalarına bağlıdır ve bu kişilerin kadınlara sağladıkları arazi parçaları nispeten daha küçük, daha verimsiz, bazı durumlarda ise yaşadıkları yerlere oldukça uzak olmaktadır (Tsikata, 2016; FAO, 2010). Mısır ve Libya gibi ülkelerde, kadınlara ait tarımsal arazilerin kontrolü erkek aile üyelerine ait iken, Somali’de arazilerin kontrolü tamamen erkeklere aittir (Odeny, 2013). “Dolayısıyla, kadınlar boşanma, dul kalma veya kocalarının göç etmesi durumlarında hak sahipliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır” (FAO, 2010:1).

“Arazi hakları, herhangi bir arazi üzerinde hak iddiasında bulunma şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu iddia, devlet veya hükümet tarafından tanınabileceği gibi, sosyal sistem içerisinde yani toplumda da kabul görülebilir”(Forsythe ve ark. 2009:6). “Arazi hakları çeşitli birey ve gruplar arasında tamamiyle arazi konusuna özel gelişmiş ilişkilerin oluşum sürecine etki eden yasal hakları ifade etmektedir” (Forsythe ve ark. 2009:6). “Arazi hakları, umumiyetle arazinin kullanımı, idaresi, mülkiyeti, miras bırakılması, işlenmesi ve teminat olarak kullanılmasıyla ilgili hakları içermektedir” (Forsythe ve ark. 2009:6). “*Arazi hakları; uluslararası anlaşmalar, devlet sistemi, geleneksel ve dini yapılar, hanehalkı ve sosyokültürel normlar gibi çeşitli kaynaklara dayandırılarak meşrulaştırılabilmektedir, bu sebeple arazi haklarının bir süreklilik içerisinde varolduğu düşünülmektedir*” (Forsythe ve ark. 2009:6). “Tüm bu kaynaklar, hakların tanınmasını, uygulanmasını ve korunmasını çeşitli derecelerde sağlamaktadır” (Forsythe ve ark. 2009:6).

Bu nedenle, araziye erişim haklarının, araziyle ilgili alım ve satım, devretme, kullanım ve mülkiyet haklarını açıkça belirtmiş devlet kurumları veya toplum tarafından kanunlara uygun şekilde tanınması gerekmektedir. Devlet kurumları, bireyler, kabile ve aşiretler, bir arazinin mülkiyet hakkını elinde bulundurmakta fakat arazi paylaşımıyla

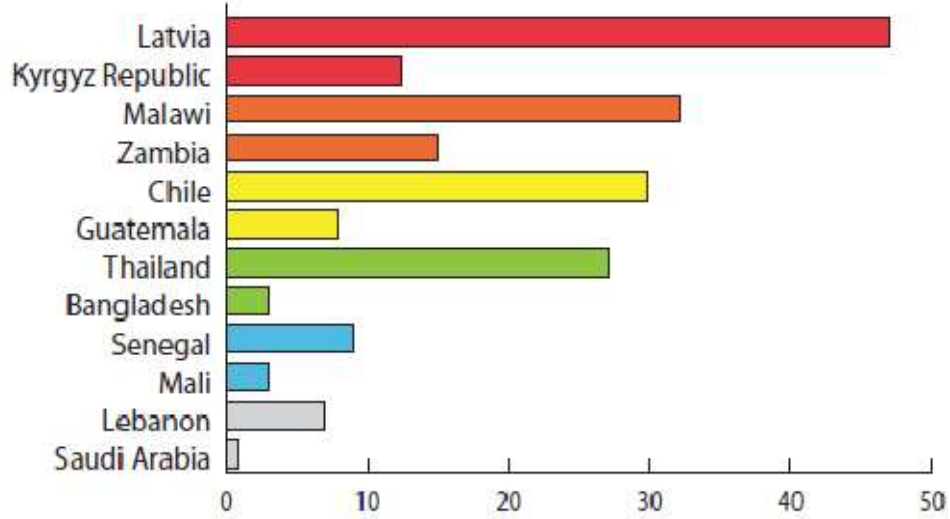
ilgili geleneksel yöntem ve kurallar nedeniyle, kadınlar arazi mülkiyeti edinme konusunda ayrımcılığa uğramaktadır.

Buna rağmen; gelişen dünyanın kadınları çiftçilik, işçilik ve girişimcilikleri ile tarımsal kalkınma ve kırsal malvarlığı oluşturmada oldukça hayati bir rol oynamaktadırlar (SOFA & Cheryl Doss, 2011). Kadınlar; gıda mahsullerinin üretimi, hayvan yetiştiriciliği, yemeklerin pişirilmesi, küçük ölçekli işletmelerin yürütülmesi, yemek pişirmede kullanılan yakıtların elde edilmesi ve günlük ev işlerinin yapılması gibi çeşitli görevleri yerine getirmektedirler (SOFA & Cheryl Doss, 2011). Dünya'nın birçok köşesinde, kadınların arazilere erişimi ve arazi mülkiyet hakları bakımından toplumsal cinsiyet eşitsizliği halen devam etmekte olan bir problemdir. FAO'nun (2010) 'tarımsal sayım raporu' dünyadaki arazi sahipleri arasında kadınların oranının %20'den az olduğunu göstermiştir. Bu sorun, kadınların arazi mülkiyet oranının %10'dan daha düşük seviyede olduğu Batı, Orta ve Kuzey Afrika'da oldukça aşikardır (FAO, 2010). Yukarıdaki bilgiler ışığında, kadınların arazi üzerindeki kontrolünün erkeklerle karşılaştırıldığında aradaki uçurumun oldukça derin olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, kadınların gerçek güçlerinin farkına varmalarına mani olduğu gibi, sürdürülebilir kalkınma süreçlerine güçlü bir şekilde katkı sağlamalarını da engellemektedir. Kadınlar imkanlarının kısıtlı olmasına, istihdam konusunda ayrımcılığa uğramalarına, iyi çalışma koşullarından mahrum bırakılmalarına, düşük yevmiye ve maaşlar almalarına rağmen, küresel boyutta tarımsal işgücüne son derece büyük bir katkı sağlamaktadırlar (Chu, 2011; Mulugeta & Amsalu, 2014; United Nations, 2015). Çalışma yaşına gelmiş kadınların sadece %50'si küresel işgücüne katkı sağlarken, bu oran çalışma yaşına gelmiş erkeklerde %77'dir (United Nations, 2015). Kadınlar işgücü piyasasında yüzleştikleri yaygın zorluklara rağmen, arazisiz bir şekilde ve alelade işlerde çalışmayı sürdürmek zorunda bırakılmışlardır. SOFA & Cheryl Doss'a (2011) göre, Sahraaltı Afrikası aktif işgücünün yaklaşık %50'si kadınlardan oluşmaktadır, bu oran 1980'lerde %45 civarındayken zaman içerisinde artış göstermiştir. Kadınlar için yeterince istihdam imkanının bulunmaması, erkek hegemonyasındaki küresel işgücü piyasasına katılım düzeyleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, Sahraaltı Afrikası'nda yaşayan

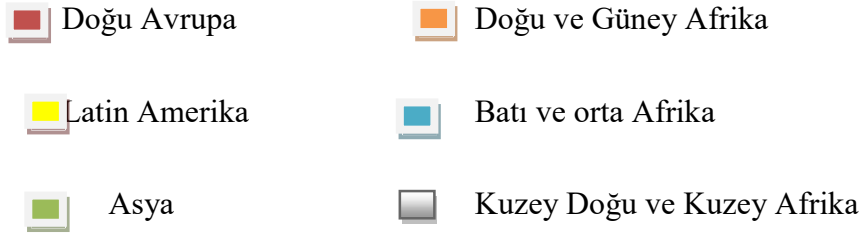
kadınların birçoğu tarım sektörünü yegane istihdam olanağı ve geçim kaynağı olarak görmektedir. Bununla birlikte, Letonya ve Litvanya'da arazilerin %45'inin kontrolü kadınlara ait iken; Latin Amerika ile Doğu ve Güney Afrika ülkelerinde kadınların arazilere erişim oranı artış göstermiştir (FAO, 2010). Bu gelişme, yürütülen yapısal reformlar ve duyarlılaşmalardan kaynaklanmaktadır (FAO, 2010).

Afrika'da maddi olanakları kısıtlı olan pek çok kadın hayatta kalabilmek için araziye bağımlı halde yaşamaktadır, ama yine de sınırlı arazi haklarını sahiptirler, ve bu durumun bağlı oldukları toplumun gelişimi üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır (Tagoe & Abakah, 2015; Odeny, 2013). Afrikalı kadınların arazisiz kalmasında birçok neden yatmaktadır. Bu nedenler, bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Afrikalı bazı topluluklarda, örfi arazi kullanım sistemleri ve ataerkillik, arazi paylaşımı ve idaresinde kilit (temel belirleyici) rol üstlenmişlerdir. Arazinin kullanım hakkının adil şekilde paylaşılmadığı veya kontrol konusunda karşıt görüşlerin olduğu durumlarda, gruplar arasında arazi anlaşmazlıkları doğmaktadır (Tsikata, 2016; UN-Habitat, 2012). *“Zengin insanların; arazi alım ve satım işlemleri yapmaları, arazinin resmi şekilde tapu sicil kaydını yaptırmaları, araziyle ilgili hizmet talebinde bulunmaları, araziyi teminat olarak kullanıp borç para almaları ve arazi haklarını savunmaları için yeterli imkanları, bilgileri ve bağlantıları bulunmaktadır”* (UN-Habitat, 2012:2). Buna karşın, kadınlar ve genç kızlar gibi fakir ve savunmasız insanlar güçten, bağlantılardan ve arazilerinin kaydını yapacak imkanlardan mahrum olduklarından, genellikle adil olmayan ve kötü idare edilen arazi resmi kurumların uzun işlemlerinin kurbanları haline gelmektedir (Kimani & Maina, 2010; UN-Habitat, 2012). Kadınlar arazilerinin tapusunu almak için gerekli iletişim ve ekonomik durum olanaklarından yoksundurlar (Tsikata, 2016). Tapu alımıyla ilgili uzun süreçlerin olması kadınların bu işlemlerle uğraşmasını ve arazilerini resmi olarak kayıt altına almasını zorlaştırmaktadır (Tsikata, 2016). Bu nedenle kadınlar arazilerini resmi anlamda sahiplenememekte ve bu durum da kadınların topraklarının onlara ait olmasını kanıtlayamama gibi bir sorunu doğurmaktadır.

Şekil 1.1: Dünyada Seçilmiş Bölgelerde Kadınların Arazi Erişimi

Kaynak:FAO, (2010).

Doğal kaynakların çıkarılması (madencilik) için gerçekleştirilen çok uluslu işbirlikleri de kadınların arazisiz kalmasına neden olmaktadır. Birçok insan, özellikle de kadınlar ve çocuklar; madencilik, endüstriyel tarım, arazi piyasası, arazi anlaşmazlıkları ve turizm gibi ticari faaliyetler sebebiyle topraklarından olmaktadır (Odeny, 2013). Afrika'da yaşayan kadınların arazisiz kalmalarının bir diğer nedeni ise çatışmalardır. Örneğin, Eritreli kadınlar ülkedeki iç savaşın sonunda arazisizlik sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır; Sierra Leone, Sudan ve Libya'da yaşayan topraklarından olmuş kadınlar da aynı zorluklarla yüzleşmektedir (Odeny, 2013). Aynı şekilde; 2007-2008 Kenya seçimlerinde ortaya çıkan şiddetli çatışmalar, çoğunluğu kadınlardan oluşan pek çok

insanı arazilerinden uzaklaştırmıştır. Bu kadınlardan bir kısmı halen arazisine dönemediğinden topraksız şekilde yaşamaya çalışmaktadır (Odeny, 2013).

Arazilerin, kadınlar ve erkekler arasında eşit olmayan bir biçimde dağıtılması ve bu sorunun gerek anayasal, gerekse örfi kanunlarla daha da ağırlaştırılması, birçok kadını finansal açıdan kocalarına bağımlı hale getirmiştir (Okwakpam & Alafuro, 2013; United Nations, 2015). Sahraaltı Afrika ve Doğu Asya ülkelerinde, 1995'den 2010'a kadar çıkarılan kanunlarla kadınların ekonomik hakları gözle görülür derecede iyileştirilmiştir. Kadınların, genç kızların miras hakları ile beraber kadınlar hane reisi durumunda olsalar dahi kocasının izni olmadan çalışabilme haklarına ilişkin birtakım kültürel kısıtlamalar mevcuttur (Omorede, 2014; United Nations, 2015). Kadınlar, normal şartlarda evlilik ve miras yoluyla arazilere erişebilirken, ulusal yasa ve düzenlemeler kadınların araziye erişim haklarını çoğunlukla kısıtlamaktadır (Kurebwa, 2013; FAO, 2010). “Gelişmekte olan ülkelerin neredeyse üçte birinde, miras konusunda kadın erkek eşitliği yasaların korunmasında değildir, ve bununla beraber bu ülkelerin yarısında kadınlara karşı ayrımcı örfi uygulamalara devam edilmektedir.” (United Nations, 2015:179). Bazı Afrika ülkeleri, kadın haklarını Anayasa ile koruma altına almış olsa da, uygulamada kadınların erkeklerle eşit şekilde araziye erişimleri ve arazi mülkiyeti edinmeleri hakkında olumlu gelişmeler yaşanmamıştır (Odeny, 2013). Örneğin, Gambiya anayasası hem erkek hem de kadınlara eşit hak vermiş ancak kadınların hâlâ topraklarını kullanma hakları kabul edilmemektedir. Bu, kadınların toprak sahibi olmalarını engellemek için ayrımcı kültürel uygulamaları kullanan erkek aile üyeleri tarafından yapılmaktadır. Kenya'da yapısal reformlara rağmen kadınlar araziye erişim konusunda hâlâ zorlanmaktadır (Tsikata, 2016). Bu zorluklar, yasaların zayıf bir şekilde uygulanması ve ayrımcı kültürel uygulamaların bir sonucudur (Tsikata, 2016).“Bazı Afrika ülkelerinde, cinsiyet ayrımcılığı anayasa kapsamında yasaklansa da, örfi hukukun uygulandığı evlilik, boşanma ve miras konularında yine anayasa kapsamında bazı istisnalar tanınmaktadır” (FAO, 2010: 2). Gambiya'da hazırlanan 1997 Anayasası ile ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın ülkede yaşayan tüm vatandaşların hakları koruma altına alınmış olsa da, kadınların arazi haklarıyla ilgili sorunlar devam etmektedir. Gambiya, Afrika kıtasının batı sahillerinde bulunan küçük bir devlettir. 1965 yılında bağımsızlığına kavuşana kadar İngiliz sömürgesi olan Gambiya, 1970 yılında tam bağımsız olmuş ve kendi yönetimini elde etmiş ve aynı yıl cumhuriyet ilan edilmiştir. 1994 yılında yaşanan askeri darbe ile bir grup asker yönetimi devralıp ilk Cumhuriyet dönemini sona erdirmiştir. Gambiya'da 1996 yılından itibaren yeniden

sivil yönetime geçilmiş, ve o tarihten beri Gambiya'da nispeten barışçıl bir ortam sürmektedir (Africa Development Bank Group, 2007).

1994 darbesinde iktidarı ele geçirdikten itibaren eski cumhurbaşkanı Yahya Jammeh girdiği dört seçimi kazandı (Onuoha & Ngwu, 2017). Gambiya'da 1 Aralık 2016'da yapılan cumhurbaşkanlık seçimlerinde Bağımsız Seçim Komisyonunun (IEC) 2 Aralık seçim sonucu verilerine göre sonuçlar şu şekilde açıklandı: Barrow % 45.5; Jammeh % 36.7, Mama Kandeh ise % 17.8 oranlarında oy almışlardır (Onuoha & Ngwu, 2017). Nihai sonuçlar açıklanmadan önce ise Jammeh bir TV kanalının canlı yayınında Barowla konuşarak yenilgiyi kabul ettiğini açıkladı (Onuoha & Ngwu, 2017). Ancak seçim sonuçlarını kabul ettikten yaklaşık bir hafta sonra seçimleri tanımadığını ilgili kanallar aracılığıyla duyurdu. Bunun nedenini ise Seçim Kurumunun hata yapmış olabileceğine bağlamaktadır. Ancak Seçim Kurumuna göre ise seçimlerde herhangi bir sorun olmamış ve herşey olduğu gibi yerine getirilmiştir (Onuoha & Ngwu, 2017). Yönetimi terk etmemesi nedeniyle ülkede siyasi krizler yaşanmaya başlandı. Yeni seçilen cumhurbaşkanı onun görevi terk etmesi gerektiğini bildirdi. Bu karara karşı koyan Jammeh tüm imkanları kullanacağını ve her ne olursa olsun bırakmayacağını belirtti (Onuoha & Ngwu, 2017). Ancak Batı Afrika ülkelerindeki tüm ülkeler Senegal sınırından askerlerini Gambiya'ya eski yönetime müdahale etmesi için göndermesiyle birlikte Jammeh de yönetimi bırakacağını açıkladı (Onuoha & Ngwu, 2017).

Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna göre 1994 darbesinden itibaren başa gelen cumhurbaşkanı Yahya Jammeh ve hükümeti, bir çok insan hakları mağduriyetlerine imza atmıştır. Genellikle keyfi gözaltı, gözaltında insanları kaybetme ve hükümete muhalefet edenlere karşı işkence gibi ciddi insan hakları ihlalleri sık sık yaşanan ihlallerdendir (Amnesty International, 2015).

Gambiya'nın yüzölçümü 11300 km² ve nüfusu 1.8 milyondur (Gambia Bureau of Statistics, 2013). 2013'te yapılan nüfus ve konut sayımında, kadınların Gambiya nüfusunun yarısını oluşturduğu ortaya çıkmıştır, yine elde edilen verilere göre Aşağı

Nehir Bölgesi'nin (LRR), Kuzey Kıyı Bölgesi'nin (NBR), Merkez Nehir Bölgesi'nin (CRR) ve Yukarı Nehir Bölgesi'nin (URR) çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu görülmüştür (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Erkeklerin yoğun olduğu bölgeler ise Banjul ve Kanifing Belediyeleri'nden oluşan Büyük Banjul Bölgesi (GBA) ve Batı Sahil Bölgesi'dir (WCR) (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Nüfus dağılımındaki farklılık hem bölgesel, hem de uluslararası göçlerle bağlantılanmaktadır (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Gambiya, Sahraaltı Afrika bölgesinde nüfus yoğunluğu en fazla olan ülkelerden biridir, Gambiya'da kilometrekareye 173,6 kişinin düştüğü tahmin edilmektedir (Gambia Bureau of Statistics, 2013). 1983 ile 1993 arasındaki dönemde Gambiya'nın nüfus yoğunluğu kilometrekareye 64 kişiden, kilometrekareye 97 kişiye yükselmiş, 2003 yılında ise kilometrekareye 127 kişiye ulaşmıştır (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Bu rakamlar, kadınların özellikle de miras ve arazi haklarıyla ilgili karar verme süreçlerinden dışlandığı bir ülkede, kişi başına düşen arazi miktarının giderek azaldığını açıkça ortaya koyan birer manifestodur.

2013 nüfus sayımı, Gambiya nüfusunun %96' sının Müslümanlardan oluştuğunu, bunu %3,8 ile Hristiyanların ve %0.2 ile yöresel Afrika inançlarına sahip kişilerin takip ettiğini göstermiştir (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Nüfusu az olmasına karşın, Gambiya'nın 2003 ile 2013 arasındaki dönemde yıllık nüfus artış oranı %3,3 olmuş, bu oran 1993 ile 2003 arasındaki dönemin %2,7'lik yıllık nüfus artışı oranından yüksektir (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Tüm bu veriler ışığında, ülke nüfusunun 21 yıl içerisinde iki katına çıkacağı öngörülmektedir (Gambia Bureau of Statistics, 2013). Bu durum; çok eşlilikle, yüksek doğum ve Senegal, Sierra Leone, Nijerya, Gine ve benzeri kardeş cumhuriyetler gibi Batı Afrika ülkelerinden gelen göçmen akışı ile ilişkilendirilebilir (Kebbeh, 2013). Kebbeh'e (2013) göre, 2010 yılında Gambiya nüfusunun yaklaşık %17'si yabancı uyruklu kişilerden oluşmuştur. Bu rakam, hem çatışmalardan kaçan mültecileri, hem de iş arama amacıyla gelen göçmenleri kapsamaktadır. Gambiya, coğrafi olarak ayrılmış beş (5) idari bölgeden ve iki belediyeden oluşmaktadır. Her idari bölgenin başında bir vali bulunurken, belediyeler

ise belediye başkanlarınca yönetilmektedir. İdari bölgeler kendi içlerinde 43 ilçeye bölünmüştür ve her ilçenin başında bir şef yer almaktadır.

Gambiya'nın ekonomisi tarıma dayanır, kırsal nüfusun büyük bir bölümü hayatta kalabilmek için geçimlik tarımla uğraşmaktadır. Tarım ve doğal kaynakların, 2013 yılı Gambiya Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'na (GSYH) katkısı %29 olurken, sanayinin katkısı %15 olmuştur (MDG Status Report, 2014). Gambiyalı erkekler genellikle para kazanma amaçlı endüstriyel mahsuller yetiştirirken, Gambiyalı kadınlar temel gıda mahsullerinin üretimiyle uğraşırlar. Gambiya Kadın İşleri Bakanlığı'na (Ministry of Women Affairs) göre (2010), sebzelerin %80'i ve pirincin ise %99'u kadınlar tarafından üretilmektedir. Gambiyalı kadınlar, ev içerisinde tüketilen temel gıdaların ana üreticisi olmasına rağmen, kaynakların paylaşımı (arazilerin dağıtılması gibi) ve konuyla ilgili karar verme süreçlerinde oldukça pasif bırakılmaktadır. 1997 Gambiya Cumhuriyeti Anayasası her ne kadar kadın haklarının korunması hususunda taahhütte bulunmuş ve kadın haklarının korunması ve teşvik edilmesi ile ilgili yasal bağlayıcılığı olan uluslararası insan hakları sözleşmelerini kabul ve tasdik etmiş olsa da, Gambiyalı kadınlar halen birçok alanda ayrımcılığa maruz kaldığı gibi, acımasız kültürel uygulamalara ve istismara karşı savunmasız halde bırakılmaktadır. Örneğin, Gambiya, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) 29 Temmuz 1980'de imzalamış ve 16 Nisan 1993'te onaylanmıştır (The Gambia Red Cross Society, 2011). Bu durum bile kadınların araziye erişimi ve araziyi kullanması hususunda bir gelişme oluşturamamıştır. "Action Aid International -The Gambia" tarafından yapılan ankete göre (2011), Gambiya topraklarının sadece %27'si kadınlara ait iken, geri kalan %73'ü erkeklerin kontrolü altındadır. Elde edilen veriler, Gambiya Aşağı Nehir Bölgesi'nin (LRR) sadece %19'unun kadınların mülkiyetinde olduğunu ortaya çıkarmıştır. LRR sakinlerinin %52,2'sini kadınlar oluşturmaktadır (Gambiya İstatistik Bürosu, 2013). Yine de, Aşağı Nehir Bölgesi arazi sahibi olmayan kadın sayısının en yüksek olduğu idari bölgelerden biridir. Bu durumun oluşmasının sebebi; ataerkillik sistemiyle, siyasi ve ekonomik nedenlerle yanı sıra sosyokültürel bariyerlerle bağlantılanabilir (Action Aid International-The Gambia, 2011).

Gambiya, 14 Aralık 2000'de Uluslararası Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'ni de imzaladı ve 5 Mayıs 2003'te bunu onayladı ve Birleşmiş Milletleri Sınır Ötesi Organize Suça karşı takviye eden, özellikle Kadınlar ve Çocukların İnsan Ticaretini Önleme, Bastırma ve Cezalandırma Protokolünü onayladı. (The Gambia Red Cross Society 2011). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, kadınların barış ve güvenlik konularında katılımını önermek üzere 1325 sayılı Kararı, 31 Ekim 2000'de ülke tarafından imzalandı (The Gambia Red Cross Society 2011:9).

Dolayısıyla, bu araştırmada, LRR'de kadınların araziye erişimine engel teşkil eden sosyokültürel ve sosyoekonomik bariyerlerin analiz edilerek, kadınların arazi haklarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırma; Gambiya'nın Aşağı Nehir Bölgesi'nde yaşayan kadınların araziye erişimleri ve erişimlerini etkileyen hukuki ve siyasi engeller neler olduğu; arazi mülkiyet hakları nasıl teşvik edilebileceği, hukuki ve siyasi engellerin neler olduğu sorularına yanıt vermeyi hedeflemektedir. Yine bu çalışma kapsamında, LRR'de toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların güçlendirilmesine ayak bağı olan hukuki ve siyasi çerçevelerin gözden geçirilmesi amaçlanmaktadır. Öte yandan bu araştırmanın bir diğer hedefi, özellikle Aşağı Nehir Bölgesi'ne (LRR) değinerek, kadınların arazi haklarına erişimlerini teşvik etmek bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğini garanti altına alıcı, Gambiyalı kadınları güçlendirici ve ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi hayatına katılımlarını destekleyici hukuksal esasları tavsiye etmektir.

Araştırma Metodolojisi

Bu araştırma; akademik dergilerden, kitap ve gazetelerden, internet tabanlı araştırmaların yanı sıra kadınların araziye erişimleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularında çalışan tanınmış yerel ve uluslararası kuruluşların raporlarından elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Araştırma kapsamında, anketlerin oluşturulması yanı sıra katılımcıların söz konusu anketlere verdikleri cevaplara dayanarak veri elde edilmesi ve bu verilerin analizi için nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Nitel araştırma, basitçe, belirli bir toplumsal olgunun ortaya

çıkarılabilmesi için verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreci şeklinde tanımlanabilir, ve bu süreç etnografik araştırmalar, örnek olay incelemeleri, gözleme ve ikili görüşmelerden oluşabilir (Metso & Feuvre, 2006). Bu araştırma kapsamında, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır çünkü toplumsal sorunların en iyi şekilde tanımlanması nitel araçlarla mümkündür. Araştırma açısından nitel araştırmanın uygun olduğunun düşünülmesinin sebebi insan davranışı ve toplumsal yaşam şekilleri gibi somut, gözle görülür, yorumlarla değerlendirilebilir ölçütlerin, en iyi nitel yöntemleri kullanarak incelenebilmesidir. Bu anlamda Bhattacharjee nitel araştırmayı şöyle açıklamaktadır; nitel araştırma, toplumsal yaşamı anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır. Nitel yöntemler genel olarak halkın deneyim ve tutumlarını anlamayı ve toplumsal sorunlara çözüm bulmayı amaçlar. Toplumsal bir sorunun incelenmesi için de görüşmeler, odak grup tartışmaları ve gözlemler gibi yöntemler kullanılır (Bhattacharjee, 2012).

Cinsiyet, genellikle toplumdaki kadın ve erkeklere ait rollerin belirlenip, birbirinden ayrıldığı sosyal olarak inşa edilmiş bir kimlik şeklinde tanımlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi, araştırmacıların cinsiyet ayrımcılığı gibi toplumsal sorunları çözümlemesine olanak sağlamaktadır. “Nitel araştırmanın başlangıç noktasını, varsayımların yanısıra bireylerin veya toplulukların herhangi bir toplumsal veya beşeri probleme yükledikleri anlama değinen araştırma konusuyla ilgili bilgi kaynağı vazifesini gören yorumsal veya kuramsal çerçeveler oluşturmaktadır” (Woods, 2015:75). İnsanlara ait değerler, kültürler, gelenekler ve görenekler, rakam ve istatistiklerle açıklanamaz. "Nitel araştırmanın, genellikle kişisel ve öznel fikirleri göz ardı etmediği ve toplumun en ezilen kesimlerine ait görüşleri bile dile getirdiği düşünülmektedir" (Metso & Feuvre, 2006:4). Tüm bu nedenlerden, nitel araştırma yöntemini kullanan araştırmacılar; sosyal, ekonomik ve çevresel düzenlemeleri de içerecek şekilde bütün unsurları dikkatle değerlendiren yaklaşımlardan faydalanmakta ve verilerin analiz sürecinde hem tümevarım, hem de tümdengelim yöntemlerini kullanarak sonuca ulaşmaktadır (Woods, 2015). Araştırmanın sonucu genellikle bütünseldir ve gerçeklerin sınıflandırılmasına dayanan araştırma probleminin kapsamlı bir açıklamasını içermektedir (Woods, 2015).

Bu araştırma kapsamında, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış röportajlar, odak grup görüşmeleri, kontrol listeleri ve anketler kullanılacaktır.

Çalışma Sınırlamaları

Araştırma altı ilçede geçmektedir. Bu anlamda araştırmamız şu ilçelerle sınırlanmaktadır: Batı Kiang, Orta Kiang, Doğu Kiang, Batı Jarra, Orta Jarra ve Doğu East.

İkinci bir sınırlımız ise bu bölgelerden eşit oranda seçilecek 90 aile ile yapılacak görüşmelerdir. 90 aileden alınacak bilgiler bu bölgede yaşayan tüm kesimlerin düşüncelerini yansıtamayacağı için ve bölgenin tamamında görüşme yapmanın maliyeti yüksek olacağından dolayı bir diğer sınırlılığımız da bu durum olarak belirtilebilir.

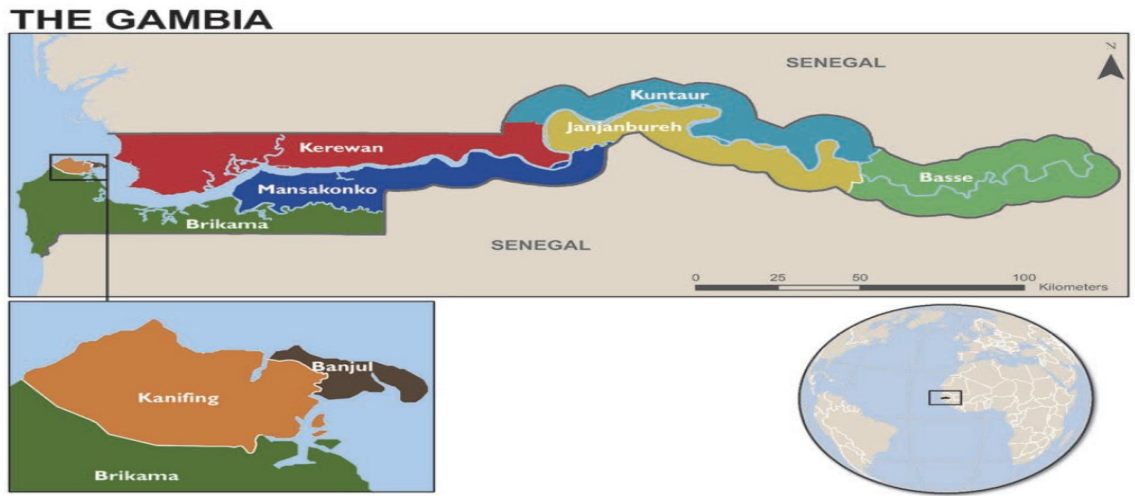
BİRİNCİ BÖLÜM:

1. LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Araştırma Alanının Tanımlanması

Aşağı Nehir Bölgesi (LRR), 81042 kişilik nüfusuyla Gambiya'nın en küçük bölgesidir ve ulusal nüfusun %4,4'ünü oluşturmaktadır (Gambiya İstatistik Bürosu, 2013). 2013 nüfus ve konut sayımı raporu, LRR sakinlerinin %52,2'sinin kadın, geri kalan %47,8'inin erkeklerden oluştuğunu göstermiştir (Gambiya İstatistik Bürosu, 2013). Nüfus oranlarındaki bu farklılık erkeklerin gerek bölgesel, gerekse uluslararası düzeyde göç etmeleriyle ilişkilendirilebilir. LRR, Gambiya'nın nüfus yoğunluğu en düşük bölgesidir ve LRR'de kilometrekareye sadece 50 kişi düşmektedir (Gambiya İstatistik Bürosu, 2013). LRR, Gambiya nehrinin güney kıyılarında yer alır, batısında Batı Sahil Bölgesi (WCR), doğusunda Merkez Nehir Bölgesi (CRR) ve güneyinde ise Senegal bulunmaktadır. LRR'nin kuzey kısmı boyunca uzanan Gambiya nehri, LRR ile Kuzey Kıyı Bölgesi (NBR) arasında sınır oluşturmaktadır.

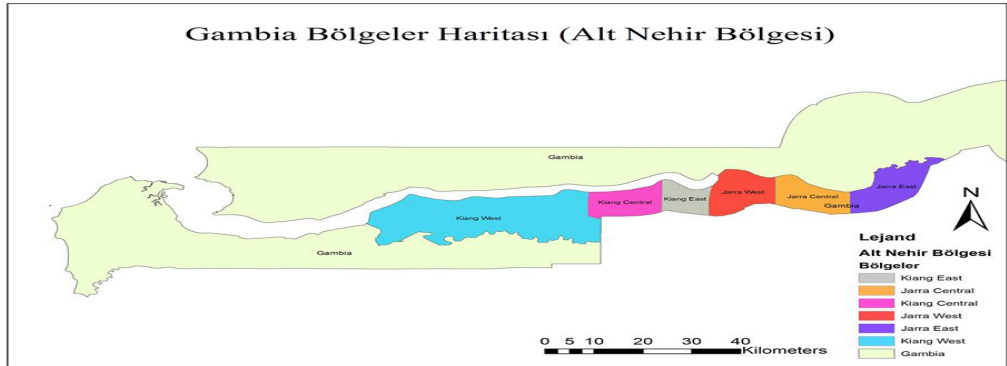
Harita 1.1: Gambiya Haritası

Kaynak: (Gambiya İstatistik Bürosu, & ICF International 2013).

Eğitim ve sağlık ile ilgili gelişmeler, toplum için oldukça önemli gündem maddeleridir. LRR, Gambiya'nın en eski ilköğretim okullarından birine sahiptir. Bölgede, Birinci Cumhuriyet döneminde açılan okulların sayısı, İkinci Cumhuriyet dönemiyle hızlı bir şekilde artmıştır. LRR'de, çeşitli İşlam alimleri tarafından kurulmuş, yerel Kuran-ı Kerim okulları da (Medreseler) bulunmaktadır. Gambiya'nın yakın zamanda uygulamaya geçirdiği, ilköğretimi zorunlu ve ücretsiz hale getiren politikası, LRR'de ki okullara kayıt oranını büyük ölçüde arttırmıştır. LRR sakinlerinin hayat kalitesini arttıran bir diğer önemli husus ise sağlık sektörünün gelişmesidir. Sağlık merkezlerinin ve kreşlerin açılması, toplu taşıma ağının güçlendirilmesi ve Kiang Keneba'da Tıbbi Araştırma Konseyi'nin kurulması, sağlık sektörünün bölgedeki yatırımlarını arttırmasını sağlayan önemli adımlar olmuştur. Soma Sağlık Merkezi'nin yapılan çalışmalarla Gambiya'daki başlıca sağlık tesislerinden biri haline getirilmesi de bölge için önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak, eğitim ve sağlık alanında yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen, bölgenin eğitim ve sağlıkla ilgili ciddi problemleri bulunmaktadır. Örneğin LRR'de hastanelerin olmaması ve bunların yerine küçük yetersiz sağlık ocaklarının olması, eğitim veren kurumların eğitim verme olanaklarına tam anlamıyla sahip olmaması ve yeterli liselerin olmaması gibi nedenler başlıca nedenler olarak sayılabilir.

Harita 1.2: Alt Nehir Bölge Haritası

Kaynak: Yazarın haritası.

LRR ekonomisinin ana faaliyetlerini çiftçilik, hayvancılık, balıkçılık, sebzeçilik ve küçük ölçekli ticaret oluşturur. Turizm ve keresteciliğin de bölge insanı için ekonomik açıdan önemli olduğu söylenebilir. LRR, siyaseten altı ilçeye ayrılmıştır ve her ilçenin başında bir şef bulunmaktadır. İlçe şefleri vergi toplamakla sorumludur ve bölgedeki küçük anlaşmazlıklara da hakimlik ederler. Bu ilçelerin arasında en büyüğü Kiang West ilçesidir. LRR altı (6) ilçe şefine, altı (6) milletvekiline ve bir (1) bölge komisyon üyesine sahiptir. Ancak, LRR nüfusunun yarısından fazlasını kadınlar oluşturduğu halde, tüm bu önemli yerel makamlarda erkekler yer almaktadır. Diğer bir deyişle, yerel yönetim yapısı ve tüm diğer yerel idari kurumlar erkeklerin egemenliği altındadır. Bu durum, bölgede yaşayan kadınları karar verme sürecinde dezavantajlı bir hale sokmaktadır. Arazi dağılımlarında kadınların hakları görmezden gelinmekte ve kadınlar arazi erişimlerini yalnızca erkek akrabaları vasıtasıyla sağlayan 'ikincil arazi sahipleri' olarak görülmektedir. "Action Aid International -The Gambia" tarafından yapılan ankete göre (2011), LRR topraklarının sadece %19'u kadınlara aittir. LRR sakinlerinin %52,2'sini kadınlar oluşturmaktadır (Gambiya İstatistik Bürosu, 2013). Yine de, arazisiz kadın sayısının en yüksek olduğu idari bölgelerden biridir. Gambiya Kadın İşleri Bakanlığı (2010), ülke genelinde sebze üretiminin %80'inin ve pirinç üretiminin %99'unun kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Bu kadınların büyük bir çoğunluğu geçimlik tarımla uğraşmakta ve LRR bölgesinde de olduğu gibi kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Bu kadınlar genellikle gıda mahsülleri üretmekte ve hasatlarını hane halkının tüketimi için kullanmaktadır. LRR'de yaşayan kadınların arazi konusunda karşılaştıkları zorluklar; ataerkillik sistemiyle, siyasi ve ekonomik nedenler yanısıra sosyokültürel bariyerlerle ilişkilendirilebilir.

1.2. Dünya Geneline Kadınlarnn Araziye Erişimleri ve Arazi Mülkiyet Haklarına Genel Bakış

Küresel düzeyde kadınlarnn araziye erişimleri oldukça kısıtlı kalmaktadır. Hayati kaynakların kontrolünü büyük ölçüde ellerinde tutan erkeklerin aksine kadınlarnn eşit haklara ve fırsatlara sahip değildir. Dünyanın farklı köşelerinde yaşayan milyonlarca insan arazilerini kaybetme tehlikesiyle ve dolayısıyla geçim kaynaklarından mahrum kalma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Pearce, 2016). Kadınlarnn, arazilerin paylaşımı ile ilgili karar verme süreçlerine genellikle dahil edilmemekte, dahil edilseler bile pasif bir şekilde konumlandırılmaktadırlar. Cinsiyet ayrımcı kültürel uygulamalar ve ataerkil toplum, kadınlarnn hane kaynakları üzerindeki iradelerini azaltmış ve kadınlarnn ekonomik açıdan dezavantajlı hale getirerek, onları araziler gibi en ihtiyaç duyulan kaynaklarda erkeklere muhtaç duruma sokmuştur. Kadınlarnn arazi haklarının sınırlı olduğu toplumlarda, kadınlarnn hem güçsüz hale gelmekte hem de toplumun en savunmasız grubunu oluşturmaktadır. Kadınlarnn araziye erişimleri konusu; kadınlarnn refah seviyelerinin yükselmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınlarnn güçlendirilmesi açısından kritik bir önem taşısa da, kadınlarnn araziye erişimi halen yetersizdir (Pearce, 2016).

FAO'nun (2010) 'tarımsal sayım raporuna' göre, dünyadaki arazi sahipleri arasında kadınlarnn oranının %20'den az olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, kadınlarnn ve erkekler arasında oldukça yaygın bir şekilde görülen yüksek düzeyli eşitsizliği ortaya koymaktadır. Afrika ve Asya ülkelerinin birçoğunda, kadınlarnn araziye erişmeye veya arazi sahibi olmaya çalıştıklarında, veya geleneksel düzenlemelerin yol açtığı ayrımcılığa maruz kalabilmektedir (Kurebwa, 2013; United Nations, 2010; Okwakpam & Alafuro, 2013). Birleşmiş Milletler'in yayınladığı rapor, Afrika ve Asya ülkelerinde başta miras hususundaki adaletsiz koşullar olmak üzere 'cinsiyet eşitsizliğini' apaçık bir şekilde ortaya çıkarmıştır (United Nations, 2010). Rapor kapsamında değerlendirilen 48 Afrika ülkesinin 45'inde miras konusunda kadınlarnn ayrımcılığa uğratan engellemeler saptanırken, incelenen 42 Asya ülkesinin 25'inde kadınlarnn miras konusunda benzer

engellerle karşılaştığı ortaya koyulmuştur. Yine aynı rapor, 43 Afrika ve 21 Asya ülkesinde kadınların arazi mülkiyeti açısından ayrımcılığa maruz kaldığının ortaya çıkarıldığını belirtmiştir. Kadınların arazilere erişimi geçimlerini sağlamaları açısından birinci derecede önem arz eder ve aynı zamanda karar verme süreçlerine katılımlarına ve özgürlüklerini garanti altına almalarına katkıda bulunur (Kimani & Maina, 2010; United Nations, 2010). Kadınlara karşı ayrımcılık geniş alana yayılmıştır; kadınların arazi mülkiyeti edinme ve diğer kaynaklara erişme konusunda ayrımcılığa maruz kaldığı Sahraaltı Afrikası ve Asya ülkeleri başta olmak üzere, bu sorun özellikle de geliştirmekte olan ülkelerde şaha kalkmıştır. Öte yandan, geliştirmekte olan ülkelerdeki tarım işçilerinin %43'ü kadınlardan oluşmaktadır, bu oran Latin Amerika'da %20 iken Asya ve Sahraaltı Afrikası'nda yaklaşık %50'dir (FAO, 2011). Tarım, geliştirmekte olan birçok ülkenin ana geçim kaynağıdır. Tarım işçiliği, çeşitli alanlarda ayrımcılığa maruz kalan ve çoğu zaman erkeklere nazaran gerekli iş olanaklardan mahrum olan kadınlar başta olmak üzere, birçok insana geçimlerini sağlayacak iş fırsatı sunması bakımından oldukça önemlidir (Chu, 2011; Tagoe & Abakah, 2015; FAO, 2011).

Kadınlar, birçok durumda mülkiyet edinme haklarından, özellikle de dünya çapında pek çok ailenin hayatta kalmak için muhtaç olduğu tarımsal arazilere erişimden mahrum bırakılmaktadır. Cinsiyet eşitsizliğinde ısrar edilmesi, sorunlu bölgelerin gelişiminin ve sosyoekonomik dönüşümünün önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. “Sadece işgücü piyasasındaki cinsiyet eşitsizliği, 2010 ila 2014 yılları arasında Sahraaltı Afrikası'nda yıllık yaklaşık 95 milyar dolar kayba mal olmuştur, bu rakam 2014'de 105 milyar dolar ile zirveye ulaşmıştır” (Africa Human Development Report, 2016:4). Ekonomideki bu devasa zarar, bölgede yaşayan kadınların kendi potansiyellerinin farkına varmalarını engelleyen sosyoekonomik bariyerler ile ilişkilendirilmektedir (Kimani & Maina, 2010; Africa Human Development Report, 2016; Okwakpam & Alafuro, 2013).

Dünya çapındaki 2,5 milyar insanın geçimlerini, kendilerine ait veya kolektif şekilde işledikleri arazilerle sağladıkları tahmin edilmektedir, bu oran dünya üzerindeki arazilerin yarısını oluşturur (Pearce, 2016). “Geri kalan beş milyar hektarlık arazi ise, hükümet ve şirketler gibi güçlü yapıların ele geçirmesine karşı korumasız ve savunmasızdır” (Pearce, 2016:7). Kadınlara, liderlik pozisyonlarında erkeklere nispeten daha düşük oranda yer verildiği göz önüne alındığında, erkeklerin hegemonyası altındaki hükümetler tarafından yürütülen arazi paylaşırma süreçlerine katılmaya çalışan kadınların gerekli güç ve imkanlardan mahrum kaldığı ortaya çıkmaktadır. Cotula'ya (2012) göre, yabancı şirketlerin yanısıra Asyalı ve Avrupalı rejimler, dünyanın en fakir ekonomilerine sahip Afrika kıtasından büyük çaplı araziler kiralamaya devam etmektedir. “Bu tür arazi kiralama sözleşmeleri dünya genelinde yaklaşık 60 milyon hektarlık alanı kaplamaktadır ki, bu neredeyse Ukrayna'nın yüzölçümüne eşit bir miktardır ve bu arazilerin üçte ikisi Afrika kıtasındadır” (Cotula, 2012:1). Bu durum kalkınma uzmanları arasında büyük bir endişeye sebep olmaktadır; çünkü geniş arazi paylaşımının doğrudan etkisiyle fakir çiftçilerin özellikle de kadınların topraksız kalabilecekleri düşünülmektedir (Cotula, 2012). Bununla birlikte, Ekpott gibi ekonomi yazarı ve girişimciler bu tür arazi yatırımlarının getirilerine ilişkin oldukça iyimser bir yaklaşım sergilemektedir. Ekpott (2012), arazi kiralama sözleşmelerinin ticareti canlandıracağını ve Afrika'daki işsizlik oranlarını düşüreceğini savunmaktadır. Ekpott'a göre (2012), Afrika'nın tarım sistemi göreceli avantaja sahiptir ve kıtanın bu avantajdan yararlanması gerekmektedir. "Yatırımların kârlı olduğu yerlerde bile, genellikle yoksulluğun azaltılmasına nasıl katkıda bulduklarını anlamak oldukça güçtür. Yatırımlar ile ortaya çıkan iş olanakları yetersiz, kısa ömürlü ve düşük ücretlidir, ayrıca yatırımcılara sağlanan vergi muafiyetleri sebebiyle kamu gelirleri sınırlanmaktadır" (Cotula, 2012:1). Yatırımcılar Afrikanın ekonomik anlamda buyumesi ve gelişmesine katkı sağladılar ancak çevreye verdikleri zarar da küçümsenemeyecek dereceldedir. Doğal çevrenin bozulmasından tutun da kaynaklar çıkarılırken işçilerin kötü koşullar altında ve düşük ücretle çalıştırılmalarına kadar bir çok neden sayılabilir.

Bununla birlikte, bazı hükümetler kadınların araziye erişimi konusunu ele almak ve arazi paylaşımını sırasında kadınların maruz kaldığı önyargıları ortadan kaldırmak için önemli adımlar atmıştır, ancak hükümetlerin sergiledikleri bu çabalar örfi düzenlemeler sebebiyle sonuçsuz kalmaktadır (Peterman, 2011; FAO, 2011). Bu örfi düzenlemelere örnek verecek olursak, örneğin Tanzanya tarafından yapılan toprak hukuku reformlarına rağmen, kültürel faktörler yüzünden kadınların hala topraksız olması örfi düzenlemeler yüzünden ortaya çıkmaktadır (Mugabi, 2013). Kadınların arazi haklarını engelleyen başka bir sorun ise 'Ataerkillik'tir'. Gelişmekte olan toplumların birçoğu erkek çocuklara, kız çocuklara nazaran daha çok ayrıcalık tanınmaktadır. Örneğin, Latin Amerika'da araziler miras yoluyla kolaylıkla elde edilmesine rağmen, erkekler bu konuda kadınlara göre daha önceliklidir ve kadınlar toprak edinme konusunda ayrımcılığa maruz kalmaktadır (FAO, 2011). Sahraaltı Afrika ülkelerinde ise, kadınlar geleneksel örf ve adetlerden kaynaklanan ayrımcılıklara maruz kalmaktadır. Toplum içerisindeki nüfuzlu insanlar, küçük ve verimsiz arazileri kadınlara temin ederken erkeklere ise hem büyük hem de verimli toprakları ayırmaktadır (Deere ve ark., 2013; FAO, 2011). "Kültürel normlar gereği, erkekler toprak sahibi olup miras yoluyla arazi mülkiyeti edinebilirken, kadınlar yalnızca kocaları veya erkek akrabaları ile olan ilişkileri yoluyla araziye erişim sağlamaktadır" (FAO, 2011:46). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyo-ekonomik kalkınmanın önünde büyük bir engel teşkil ettiği gibi kadınların ve genç kızların kendi potansiyellerinin farkına varmalarının önünde engel oluşturmaktadır. Kadınların karar verme süreçlerine tam anlamıyla katılamaması kültürel ve ekonomik anlamda onların geri kalmasına ve sahip oldukları potansiyellerini ortaya çıkaramamalarına neden olmaktadır.

Geniş arazilerin ticari tekellere ve dış ülkelere satılması, endüstriyel tarımın büyümesi, enerji talebinin artması ve turizm gibi birçok etken sonucu insanlar, özellikle de savunmasız kadın ve çocuklar yerlerinden edilmekte ve çaresiz kalmaktadır (Odeny, 2013). Hükümet ve çokuluslu şirketler gelirlerini arttırmak için arazilere yatırım yapmakta ve doğal kaynakları aşırı şekilde kullanmaktadır. Bu durum yerel toplulukların geçim kaynaklarını tehdit etmektedir. Halk tarafından kullanılabilen arazilerin azalması,

kadınların arazilere erişimlerini ve mülkiyet haklarını kısıtlamaktadır. Bölgesel kalkınma projeleri, planlama ve uygulama sırasında kadınları çoğu zaman gündemini almamaktadır. "Orman, su, mera ve maden kaynakları; yerli halkları ve yerel toplulukları yerinden edecek hızla genişleyen yatırımlar ve kalkınma projelerinin ana hedefi olmayı sürdürmektedir" (Pearce, 2016: 8). Dolayısıyla, hem tarım hem de tarım dışı araziler oldukça azaltmıştır. Bu soruna, genellikle hükümetlerin kalkındırmayı planladıkları bölgelerde yaşayan insanları görmezden gelip sadece ekonomik gelişmeye odaklandığı gelişme sürecindeki ülkelerde rastlanmaktadır. Örneği Tazaniya gibi ülkelerde. Fakir çiftçiler ve araziler üzerinde hak iddia etme olanağı bulunmayan kadınlar gibi hassas gruplar bu başarısız toprak reformlarından büyük ölçüde etkilenmektedir. Arazisiz kalan bu bireyler; yoksulluk, iklim değişikliği, doğal afetler ve açlık gibi kötü koşullara karşı savunmasız oldukları gibi, ağır makinelerin kullanımı ve sanayileşme sonucu ortaya çıkan ciddi çevre kirliliği nedeniyle çeşitli hastalıklardan muzdarip olmaktadır (Pearce, 2016).

Kadınların arazilere erişimini ve arazi mülkiyet haklarını kısıtlayan bir diğer sorun ise arazi ile ilgili çatışmalardır. Arazileri çatışmaya neden olan kilit faktörler olarak tanımlamaktadır, bununla birlikte arazilerin oldukça kritik iktisadi ve sosyo-kültürel faydalarının olduğunu da belirtmektedir (Chu, 2011; The United Nations Interagency Framework Team for Preventive Action, 2012). Arazi çatışmalarından etkilenen insanların yüzde 80'ini siviller oluşturmaktadır. Çatışmalar sonucunda hane reisi kadınlardan oluşan aile sayısı artmıştır, bu durum bazı ailelerinin araziye erişimlerini veya miras yoluyla arazi mülkiyet hakkını elde etmelerini zorlaştırmıştır. Örneğin, 1990 yılında Kenya'da arazi anlaşmazlıkları yüzünden başlayan çatışmalarda 1500 kişi hayatını kaybetmiş ve 300000'den fazla kişiye yerinden olmuştur (Boone, 2012). Fildişi Sahili'ndeki 2003 yılında başlayan arazi anlaşmazlığı, zamanla ülkeyi iki parçaya ayıran bir seçim anlaşmazlığına dönüşmüştür (Boone, 2012). "Arazi çatışmaları, Mano Nehri Havzası boyunca Liberya ve Sierra Leone iç savaşlarını körüklemiş, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğusundaki köylerde yaygın şiddete neden olmuş ve Sudan'ın Darfur bölgesinde yaşanan savaşın fitilini ateşlemiştir" (Boone, 2012: 9).

Afrika'daki çatışma bölgelerinde yaşayan kadınların birçoğu sadece arazilerini kaybetmekle kalmamakta, aynı zamanda tecavüz, işkence ve sakat bırakılma gibi ciddi insan hakları ihlallerine maruz bırakılmaktadır. Tüm bu sorunların temelinde zayıf devlet kurumları, yönetimin yetersiz olması ve dışlanma, yolsuzluk ve ayrımcılık bulunmaktadır (Boone, 2012).

1.3. Kadınların Arazi Hakları ve Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri

Kadınların barınma ve tarımsal üretim için toprak sahibi olma gibi konuları kapsayan arazi mülkiyet hakları, yaşamlarının ve ailelerinin gelişimi için önemlidir. Kadınların, mülk ve arazi haklarının önemi gözardı edilmeye ve kadınların mülkiyet hakları engellenmeye devam edilmektedir. Uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde belirlenen ve tanınan temel insani hakları insanların özgürlüğünü garanti altına alıcı önemli bir rolü bulunmaktadır. İnsanların kendi haklarını aramalarını kolaylaştırmakta ve onların daha özgür, demokratik bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (UDHR) insan haklarıyla ilgili en önemli belgelerden biridir ve dünyanın her bölgesinde din, dil, cinsiyet ve ırk farkı gözetmeksizin yaşayan tüm insanların temel haklarını koruma altına almaktadır. Arazi mülkiyet haklarına, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde doğrudan değinilmemiş olsa da, bu husus barınma, yiyecek, toplumsal cinsiyet eşitliği ve mülkiyet hakları terimleriyle açıklanabilmektedir. İnsanların yaşam refahının geliştirilmesi söz konusu olduğunda, arazi mülkiyet hakları garanti altına alınması gereken ön koşullardan biridir. Birleşmiş Milletler Genel Meclisinin tarafından kabul edilen ve 1948'de yürürlüğe konan UDHR, yasal bağlayıcılığı olmayan bir belgedir (United Nations, 1949). UDHR, hükümetlerin uluslararası insan hakları ilkelerine uyabilmesi için bir kılavuz görevi üstlenmekte bunun yanı sıra insanların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının korunmasını garanti almakta ve din, dil, ırk, cinsiyet veya etnik köken ayrımı yapmaksızın özgürlüğün korunmasını sağlamaya devam etmektedir (Africa Human Development Report, 2016). Bütün insanlığın eşit haklara sahip olması gerektiğini savunan ve bu doğrultuda

çalayan UDHR'ye göre, kadın hakları en temel unsurlardan biridir. Örneğin, UDHR'nin 1. maddesinde “Bütün insanlar özgür doğar, onur ve haklar bakımından eşittirler” ifadelerine yer verilmiştir. Benzer şekilde, madde 7'de, kadın ve erkek tüm bireylerin hiçbir ayrımcılığa maruz kalmaksızın adalet önünde eşit olduğu savunulmuştur. 1. madde cinsiyet ayırımına gitmeden tüm insanların özgür ve eşit olduğunu dile getirmekte ancak sonraki maddelerden olan 7. madde de tüm insanlar derken kimleri kast ettiğini açıklamakta ve bunların kadın ve erkekler olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir (Masri, 2012).

İnsan hakları bağlamında, madde 25'te bireylerin konut ve barınma haklarını vurgulanmıştır. İnsan güvenliği için oldukça önemli bir bileşen olan barınma hakkından hiç kimse mahrum bırakılamaz. Yasalara uygun olmayan tahliye veya yerini değiştirme uluslararası yasalara uygun değildir. Dolayısıyla hiçbir birey barınma ve arazi mülkiyet haklarından mahrum bırakılamaz ve ayrımcılığa uğratılamaz. Madde 17'de tüm bireylerin mülkiyet hakkı garanti altına alınmıştır. Siyasi iradenin zayıf olduğu devletlerde, bu haklar ihlal edilmekte ve çözüm için yetersiz formüller uygulanmaktadır. UDHR küresel düzeyde kabul görülüp onaylanmış bir belge olmasına rağmen, kadınlar halen mülkiyet haklarından mahrum bırakılmakta, birçok kötü muameleye maruz kalmakta ve insan hakları ihlalleriyle yüzleşmektedir. Kadınlara yapılan kötü muamele ve resmi kurumlar tarafından ikinci bir sınıf olarak görülmelerinin nedenleri toplumdan topluma değişiklik göstermektedir, ama biz yukarıdaki metinler ve maddelere baktığımızda bu maddelerin erkekler tarafından hazırlanmasından kaynaklı bir sorunun olduğunu görmekteyiz. Aslında metinde kadınlar var ancak uygulamada kadınlar bir şekilde dahil edilememekte.

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1979'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edildi ve 1981'de yürürlüğe girmiştir (Masri, 2012; Schilling, 2007). CEDAW yaygın kabul gören bir uluslararası insan hakları belgesidir ve 193 Birleşmiş Milletler üye ülkesinden 2011'e kadar 186 üye ülke sözleşmeyi onaylamıştır; fakat Birleşik Devletler, Sudan, Somali, İran ve üç küçük

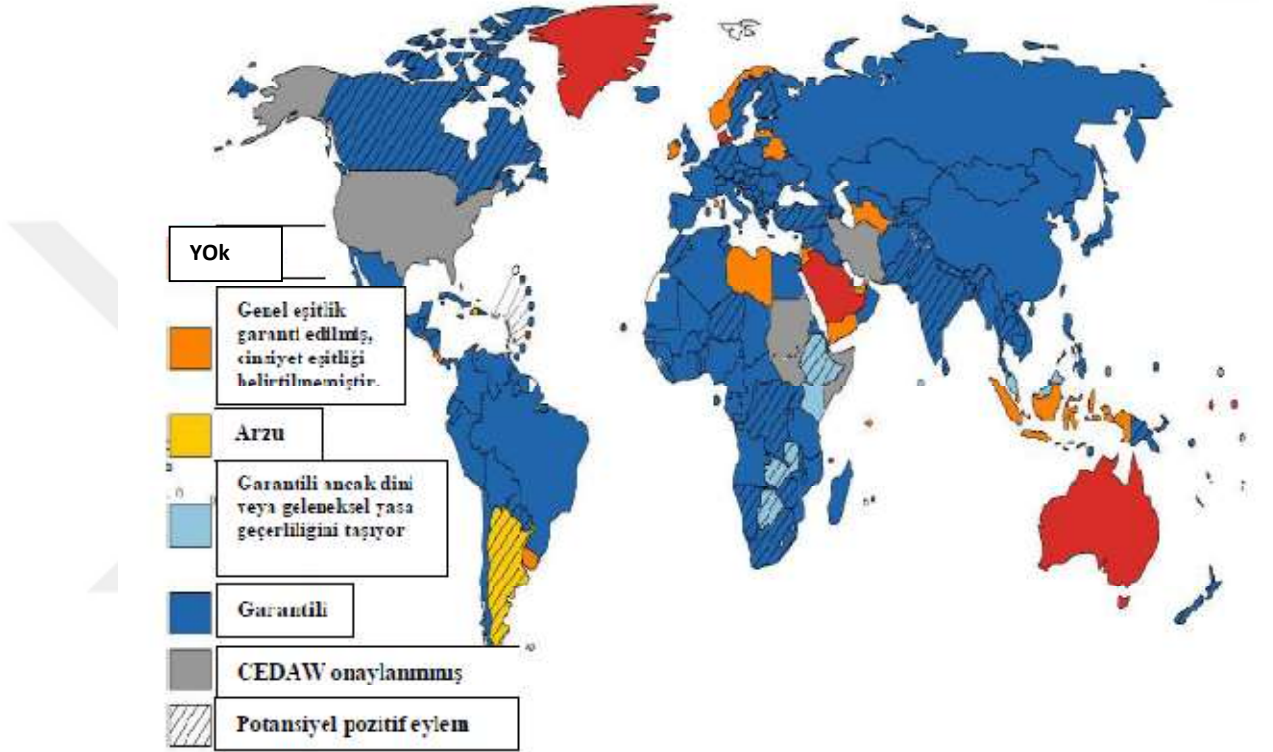
Pasifik Adası ülkesi Yani Nauru, Palau ve Tonga tarafından imzalanmamışlardır (Masri, 2012). CEDAW, kadınlara yönelik siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ayrımcılığı kınayan en önemli insan hakları sözleşmesidir (Schilling, 2007; Pauw, 2013). Siyasi yaşam, eğitim, işgücü piyasası, sağlık ve aile hayatında ayrımcılık yapılmaması CEDAW'ın ilgili unsurlarıdır (Pauw, 2013). “Sözleşmeye taraf olan Devletler, kadınlara yönelik doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı ortadan kaldırmak kamu ve özel alanlarda hayatın her alanındaki kadınların ve erkeklerin resmi ve fiili eşitliklerini artırmak için kapsamlı yükümlülükler kabul etmektedirler” (Byrnes & Freeman, 2011:7). Sözleşme, bu yasal belgeye imza koyan tarafların ve kadınların tüm sektörlerdeki haklarının korunmasını sağlamak için yasal ve politika çerçevelerine koymalarını gerektirmektedir (Byrnes & Freeman, 2011; Schilling, 2007). “Antlaşma, eğitim, istihdam, fuhuşun engellenmesi, vatandaşlık, siyasi hayat, sağlık, ekonomik ve kültürel yaşama katılım, kırsal hayattaki kadınların durumu, yasalar önünde eşitlik, evlilik ve aile yaşamı gibi alanlarla ilgili belirli yükümlülükleri ortaya koymaktadır” (Byrnes & Freeman, 2011: 7). Kadınlara karşı ayrımcılığı alışılmış ve geleneksel uygulamaların ya da stereotipler ortadan kaldırılmalıdır” (Byrnes & Freeman, 2011: 7).

CEDAW, dünya genelinde kabul görmüş kadın hakları belgesidir, ancak bazı insanlar hâlâ başlangıcından bu yana başarılı olmadığına inanmaktadırlar (Vanegas & Pruitt, 2012). Kadına yönelik ayrımcılık, dünyanın birçok yerinde devam etmekte, çünkü geleneksel ve dini uygulamalar, kadınları korumak için geçerli olan ulusal normları aşmaktadır (Assi & ve ark., 2014). Çoğu ülkede kadınlar eğitim sektöründe ayrımcılığa maruz kalmaktadır ve orta öğretim birçok kişi için pahalı kalmaktadır (Assi & ve ark., 2014; Schilling, 2007). CEDAW’da ne olursa olsun, emek piyasasında erkeklerle kadınlar arasında büyük bir boşluk var ve bazı hükümetler iş yerlerinde eşit ücret sağlamıyorlar (Assi & ve ark., 2014). Buna ek olarak, birçok ülke evlilik için 18 yaş altı asgari yaş sınırı koymuştur; Ancak kızlar, örf ve adet hukuku uyarınca 18 yaşın altında evlendirilirler (Assi & ve ark., 2014). CEDAW’da, özellikle kadın haklarının korunmasında önemli bir konu olan şiddetten bahsedilmemektedir (Masri, 2012).

Bu durumda CEDAW'ın onaylanması, taraf devletlerin Sözleşme hükümlerine uymak için kendi iç mevzuatlarını yürürlüğe koyması veya değiştirmesi gerektiği anlamına gelir. (Çakırca S. I, 2013). Bunu sağlamak için, hükümetlerin tüm ayrımcı yasaları kaldırması ve uygun olanları benimsemesi, kadınların ayrımcılığa karşı etkili korunmasını sağlamak için mahkemeler ve ilgili kamu kurumları kurulması gerekir(Çakırca S. I, 2013). Devletler kadınlara karşı her türlü ayrımcılığa son vermek için bir dizi önlemler almaya karar vermelidir (Çakırca S. I, 2013). Bununla birlikte, uluslararası bir sözleşme olan CEDAW' da dahi cinsiyete dayalı şiddet, özellikle aile içi şiddet, kadın sünneti ve üreme hakları konularında özel bir hüküm bulunmamaktadır (Çakırca S. I, 2013).

Bu eksiklik yüzünden, 1992'deki CEDAW komitesi, 19'uncu Genel Tavsiyesinde şiddete karşı konuyu ele aldı (Qureshi, 2013). Komitenin Genel Tavsiye 19'u önemlidir çünkü kadınlara yönelik her türlü şiddeti kapsar. Şimdi CEDAW'ın kadınlara yönelik ayrımcılığın tanımını cinsiyete dayalı şiddet içermektedir (Qureshi, 2013). Uygulama bakımından CEDAW tarafından karşılaşılan zorlukları dikkate almaksızın, kadın hakları aktivizmi için rehberlik eden bir ilke görevi görmektedir (Vanegas & Pruitt, 2012).

Harita: 1.3 Anayasa cinsiyet eşitliğine herhangi bir yaklaşım getirdi mi?

Kaynak: Assi .T.M & ve ark., (2014).

Beijing Deklarasyonu ve Eylem Planı, toplumsal cinsiyet eşitliğini yanı sıra kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesini destekleyen bir diğer önemli uluslararası eylem planıdır. Beijing Deklarasyonu ve Eylem Planı, kadınların arazi haklarını ayrıntılı olarak ele almış ve bu hususta engelleri kaldırmayı yanı sıra kadınların refah düzeyini yükseltmeyi taahhüt etmiştir (Kettel, 2007). Kadınlar ve kızlar, erkekler gibi ekonomik fırsatlara aynı erişimde bulunma ve toprak haklarını her zaman garanti altına alma taahhüdündedir (Kettel, 2007). Platform 1995 yılında kabul edildi ve 189 ülke tarafından onaylandı (United Nations, 1995). "Yoksulluk" ile ilgili sorunları ele alıyor; eğitim ve öğretim; sağlık; şiddet; silahlı çatışma; ekonomi; güç ve karar verme; kurumsal mekanizmalar; insan hakları; medya; çevre; ve kız çocuğu "(United Nations,

1995: 3). Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN Habitat) tarafından 1996'da düzenlenen İstanbul Deklarasyonu, özellikle kadınların yaşanabilir insan yerleşimlerini sağlamada haklarını artırmayı planlamıştı. Kadın hakları savunan birkaç insan hakları belgesi bulunmaktadır. Örneğin, İnsan Hakları ve İnsan Hakları ile ilgili Afrika (Banjul) Şartı, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kadın haklarını savunmak ve geliştirmek isteyen önemli insan hakları belgeleridir. Bazı ülkelerde iyileştirmelere tanık olmakla birlikte, bu yeterli değildir.

Harita 1.4: Afrika'daki Kadın Hakları Protokolü (APRWA) veya Maputo Protokolü: Onaylama Haritası

Kaynak: African Commission on Human and Peoples' Rights

İmzalı ve Onaylanmış Devletler

İmzalı ve Onaylanmamış Devletler

İmzalamayan ve Onaylamayan

Kavramsal Çerçeve

1.3.1. Mülkiyet Nedir?

Mülkiyet terimi, farklı kişiler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Mülkiyet haklarının içeriği ve ne dereceye kadar uygulandığı ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Bazı durumlarda, 'arazi' kelimesi ile 'mülkiyet' terimi eş anlamlı şekilde kullanılır. Mülkiyet kelimesi, insanlar arasındaki hukuki ve sosyo-ekonomik ilişkileri belirtir. Mülkiyet, taşınır ve taşınmaz varlıkları kapsayabileceği gibi, maddi ve manevi malları da içerebilmektedir. "Hukuki açıdan ifade etmek gerekirse, mülkiyet herhangi bir nesneyi değil; bireyle eşyalar arasındaki ilişkiyi ifade eder. Başka bir deyişle, mülkiyet, bireyin belirli eşyaları kendi menfaatine kullanabilmek için hak talep etmesini ifade eder" (FAO, 2010: 12). Mülkiyet aynı zamanda bireylerle eşyalar arasında bir bağ oluşturduğundan, mülkiyetine sahip olunan eşyaları kullanma, satma, başkalarına devretme veya başkalarının kullanımına izin verip vermeme haklarını da içerebilmektedir (FAO, 2010).

1.3.2. Mülkiyet Hakları Nelerdir?

Mülkiyet hakları "belirli eşya ve yerlerle ilgili kimin, hangi koşullar altında ve ne kadar süre boyunca, neler yapıp yapamayacağını belirleyen kurallar bütünüdür" (FAO, 2010: 12). Bu kurallar kurallar yazılı veya sözlü olabilmektedir. Yazılı kurallara, politikalar ve kanunlar gibi yasal araçlardan oluşmaktadır. Sözlü kurallar ise örf ve âdetlere göre oluşturulmuş geleneksel düzenlemelerdir. FAO, mülkiyet haklarının (arazi veya diğer varlıklar) bir grup hakların toplamından oluştuğunu belirterek söz konusu hakları aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Araziden yararlanma hakkı (örneğin, toprağı işleme veya hayvanları otlatma gibi kullanım hakları);
- Arazinin ne amaçla kullanılacağına ve başkalarının araziden hangi şartlar altında yararlanabileceğine karar verme hakkı (yönetim hakkı);

- Arazinin kullanımından gelir elde etme hakkı (gelir hakkı);
- Arazi üzerinde değişlik yapma hakkı (sermaye hakkı);
- Araziyi başkalarının (örneğin, topluluk içi yeniden dağılım yapma yoluyla) veya vârislerin (miras yoluyla) üzerine geçirme, araziyi satma veya elden çıkarma hakları (devir hakkı);
- Başkalarını araziyi kullanmaktan men etme, aksi durumda ise müdahale etme hakkı.

1.3.3. Arazi Mülkiyet Hakkı Nedir?

Araştırmacılar, akademisyenler ve sivil toplum örgütleri (STK), arazi mülkiyet hakkını araziyi kullanabilme, kontrol edebilme, satabilme, devredebilme ve miras bırakabilme gücü olarak tanımlamıştır (Pearce, 2016). Örneğin, Forsythe ve arkadaşları (2009), arazi mülkiyet hakkını aşağıdaki şekilde açıklamıştır: “Devlet veya hükümet tarafından tanınan, yanı sıra bir sosyal sistem (örneğin; toplum, kabile vb.) tarafından kabul gören bireylere veya gruplara ait arazi iddialarıdır”(Forsythe ve ark, 2009:6). Bu terim, farklı birey ve gruplar arasındaki arazi konusuna has ilişkileri yansıtan bir haklar bütünü şeklinde ifade edilebilir (Forsythe ve ark, 2009:6). Arazi hakları, genellikle arazinin kullanımı, idaresi, mülkiyeti, miras bırakılması, işlenmesi ve teminat olarak kullanılması gibi hakları içermektedir (Forsythe ve ark, 2009:6).

Pearce’a ait (2016) arazi mülkiyet hakkı tanımlaması da yukarıdakinin bir benzeridir. Pearce, arazi mülkiyet hakkını; arazi erişimine, arazi kontrolüne ve arazi devrine olanak sağlayan yanı sıra araziyi dış kullanıma kapatma gücünü veren kolektif ya da bireysel hakların toplamı şeklinde açıklamaktadır. Bazı topluluklarda bu haklar, arazinin içinde bulunan mineraller ile üzerinde bulunan mevcut doğal kaynakları da kapsamaktadır (Pearce, 2016). "Özellikle de ekonomisi tarıma dayalı toplumları göz önüne aldığımızda, arazi haklarının başta gıda hakkı olmak üzere pek çok insan hakkıyla ayrılmaz bir biçimde bağlantılı olduğu görülmektedir. Birçok durumda, arazi mülkiyet hakkı, bir topluluğun kimliği, geçimi ve dolayısıyla hayatta kalması ile bağlantılı olmaktadır "(Pearce, 2016: 13).

Başka bir ifadeyle, hayatta kalmanın tarıma dayalı olduğu toplumlarda, bir ailenin zenginliğini ortaya koyan en önemli faktör araziye erişim ve arazinin kontrolüdür. Arazilerin kullanılabilirliğinin (araziye erişimin) hem erkekler hem de kadınlar için eşit düzeyde tutulması, tarımsal üretimi, ve dolayısıyla ailelerin ekonomik refahını iyileştirebilmektedir. Bununla birlikte, araziye erişim konusuyla arazi hakları hususunu ayırt etmek önemlidir. Bazı aileler, tarımsal ve ekonomik faaliyetler için araziye erişebilseler de, arazilerini satma veya başka birine devretme haklarından mahrumdur. Bu nedenle, araziye erişimi yalnızca arazi haklarının alt başlıklarından biri olarak değerlendirebiliriz.

1.3.4. Araziye Erişim Nedir?

Araziye erişim, “insanların bireysel ya da kolektif olarak araziye sadece üretken amaçlar için değil aynı zamanda diğer ekonomik ve sosyal amaçlarla geçici süreyle ya da daimi olarak toprağı kullanma ve kullanma fırsatı bulma süreçleri” olarak tanımlanmaktadır (Quan, 2006: 1). "Birçok toplulukta arazi kaynaklarına erişim hem yasal hem de geleneksel yasalar tarafından yönetilir" (FAO, 2002: 6). Arazi hakları söz konusu olduğunda, geleneksel normlar ve hukuk kuralları arasında çatışmalar olabilir (Mulugeta & Amsalu, 2014; FAO, 2002). Kalkınma ajansları, araziye erişim ile sosyo-ekonomik kalkınma arasında güçlü bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır. Araziye erişim, gıda güvenliğini arttırmakta ve çiftçilik yoluyla iş yaratmaktadır. Arazi mülkiyetinin güvenliği, tapulama, kiralama ile geleneksel arazi tahsisi araçları vasıtasıyla güvence altına alınmıştır (Tsikata, 2016; Peterman, 2011; FAO, 2002). Yoksullar tarafından tarım arazisine erişim sağlanması gıda güvenliğinin sağlanmasında şarttır ve özellikle kırsal alanlarda yoksulluğun hafifletilmesine katkıda bulunmaktadır (Quan, 2006). Gübrelerin olmaması, araziye daha az yararlı kılar; çünkü üretim önemli ölçüde azalır ve üretim gelişime daha az katkıda bulunur (Janvry & Sadoulet, 2005).

Kırsal alanlara gıda, sığınma ve istihdamın sağlanması ve kent merkezlerinde bulunan birçok kişinin barınması için araziye erişim önemlidir (Peterman, 2011; FAO, 2002; Chu, 2011). "Kişinin sahip olduğu karar verme yetisi ile bu kişinin sahip olduğu

toprak haklarının nicelik ve niteliği arasında birçok toplumda güçlü bir ilişki vardır (FAO, 2002: 3). Bazı kırsal topluluklarda arazi sahibi olma genellikle bir kişinin karar vermeye katılımını veya dışlanmasını belirler (Chu, 2011; FAO, 2002). "Kentsel alanlarda dahi, belediye planlamasına, topluluk kararlarında ve bazen seçimlere katılma hakkı bir bireyin mukim veya ev sahibi olarak statüsüne bağlı olabilir" (FAO, 2002: 3). Tarımsal ve tarım dışı amaçlarla araziye erişim, yasal ve politik kısıtlamalar kadar görenek ve geleneklerle de sınırlandırılmıştır. "Toprağın özelde yoğunlaştığı yerlerde, yoksullar için güvenli erişim sınırlı olacak ve sonuçta eşitsiz gelir ve servet dağılımı kalıpları ortaya çıkacaktır" (Quan, 2006: 5).

Arazi, nakdi kredilerin de önemli bir varlık kullanımüdür. "Krediler için teminat kullanımı, alacaklılar için belirsizliği ve ahlaki tehlike sorunlarını azaltmaktadır" (Feder & Feeny, 1991: 141). Birçok alacaklı, teminatsız bir teminat olarak arazileri olduğunda rahat borç verir (Feder & Feeny, 1991). Bu nedenle, kadınlar araziye elde ettiklerinde kendilerine ve ailelerine yardım edebilecek ve krediye erişebileceklerdir. Toplumda kadınların güçlendirilmesi ve karar vermede kadınların araziye erişmesi çok önemlidir. Başka bir deyişle, toprakta erişim ve kontrol, özellikle hayatta kalmanın tarımsal faaliyetlere bağlı olduğu toplumlarda bir ailenin servetinin belirlenmesinde önemli bir faktördür. Hem erkekler hem de kadınlar için arazinin varlığı, tarımsal üretimin geliştirilmesinde önemli bir yol olabilir ve bir ölçüde ailelerin ekonomik imkanlarını arttırır. Bununla birlikte, araziye erişim ve arazi haklarını ayırt etmek önemlidir. Bazı aileler tarımsal ve diğer ekonomik faaliyetler için araziye erişebilir ancak başka bir kişiye satmak veya başka bir kişiye aktarmak için yasal haklara sahip değildirler.

İKİNCİ BÖLÜM:

2. TOPRAK YÖNETİMİ

2.1. Arazi Reformları: Bazı Sahraaltı Afrika Ülkelerinden Başarı ve Başarısızlık Örnekleri:

Ortak arazi mülkiyetine (kamunun müşterek tasarrufuna) karşı neoklasik ideolojinin teşvikiyle ortaya çıkan özel arazi mülkiyeti fikri, Afrika'daki toprak rekabetini (arazi sorunlarını) yıllar içinde giderek arttırmıştır (Sylvester, 2013; Chu, 2011). Cinsiyet eşitliği misyonu, arazi kaynaklı çatışmalar ve toprak kapma rekabeti, giderek artan toprak tartışmalarının ardındaki itici güçtür. Çeşitli uluslararası örgütler ve insani yardım vakıfları, kadınların ve toplum içerisindeki azınlık gruplarının arazi haklarını güvenceye almak adına 'arazi konusunu' proje ve programlarına dahil etmişlerdir. Sahraaltı Afrika'nın tarımsal iş gücünün yaklaşık yarısı (%50) kadınlardan oluşmaktadır (FAO, 2011). Bu orana rağmen, Sahraaltı Afrika, dünya üzerinde kadınların kendi arazilerine sahip olma konusunda zorluklarla karşılaştıkları bölgelerden biri olmaya devam etmektedir. FAO (2010), Batı ve Orta Afrika'da yaşayan kadınların, arazilerin %10'nundan daha azı üzerinde mülkiyet haklarının olduğunu bildirmiştir. Bu bölgelerdeki kadınlar, ailelerinin geçimini sağlama konusunda temel roller oynamaktadır. "Kadınlar; hem birer çiftçi hem de işçi ve girişimci rolündedirler ancak hemen hemen her yerde, verimli kaynaklara, pazarlara ve hizmetlere erişimde erkeklere nazaran çok daha ağır kısıtlamalarla yüzleşmektedirler" (FAO, 2011:3). Kadınların arazi haklarına getirilen engeller, içerisinde yaşadıkları toplumların gelişim sürecine yapabilecekleri katkıları azaltmaktadır. Arazi erişimlerini artırmak amacıyla düzenlenen arazi reform politika ve programlarında, genellikle kadınlar ayrımcılığa maruz bırakılmakta ve arazi üzerindeki erkek hegemonyası güçlendirilmektedir (Pedersen, 2015; Chu, 2011). Kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar; "tarım mahsülleri yetiştirmek, hayvanlara bakmak, gıdaları işlemek ve hazırlamak, tarımsal veya kırsal işletmelerde yevmiye karşılığı çalışmak, su ve yakıt bulmak, ticaret ve pazarlama ile uğraşmak, aile

üyeleriyle ilgilenmek ve ev işleriyle uğraşmak” gibi çok sayıda faaliyette bulunmaktadır (FAO 2011:7). Tüm bu faaliyetlerine rağmen, geçimleri için büyük bir öneme sahip kaynaklara (arazilere) ilişkin karar verme süreçlerinden dışlanmaktadır.

Araziler, çiftçilerin üretkenliğini arttıran en önemli unsurlardan biridir, toprağın işlenmesi çiftçi ailelerin geçim gücünü arttırırken yoksulluk oranlarını da azaltmaktadır. “Çiftçi ailelerin arazilere erişimleri arttırıldığında, yerel ekonominin daha da canlandığı görülmektedir. Çiftçiler, araziye erişimin kolaylaşmasıyla düzenli bir sosyal güvenlik ağına kavuşmakta ve sosyal güvencenin verdiği güçle girişimciliğin yol açabileceği yüksek riskleri göz önüne alarak tarım ile ilgisi olmayan iş kollarına yönelmektedir (Okwakpam & Alafuro, 2013; World Bank, 2009:9). Usulüne uygun şekilde yapılan arazi paylaşımının, yoksul ailelerin barınma ve toprağı işleyip mahsul elde etme olanaklarını arttırıp, refah düzeylerini iyileştirdiğine ve yoksulluğu azalttığına dair kanıtlar mevcuttur (Okwakpam & Alafuro, 2013; World Bank, 2009). Örneğin, Malavi’de, arazilerin çiftçilere eşit şekilde yeniden dağıtılması, “arazilerden yararlanan hane halklarının ortalama yıllık gelirinin %63 artmasına ve gıda güvencesi süresinin 3,6 aydan 10,7 aya kadar çıkmasına’ yardımcı olmuştur” (World Bank, 2009:10).

Afrika’daki yasal çerçeveler ve sosyal normlar, Afrikalı kadınların kendilerine ait varlıklar (arazi ve benzeri) edinmelerini zorlaştırmıştır (Chu, 2011; Tsikata, 2016; Africa Human Development Report, 2016). Afrikalı kadınların arazi haklarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmesine rağmen, Afrika toplumları içerisinde yerleşmiş örfi arazi kullanım sistemleri, ataerkil yapı ve kültürel uygulamalar gibi kadına karşı ayrımcı engeller de varlığını sürdürmektedir. Kadınların arazi mülkiyet hakkına veya arazi tapusuna sahip olabilmesi adaletin önemli bir göstergesidir. Kadınlar için arazi mülkiyeti, kredi alabilmeleri ve üretkenliklerini arttırıcı varlıklara ulaşmaları için önemli bir teminattır. “Afrikalı kadınların arazi erişimlerinin sınırlı olması, geçimlerini kazanmalarını sağlayacak ekonomik aktivitelerden mahrum kalmaları anlamına gelmektedir.” (Africa Human Development Report, 2016:58). Örneğin, Kenya’nın kırsal bölgelerinde yaşayan kadınların %95’i ailelerine ait araziler üzerinde çalışsa da, bu

kadınların yalnızca %6'sı arazi sahibidir (Africa Human Development Report, 2016). Malawi'de ise kadınlar işgücünün %70'ini oluştururken, ticari gelir sağlayan arazi sahibi kadınların oranı ancak %3'tür. Uganda'da tarımsal işgücünün neredeyse tamamı kadınlardan oluşmaktadır ancak Ugandalı kadınların sadece %5 arazi sahibidir (Africa Human Development Report, 2016).

Bununla birlikte, 1980'lerden itibaren birçok Afrika ülkesinde, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın toplumun her kesimi için yaşam kalitesinin ve refahın artırılması konusunda "cinsiyet rolleri ve ilişkilerinin" önemini vurgulayan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedenlerine dikkat çeken 'Cinsiyet ve Kalkınma' (GAD) programları uygulamaya konulmuştur (Bradshaw ve ark., 2013: 3). 1980'lerde başlatılan Afrika arazi reformu programları için iki ayrı yaklaşım benimsenmiştir ve bunlardan birincisi geleneksel ticari uygulamalardan çağdaş endüstriyel piyasa ekonomisine geçiş, ikincisi ise yoksulluğu en aza indirmek ve kalkınmayı arttırmak amacıyla yeni hükümet politikalarının oluşturulmasıdır (Yngstrom, 2010). Söz konusu yaklaşımlar, Afrika'nın kalkınmasında önemli gelişmeler sağlamış olsa da, özellikle de arazi reformları ile ilgili birçok zorluğa çözüm getirememektedir. Kadınlar, hane halkının yiyecek ve barınma ihtiyaçlarını karşılamaları yanı sıra geçimlerini sağlamaları bakımından hayati bir rol üstlenmektedir ancak ataerkil eğilimler ve cinsiyet ayrımcı gelenekler nedeniyle zorlu koşullar altında mücadele etmektedirler. "Kadınlar miras yoluyla arazi sahibi olabilseler de, erkeklerin koruması veya işgücüne ihtiyaç duyduklarından, arazi mülkiyetlerini erkek akrabalarına devredebilmektedir (Bradshaw ve ark., 2013: 9). Arazi mülkiyet haklarının olmaması, kadınları "tarımsal üretimin iyileştirilmesine yönelik programlara katılmaktan alıkoyan başka bir zorluk iken, arazi gibi teminat sağlayıcı ticari varlıklardan yoksun olmaları kredilere erişimlerine izin vermemektedir" (Bradshaw ve ark., 2013: 9). Afrika ülkelerinin bazılarında 'etnik kimlik', arazi ve diğer kaynakların paylaşımında önemli bir belirleyicidir, bu durum Ruanda, Burundi ve Kongo gibi çeşitli ülkelerde arazi çatışmalarına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına sebep olmuştur (Groenewald, 2003). Afrika'daki bazı ülkeler arazi konularını hassas bir şekilde değerlendirilmeye ve

arazi paylaşımlarının eşit olması için kadınlara ve azınlık gruplarına özel önem gösteren kararlı politikalar sergilemeye devam etmektedir.

Afrika'daki hükümetler, arazi paylaşımlarında kadınlara yönelik ayrımcılığın azaltılması ve kadınların arazi mülkiyet haklarının artırılması amacıyla çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiş olsalar da, cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için daha çok çaba gerekmektedir. Bazı Afrika ülkeleri, arazilerin yeniden dağıtılması ve yönetimi için 'arazi reform kanunları' çıkararak uygulamaya koymuştur. Örneği, Lesotho'da kadınların arazi edinme hakları Eşit Evlilik Yasası 2010 tarafından korunmaktadır. "Toprak mülkiyeti evlenen eşlere ortak mülkiyet hakkı verir ve her kadının isminin tapuda görünmesini sağlar" (Polasi ve ark., 2015:59) Gerçekleştirilen bu yeni arazi düzenlemeleri, bazı Afrika ülkelerinde halk tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Söz konusu reformlar kapsamında, arazi mülkiyeti ve miras hakları açısından toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri de ele alınmıştır. Bu reformların temelinde, kadınların araziye erişiminin, içerisinde buldukları toplumun yaşam standartlarının geliştirilmesinde itici güç olduğu düşüncesi yatmaktadır. Sonuç itibarıyla, araştırma kapsamında, Sahraaltı Afrikası'nda yer alan iki ülkede gerçekleştirilmiş arazi hukuku reformları kısaca değerlendirilip arazi reform programlarının başarı ve başarısızlıkları ana hatlarıyla ele alınacaktır. Bu sebeple, Afrika'daki arazi reform programlarına genel bir bakış açısı sunmak amacıyla Tanzanya ve Lesotho örnek olarak seçilmiştir.

2.2. Tanzanya

Tanzanya, sömürgecilik döneminden bu yana arazi hukuku reformu dizisi yürürlüğe sokmuştur. Tanzanya'da yapılan çeşitli arazi reformları, kadınlar arazi erişimine aile üyelerine güvenmeye devam ettikleri için, arazi mülkiyeti bakımından kadınlara yönelik ayrımcılığı önlemede başarısız olmuştur. Toprak, Tanzanya'nın en önemli kaynaklarından biridir ve ülkenin kalkınması için önemli kaynaklar olan "orman, su ve minerallerden" oluşur (Mugabi, 2013: 1). Tanzanya'da arazinin mevcudiyeti, özellikle ülkenin toplam iş gücünün yüzde 67'sini sağlayan tarım sektöründe emek ile

bağlantılıdır ve aynı zamanda kırsal iş gücünün yüzde 82'sini (Mugabi, 2013) sağlamaktadır. "Ülkenin yaklaşık 945.000 kilometrekarelik toplam alanı bulunuyor ve bunların yaklaşık 44 milyon hektarı tarımsal faaliyetler için ekilebilir niteliğine sahiptir arazi" (Mugabi, 2013: 1). Tarihsel olarak, Tanzania'da toprak, ortak mülkiyete dayanmıştır ve satın alımı, tamamen her etnik grup ya da klan tarafından formüle edilen geleneksel yasalara ve yönetmeliklere bağlıydı (Mugabi, 2013). Genel olarak, arazi, tarım ve tarım dışı amaçlar için araziye sağlayan klan, aile, şef veya aşiret başkanlarının başkanları aracılığıyla edinilmiştir (Mugabi, 2013).

Sömürgeciliğin başlangıcı Tanzania'daki arazi idaresinde değişiklikler gösterir ve yeni toprak düzenlemeleri Almanlar tarafından, daha sonra İngiliz sömürgeciler tarafından benimsenmiştir (Mugabi, 2013). Örneğin, 1895 yılında Alman sömürgeciler Tanzania'daki bütün toprakları kendi haline getiren "imparatorluk kararnamesini" yürürlüğe sokmuştur ve 1923'te İngiliz sömürgeciler geleneksel toprak yönetim sistemini geçersiz kılan "3. düzen" topraklarını kabul etmiştir (Sylvester, 2013). Sömürgecilerin arazide ve arazilerde kaynaklarını kullanmaya olan ilgisi, arazilerin bozulmasına ve ekosistemin tahrip edilmesine yol açmıştır. Sömürge sistemi geleneksel yapıları tehdit etmiş ve daha geniş bir alan onları ortadan kaldırmıştır.

Tanzanya 1961'de bağımsız bir ülke haline gelmiştir ve yeni devlet, ülkedeki toprak yönetimini ve yönetişimi düzenleyecek her şey dahil bir kara politikasını formüle etme ihtiyacını gerçekleştirmiştir (Mugabi, 2013). "Ulusal Arazi Politikası, çevreyi ekolojik dengeyi tehlikeye atmadan, araziye en iyi şekilde kullanmaya teşvik eden ve geniş tabanlı bir sosyo-ekonomik kalkınmayı kolaylaştıran güvenli bir arazi kiralama sisteminin geliştirilmesine odaklanmaktadır (Sylvester, 2013: 10). Aynı zamanda, çiftçilerin refah düzeyini artırmak için ürün ve hayvancılık sektörlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Sylvester, 2013). Tanzania'da vatandaşların arazi hakları konusunda birçok gelişme kaydedilmiştir. 1999 Köy Arazisi Yasası, Tanzania'daki toprak yönetiminin demokratik olduğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Tanzanya'nın 1999 Arazi Kanunu ve Köy Arazi Yasası kadınların kendi topraklarını ve yasal haklarını garanti altına almasına rağmen burada hala geleneksel toprak düzenlemeleri kullanılmaktadır (Duncan & Haule 2014). Kadınlar bu tür çatışmaların yaşandığı topluluklarda ayrımcılığa maruz kalmaya devam etmekte ve arazileri kontrol etme ve sahibi olma şansına sahip olan ebeveynler, kocalar veya kardeşler gibi aile üyeleri aracılığıyla normalde toprağa erişebilmektedirler (Duncan & Haule 2014). Buna ek olarak, Tanzanya'nın 1999'daki Köy Arazisi Yasası'nın uygulanmasından, Yerel hükümet kurumları sorumludur, ancak kaynak yetersizliği nedeniyle uygulanması yetersizdir. (USAID, n.d.). Etkisiz arazi idari sistemi, yerel seviyede etkin hizmet sunumunun sağlanmasında personelin yeterliliği konusunda sorunlar ortaya atmıştır. (USAID, n.d.). Bu nedenle, kadınlar gibi savunmasız gruplar arazi ile ilgili karar verme sürecinde yer almamaktadır. Ayrımcı yasalar, kadınların temel haklarını reddetmek için hala kullanılmaktadır.

2.3. Lesotho Arazi Hukuku Reformu

Lesotho, Afrika'nın güney kesiminde bulunan en küçük ülkelerden biridir. Lesotho, Güney Afrika'nın çevrelediği kara yoluyla çevrili bir ülkedir ve Afrika'da az doğal kaynaklara sahip en yoksul ülkelerden biri olarak tanımlanmaktadır (Marite, 2005). Ülkenin arazisinin yalnızca % 10'u ekilebilir iken, arazinin büyük kısmı esas olarak yayladır ve tarım amaçlı kullanılamaz (Marite, 2005). Tıpkı Tanzanya Lesoto gibi sömürge döneminden bu yana arazi kanunu reformları dizisi geçmiştir. Lesotho, İngilizler tarafından sömürgeleştirilmiş ve ülke 1966'da bağımsızlığa kavuşmuştur (UN-Habitat, 2005). Diğer Afrika ülkeleri gibi Lesotho'daki arazi de ortak mülkiyete dayanıyordu ve kral ve şeflerin toprak dağılımı başkanlığında birincil rolleri vardı (UN-Habitat, 2005). Bununla birlikte, "Lesotho'da temelde arazi mülkiyetini ve kadınların miras hakkına sahip olmasını engelleyen geleneksel uygulamalar ve normlar vardır" (Polasi ve ark., 2015: 59). Geleneksel olarak, Lesotho'daki her evli erkek, tarımsal amaçla en az üç (3) arsa, tarım dışı amaçla bir (1) arsa sahibi olabilir. Buna karşın, kadınlara araziye erişim hakkı verildiğini kanıtlayacak hiçbir resmi kayıt

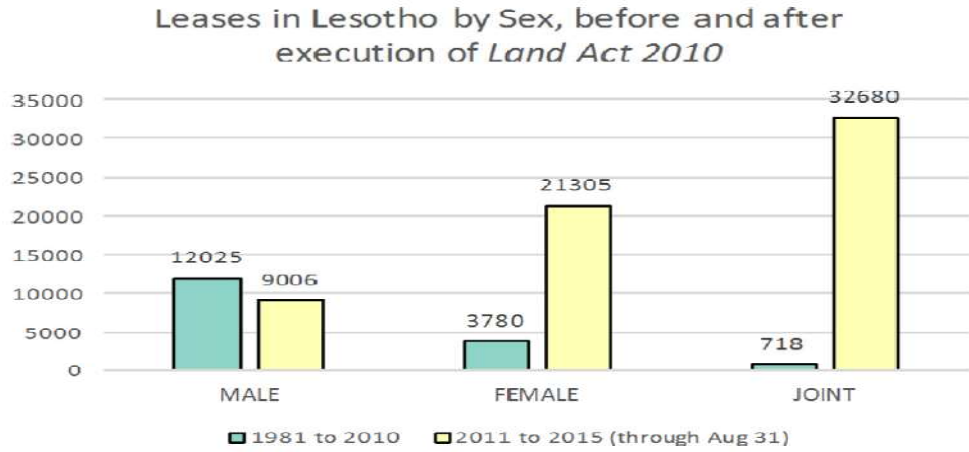
bulunmamaktadır (UN-Habitat, 2005). Bu ayrımcılık bağımsızlıktan sonra bile devam etmiştir. Örneğin, "1967 Yer Kayıtları Yasası, özellikle evli bir kadın adına herhangi bir arazinin kaydedilmemesini yol açar" (Marite, 2005: 2). Buna ek olarak, 1973 Arazi Yasası'nın kabulü, Lesotho hükümetinin kira tutma sistemi aracılığıyla ülkenin topraklarının büyük bir bölümünü kontrol etmesine ve yönetmesine imkân tanımaktadır, ancak kadınların araziye erişimi, özellikle kentsel alanda araziye geliştirme yeteneği bulunmadığı için sınırlı kalmaktadır (Motsoene, 2014). Devlet, bu hareketle ülkedeki tüm arazileri kamulaştırmakta ve her arazinin kiralanmasını talep etmektedir (UN-Habitat, 2005).

Öte yandan, Lesotho'nun kırsal nüfusu, ekilebilir arazinin yokluğuna bakılmaksızın, büyük ölçüde tarıma bağımlıdır. Marite'ye göre, (2005) Lesotho'daki insanların neredeyse yüzde 80'i kırsal alanda yaşamakta ve büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa güvenmektedir. Arazinin sınırlı mevcudiyeti kadınları savunmasız duruma düşürmekte ve tarım için tarıma elverişli arazilerden mahrum bırakılmaktadırlar. Hanenin reisinin ölümü sonrasında gelenek, hanenin ilk oğlunun "hanede aralarında tarla ve binalardan oluşan taşınmaz mülkleri" devralmasına izin verir (Marite, 2005: 5). Kadınların ailenin diğer üyelerinin ihtiyaçlarını karşılaması ve mülkiyetini diğer erkek çocuklarla paylaşması beklenirken, kadınlar bu mülklerden herhangi bir pay almamaktadır (Marite, 2005).

Bununla birlikte, kadın statüsünü iyileştirme ve ekonomik fırsatlarını artırma çabasıyla Lesotho hükümeti 2006'da Eşit Evli Kişiler Kanunu yürürlüğe koymuştur (Motsoene, 2014). Yasanın amacı, kadınların araziye erişimini garanti altına almak ve kadınlar ve erkekler için mülkiyet konusunda eşit fırsatlar sağlamaktır (Motsoene, 2014). Hükümet, Eşit Evli Kişiler Yasasını daha da güçlendirmek için 2010 yılında Arazi Yasası adlı yeni bir mevzuat da kabul etti. Yasada "toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ele almayı" ve "mülkiyet hakkı sistemi" ni güvence altına almayı ve arazi idaresinde demokratik ilkeleri sürdürmenin amaçlandığı ifade edilmektedir (Polasi ve Ark., 2015: 59). "Yasanın, Lesotho'nun her erkek ve kadına aynı güvenceyi sağlayacak toplumsal

cinsiyet eşitliğini sağlayan hükümleri var. Toprak mülkiyeti evlenen eşlere ortak mülkiyet hakkı verir ve her kadının isminin tapuda görünmesini sağlar "(Polasi ve ark., 2015: 59). Lesotho hükümeti tarafından yürütülen arazi kanunu reformları olumlu sonuçlar doğurmuştur. Fogelman, (2016), 1981'den 2010'a ve 2010'dan 2015'e kadar cinsiyete göre kiralanmış olan arazinin kayıtlarını göstermektedir. İstatistikler, kadınların arazi kiralama süresinin önemli bir artış gösterdiğini göstermektedir. Ayrıca, yasaların yürürlüğe girmesinin ardından kadınların erkeklere kıyasla daha fazla arazi kiraladığını gösteriyor.

Şekil 1.2: Lesotho Arazi Kanununun 2010'da yürürlüğe girmesinden öncesinde ve sonrasında arazi kira sözleşmesi sayılarının cinsiyete göre karşılaştırılması (Erkek, Kadın, Ortak)

Kaynak: Fogelman, (2016).

Lesotho Arazi Kanunu, 2010 yılında büyük bir başarı kaydetmiştir. Bu durum, diğer tüm Afrika ülkeleri için arazi dağılımında cinsiyet eşitliği olabileceğini bilmek açısından önemli bir örnek teşkil eder. Öte yandan yasal araçların ya kadınların araziye erişmesini engellemek için bir araç olarak ya da arazi dağıtımında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bir yol haritası olarak kullanılabilceğini gösteren önemli bir göstergedir. 2011 yılında arazinin sadece yüzde 14'ü erkekler tarafından satın alınırken, yüzde 34'ü

kadınlar tarafından kiralanmıştı ve yüzde 52'si evli çift tarafından satın alınmıştır (Fogelman, 2016). Bu, kadınların araziye erişimi açısından büyük bir gelişmedir. Zira, ortak mülk sahibi evli kadınların kocalarının ölümünden sonra mülk edinme fırsatı yaratacaktır. Bu, kadınlara karşı ayrımcı olan geleneksel yasaların kullanımını caydırmaya yönelik önemli bir adımdır. Kalkınma Sürecinde Kadının Rolüne Dair Dünya Anketi, (2009), kadının araziye erişiminin önemini vurgulamaktadır, çünkü gıda güvenliği, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim değişikliğini en aza indirmektedir. Araştırma raporunda, parsellerin kiralanması ve yeniden tahsisi gibi arazi reform süreçlerinin, araziye erişiminde cinsiyet eşitsizliğini azaltmak için gerekli önlemlerin alındığı da belirtildi. Bu nedenle Lesotho, kadınların araziye erişimini teşvik etmesi bağlamında Afrika'nın en başarılı ülkesi olarak tanımlanabilir.

2.4. Gambiya'da Toprak Yönetimi

Gambiya'da arazi yönetimi süreci, Yerel Yönetim ve Araziler Bakanlığı'nca yönetilmektedir (Bensouda, 2013). Bakanlık, iki ana bölüme ayrılmıştır. Bunlar, Arazi ve Etüdler Dairesi (DLS) ve Fiziksel Planlama ve Konut Dairesidir (DPPH) (Bensouda, 2013). “DPPH arazi kullanım planlaması ve kalkınma kontrolünde yer alırken DLS, ulusal anket kontrol sistemlerinden ve haritadan sorumludur” (Bensouda, 2013: 10). Bakanlığın çalışmaları, ilçe şefleri, köy ve ilçelerde toprak davalarına bakan köy başkanları da dahil olmak üzere çeşitli kurumlar tarafından tamamlanmaktadır. Bununla birlikte; zaman içerisinde Gambiya'daki arazi idaresinin çeşitli yasal reformları olmuştur. Örneğin,1946'da yerel halkın kırsal alanlarda geleneksel toprak haklarına saygı gösterilmesini ve korunmasını sağlamak için Gambiya'da bir kara hareketi yapılmıştır (Freudenberger, 2000). Ayrıca, bu davranış kentsel genişleme ya da büyüme sorununu ele almayan ve keşfedilmemiş yasal çerçeve olarak tanımlanmaktadır (Freudenberger, 2000).

1991'de başkent Banjul ve Kombo Saint Mary'daki toprak kanunu yerine yeni bir toprak yasası yürürlüğe girmiştir (Bensouda, 2013). "Bu Kanun, kabul edilen mülkiyeti bir arazi unvanı olarak tanıyor ve Bakanlık bölgedeki arazileri tayin etmek hususunda

gorevlendiriliyor" (Bensouda, 2013: 9). Bu alanlardaki tüm arazilerin devlet arazisi olarak görüldüğü ve arazinin özel mülk sahiplerinin arazilerini kiralaması gerektiği anlamına gelir. Arazi sahiplerinin arazilerini 99 yıl boyunca devletten kiralaması beklenmektedir (Bensouda, 2013)."1994'te Kombo Kuzey ve Güney Merkez devlet arazisi olarak seçildi ve arazi sahipleri kiraları kabul etti (Bensouda, 2013: 9).

Bununla birlikte, 1945 yılından bu yana ülke, kentsel ve kırsal alanlar için arazi erişimi ve mülkiyet haklarına ilişkin yasal çerçevelere sahip olmuştur (Bensouda, 2013). "Kent nüfusu ile kırsal nüfus arasında toprak haklarına ilişkin yasal bir ayırım yapılmadı". (Bensouda, 2013: 11). Kırsal arazi sahiplerine, ilçe makamlarıyla istişare ederek topraklarını kiralama fırsatı da verilmektedir (Bensouda, 2013).Gambiya'daki her bölgede, "devlet arazilerinin edinilmesi ve tazmini için başvuruları işleme koymak ve onay için tavsiyelerde bulunmak, kabul edilen kiralamalardan tapuya başvurularını yapmak, kamusal amaçlarla arazi edinimi ve tazmini hakkında tavsiyelerde bulunmak" için arazi kurulları oluşturulmuş ve Bölge mahkemeleri ile işbirliği içinde araziler hakkında anlaşmazlıklar araştırılmış, bu alanda kararlar alınmıştır (Freudenberger, 2000: 12).

2.5. Gambiya'da Toprak Sahipliği

Bireylerin, sürdürülebilir geçim ve kalkınmanın sağlanması için resmi araçların ya da gayri resmi yolların, ister geleneksel isterse başka şekillerle arazi sahibi olması esastır (FAO, 2002). Gambiya'da arazi sahipliği sistemi üç ana kategoriye ayrılmıştır ve bu kategoriler mülk edinme, kiralama ve geleneksel sistemlerdir (Bensouda, 2013). Birçok kırsal toplum, alışılmış sistemi uygular ve bu sistem kırsal insanlar arasında kabul görür. Arazi mülkiyeti, arazi bakımından "bireyler veya gruplar" arasındaki yasal veya geleneksel olarak alışagelmış ilişkidir (FAO, 2002: 7). Başka bir deyişle, arazi mülkiyeti "bireylerin ve toplulukların arazide ve diğer doğal kaynaklarda sahip olduğu haklardır" (Freudenberger, 2000: 4). Aynı zamanda "bir kurum da, yani davranışları düzenlemek için toplumlar tarafından icat edilen kurallardır. Arazi sahipliği kuralları mülkiyet haklarının toplumlarda nasıl tahsis edileceğini tanımlar "(FAO, 2002: 7). Arazi

mülkiyeti, arazinin diğer insanlar tarafından nasıl kullanıldığını, kontrol edildiğini, devredileceğini veya sınırlandırıldığını açıklar (FAO, 2002). Arazi kuralları, mülkiyet hakkının toplumda nasıl dağıtılacağına tanımlar "(FAO, 2002: 7). Burada toprak, su ve ağaçlar gibi kaynaklar ima edilir (FAO, 2002). Bir arazi parçasının birden fazla kullanıcısı olabilir ve bu kullanıcılar farklı çıkar ve haklara sahip olabilir (Freudenberger, 2000).

Bununla birlikte, geleneksel arazi kullanma kuralları arazisi olmayan ve araziye tarım amaçlı kullanmak isteyen birçok insana engel teşkil eder. Bazı kırsal alanlarda arazi topluluğa aittir ve bu topluluğa üye olmayanlar genellikle topluluk arazisi kullanmaları ile sınırlandırılmıştır. Kısıtlamalar veya ayrımcı uygulamalar, kadınların arazi gibi fırsatlara erişmesini engellemekte ve sonuçta tarımsal üretimi azaltmaktadır. Bununla birlikte, Freudenberger, (2000) aşağıdakileri Gambiya'da mülkiyeti sistemleri olarak tanımlamaktadır:

Özel Mülkiyet: "Aile ya da bireye az ya da çok münhasıran kullanımın yapıldığı bir aile içinde aile üyeleri tarafından tutulan arazilerin toplamıdır" (Freudenberger, 2000). Bu, arazi gibi belirli bir kaynak üzerinde münhasır bir hakkı olan özel şahısları, aileleri, grupları veya özel şirketler içerir. "Sahip olunan ya da kiralanan ya da başka bir temeldeki zilyetlik, çiftçinin mülkündeki tüm arazilerden oluşur". "Özel mülkiyet, mülk sahibinin araziye kiraya karşılığı geçici olarak kullanmak üzere bir başkasına vermesi" şeklinde kullanılmasıyla oluşur (Freudenberger, 2000: 5). Gambiya'nın 1990 Yılı Aracı Kanunuyla, 99 yıl boyunca kiracı ve arazi sahiplerinin arazilerini kiralaması beklenir (Freudenberger, 2000). Gambiya'da, mülkiyet hakkı sömürge günlerinden itibaren kabul edilmiş ve o tarihlerde yetkililer tarafından sıklıkla uygulanmıştır (Bensouda, 2013). Kira belgeleri hükümet tarafından sağlanır ve kiracı tarafından ödenmesi beklenen zaman çizelgesini ve kiranın maliyetini belirtir (Freudenberger, 2000). İlçe şefleri aracılığıyla işlenen tüm kira başvuruları ayrıca bir bölgesel valilikten onay alır ve Banjul ve Kombo Saint Mary'lerdeki kira başvuruları doğrudan Yerel Yönetim ve Araziler Bakanlığı'nda (Bensouda, 2013) işlenir. "Yerel Yönetim ve Araziler Bakanlığı'nın

arazileri ve anketleri, parsellerin sınırlarını ölçer ve kaydeder ve arazinin kullanımına bağlı mülkiyet ve özel şartları gösteren bir harita hazırlar” (Freudenberger, 2000: 5).

Kolektif Mülkiyet: Gambiya'da, topluluk tarafından ortak olarak sahip olunan ve yönetilen kaynaklar, mangrov, akarsu, gölet, nehir ve ormanları kapsar (Freudenberger, 2000). Başka bir deyişle, "her bir üyenin topluluğun varlıklarını bağımsız olarak kullanma hakkı olan bir topluluk içinde ortak olabilir" (FAO, 2002: 8). Yakacak odun, inşaat malzemeleri, meyveler ve fındık, balık, istiridye, vahşi oyun ve tıbbi bitkiler gibi ürünlerin toplanması, işlenmesi ve pazarlanması, geniş bir kullanıcı kitlesi grubu, özellikle de en sosyal ve ekonomik açıdan marjinal kesimler için yarar sağlamaktadır. Ortakların korunması ve beslenmesi, tüm toplumun sorumluluğu altındadır. Topluluk üyeleri, hükümet yönetmeliklerini genellikle zayıf bir şekilde uygulamakta, dolayısıyla çevresel tahribata yol açtığından, bu kaynakları nasıl kullanacakları konusunda düzenlemeler yapmaktadırlar (Freudenberger, 2000).

Devlet Arazi Mülkiyeti: arazi, orman, akarsu gibi belirli bir mülkün veya kaynağın hükümet veya kuruluşlarının sahibi olduğu ve idare edildiği bir durumdur (FAO, 2002). "Bazı ülkelerde, orman arazisi, ister merkezi isterse merkezi olmayan düzeyde bir hükümet olsun, devlet mülkiyetine düşebilir" (FAO, 2002: 8). Gambiya'daki kanunlar, hükümete orman, sulak alanlar, doğa rezervleri vb. kaynakları kontrol ve koruma hakkını vermektedir (Freudenberger, 2000). Yasa, özel mülkiyetin hükümet veya onun resmi makamları tarafından kamu yararına kullanıldığı durumlarda özel mülkiyet sahiplerine tazminat ödemelerini öngörür.

2.6. Gambiya'da Arazi Anlaşmazlıkları

Arazi anlaşmazlıkları, Gambiya'da özellikle kent merkezlerinde yaygındır. Gambiya'daki toprak anlaşmazlığı akademisyenler tarafından nadir olarak ele alınan konulardandır. Arazi anlaşmazlıkları bazen gazeteler tarafından yayınlanır ve bu konuda önemli bilgi kaynağı olarak görev yaparlar. Arazi anlaşmazlığı çözümünde hükümet veya sorumlu devlet kurumları kullanılır. Gambiya'da her yıl meydana gelen arazi anlaşmazlıklarının sayısının tespit edilmesi zordur, çünkü farklı kurumlar arazi

anlaşmazlığının çözümünde rol oynamaktadır. Bazen yasal veya yasa dışı olarak inşa edilmiş olan binalar ve çitler üzerinde yıkım çalışmaları yapılır. Birçok arazi anlaşmazlığı gazetede yayınlanmadığı için bilinmemektedir.

Gambiya'da yapılan çeşitli arazi reformlarına rağmen, arazi anlaşmazlıkları artmaya devam etmektedir. Hükümet arazi anlaşmazlığı sorunlarını çözmek için arazi mevzuatını oluşturmuş ve arazi devri ve mülkiyet süreçlerini düzenlemiştir. Benzer düzenlemeler, geleneksel toprak mülkiyetine ilişkin zorlukları en aza indirmek üzere formüle edilmiştir. Bununla birlikte, yasadışı arazi edinimi hakim olmaya devam etmektedir. Köy muhtarları aynı anda iki kişiye bir arazi satmakla suçlanmaktadır. Bu, farklı taraflar arasında arazinin sahipliğini iddia eden çok sayıda anlaşmazlığı beraberinde getirmektedir. Köy yetkililerinin arazi anlaşmazlıklarıyla ilgili sorunları köy düzeyinde ele almaları beklenirken, yine de anlaşmazlığa neden olan taraflara katılıyorlar. Örneğin, bazı köy başkanları bir arazinin satışını aynı anda iki farklı kişiye satabilmektedir.

2008 yılının Nisan ayında Makumbaya köyü ve Babylon köyü halkıyla ilgili bir arazi ihtilafında toplam 88 şüpheli tutuklanmıştır (Gibba & Dibba, 2008). Saldırganlar, yasaya aykırı olarak evlere ve mallara saldırmak ve yakmaktan dolayı mahkemeye çıkarılmıştır. Saldırı sırasında iki kişinin ağır yaralandığı ve hastaneye kaldırıldığı bildirilmiştir (Gibba & Dibba, 2008). 2015 yılında Gambiya hükümeti aynı köyde yıkım çalışmaları düzenlemiştir (Sora, 2015). Silahlı güvenlik güçleri tarafından refakat edilen hükümet görevlileri tarafından yıkımın 30'dan fazla bileşene kadar uzatıldığı öğrenilmiştir (Sora, 2015). Mağdurlara henüz herhangi bir yazılı bildirim yapılmamış ve hükümet temsilcileri kendilerine verilen emirleri gerçekleştirdiklerini iddia etmişlerdir (Sora, 2015).

Benzer şekilde, The Point Gazetesi, 2008 yılında Farato sakinleri ve Ahmediyye Müslüman makamları arasında toprak anlaşmazlığı raporunu yayınlamıştır. Mahalle sakinleri, yerel hükümet, arsa ve din işleri için Devlet Bakanı olarak Ahmetiyye Müslüman makamları ile olan toprak anlaşmazlığına ilişkin bir dilekçe yazmışlardır (Gibba, 2008). Şikayetçiler mülklerine yapılan müdahaleyi taciz olarak tanımladıklarını

bu durumun ve muhtemel tehlikeleri önlemesini talep etmişlerdir (Gibba, 2008). Bazı insanlar arazi ile ilgili farklı taraflar arasındaki sürece müdahale etmek ve müzakerelerde bulunmak için Yerel Yönetim ve Araziler Bakanlığına yazılı bildirim yaparak resmi araçlar talep etmiştir. Bununla birlikte, bazı insanlar, yerel yetkililerin sorunu ele alma becerisine olan güvenlerini kaybettikleri için fiziksel kavgalarla sonuçlanmıştır.

Daily News, 24 Aralık 2010'da bir Amerikalı yatırımcı ile Sifoe köyündeki altı klan arasında bir arazi ihtilafı ortaya çıkarmıştır (Darboe, 2010). Her iki taraf da, Sifoe köyünde bulunan 500 x 500 metre kareye kadar ölçüldüğü bir arazi sahipliğini iddia etmiştir (Darboe, 2010). Yatırımcı, hükümetin onayı ile bir arazi belgesinin bulunduğunu iddia etmiştir (Darboe, 2010). Öte yandan, köylüler arazileri miras olarak aldıkları ve arazilerin kendilerine ait olduğu hususunda itirazlarını dile getirmiştir (Darboe, 2010). Gambiya'nın kentsel alanlarındaki yüksek arazi talebi, arazi anlaşmazlıklarının artmasına yol açmaktadır. Bazen arazi elde etme yarışı, ülkedeki arazi sorunlarını denetleme sorumluluğu altındaki devlet görevlilerini de içine alır.

Arazi anlaşmazlıkları, kırsal alanlarda da hassas bir konu olmuştur. Örneğin 16 Ağustos 2012'de Point gazetesi, tartışmalı bir arazide Lower River Bölgesi'nde (LRR) polis tarafından 26 genç bulunduğunu bildirmiştir (Senghore, 2012). Gençler Kiang West bölgesindeki Sankandi köyünün yerlileridir (Senghore, 2012). Polis, onları anlaşmazlık yüzünden bir araziye girdikleri için suçlamıştı (Senghore, 2012).

Üst Irmak Bölge Valisi Alhagie Omar A. Khan, 2010 yılında Basse Mansajang Kunda halkını hükümet rezerv arazisi almayı durdurmak için müdahale etmiştir (Darboe, 2010). Basse Mansajang Kunda halkına göre arazi geleneksel olarak onlara aittir (Darboe, 2010). Çoğu zaman, köylüler rezerv arazileri üzerine hükümetle çatışma çıkarırlar. Devlet, kısa vadeli ve uzun vadeli kalkınma işlevleri için arazileri ayırırken, köylüler tarım ve konut amaçları için araziye ihtiyaç duyarlar. Bu çıkar çatışması hem kırsal hem de kentsel alanlarda görülebilir. Köylülerin araziye kullanmaya devam ettiği bir durumda, arazinin rezerv arazi olduğuna inanan hükümet, pazarlık ya da yıkım çalışmaları yaparak cevap vermektedir.

2.7. Gambiyalı Kadınların Mevcut Durumu

Gambiyalı kadınların yaşam şartları geçtiğimiz yıllar içerisinde bir dizi dönüşüme uğramıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi, Gambiya kalkınması ile ilgili başlıca gündem maddelerinden biri olmaya devam etmektedir. Gambiya Kadın ve Çocuk Sağlığını Etkileyen Geleneksel Uygulamalar Komitesi (GAMCOTRAP), Gambiya'nın toplumsal düzeninin erkek hegemonyasında ve hiyerarşik yapıda olduğunu belirtmiştir. Ataerkillik, gerontokrasi (yaşlılar heyeti), kültürel uygulamalar ve İslam ülkedeki cinsiyet rollerini belirleyici unsurlardır (GAMCOTRAP, 2012). Gambiyalı kadınlar, arazisizlikten, aile içi şiddete, çok eşliliğe (poligami), çocuk yaşta evliliğe ve haneyle ilgili karar verme süreçlerine dahil edilmemeye kadar birçok farklı ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

“*Female Genital Mutilation (FGM) – Kadın Sünneti*”, Gambiya toplumunda kökleri eskiye dayanan bir gelenektir. Kadın Sünneti (FGM) üzerine hazırlanan Gambiya ülke raporuna göre, FGM'nin ülke genelindeki yaygınlığı 15 ila 49 yaş arası kadın ve genç kızlarda %76,3'tür (Ülke Profili: Gambiya'da FGM, 2015). Bu oran, Sivil Toplum Örgütleri tarafından düzenlenen farkındalık kampanyaları ile 2013 yılında %74,9'a gerilemiştir (Ülke Profili: Gambiya'da FGM, 2015). FGM, kentsel bölgelerden ziyade daha çok kırsal kesimde uygulanmaktadır. İstatistiklere göre, kırsal kesimdeki kadınların %78,1'i, genç kızların ise %45,9'u FGM'ye maruz kalmaktadır; bu oran kentsel bölgelerde yaşayan kadınlar için %74,6 genç kızlar içinse %38'tir (Ülke Profili: Gambiya'da FGM, 2015). Dini kurallar ve yazıtlar böyle bir uygulamayı gerektirmese de, uygulayıcıların büyük bir kısmı kadın sünnetinin dini dayanağı olduğuna inanmaktadır (Ülke Profili: Gambiya'da FGM, 2015). Kadınların ve genç kızların birçoğu bu konuda güçlü bir toplumsal baskıya maruz kalmaktadır, sünnet olmayı reddeden kadın ve genç kızlar, akranları tarafından damgalanıp zorbalığa uğrama riskiyle karşı karşıyadır (Ülke Profili: Gambiya'da FGM, 2015). FGM uygulaması ciddi acılara, şoka, hemorajiye (kanama), tetanosa, bakteriyel enfeksiyona, idrar tutma zorluğuna, genital bölgelerde açık yaralara ve genital dokularda zarara neden

olabilmektedir (Ülke Profili: Gambiya’da FGM, 2015). Uzun vadede ortaya çıkabilecek komplikasyonlar ise idrar kesesi problemleri, idrar yolu enfeksiyonları, kistler, kısırlık, doğum komplikasyonları ve yeni doğan ölümleridir (Ülke Profili: Gambiya’da FGM, 2015).

“*The Foundation for Research on Women’s Health, Productivity and the Environment* (BAFROW) - Kadın Sağlığı, Verimlilik ve Çevre Araştırmaları Vakfı”, “*The Gambia Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children* (GAMCOTRAP) - Gambiya Kadın ve Çocuk Sağlığını Etkileyen Geleneksel Uygulamalar Komitesi” ve *Association for the Promotion of Women and Girls Advancement* (APGWA) – Kadınların ve Genç Kızların İlerlemesini Teşvik Derneği gibi Sivil Toplum Örgütleri FGM ile savaşa öncü kuruluşlar olmuş ve büyük başarılar elde etmiştir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Örneğin; GAMCOTRAP’ın, 6 Mayıs 2007 tarihinde, sünnetçilerin kamuoyuna yaptıkları açıklamalarla bir daha FGM uygulaması yapmayacaklarını ve kız çocuklarını FGM’den koruyacaklarını belirttikleri “Bıçağını Bırak” merasimleri düzenlemiştir. Bu merasimler boyunca 63 farklı topluluktan 18 sünnetçi halkın önünde bıçaklarını bırakmıştır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Bir diğer başarılı merasim ise 5 Aralık 2009 tarihinde Yukarı Nehir Bölgesi’nde bulunan Basse’de düzenlenmiş, 351 farklı topluluktan 60 sünnetçi kabile şefleri, topluluk liderleri, kadın liderler ve halktan oluşan büyük bir kalabalığın önünde benzer taahhütler de bulunarak bıçaklarını bırakmıştır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). FGM’nin kökünü kurutma niyetiyle hareket eden Sivil Toplum Örgütleri, halkın desteğini kazandıracak farkındalık kampanyaları oluşturmaya devam etmektedir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Gambiya parlamentosu, 2016 yılında, kadın sünnetini (FGM) yasaklayan kanun tasarısını kabul etmiştir. Söz konusu kanuna göre, kadın sünneti icra eden kişiler üç yıla kadar hapis cezasına veya 50000 dalasi (1250\$) para cezasına çarptırılabilir, FGM’nin ölümle sonuçlandığı vakalarda ise uygulayıcısı ömür boyu hapis cezası alabilecektir (Chatora, 2016).

Gambiya 1997 Anayasası, Hükümetin tüm vatandaşlarına 1.sınıftan 9.sınıfa kadar ücretsiz temel eğitim vermesini zorunlu kılmıştır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Gambiya Milli Eğitim Politikası (2004-2015), cinsiyet eşitliğini vurgulayan, yoksulları ve dezavantajlı grupları hedefleyen, ayrımcı nitelikten soyutlanmış ve toplumsal sınıfların tümünü kapsayıcı bir eğitim sisteminin sağlanması üzerinedir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Bu politikanın sonucunda, genç kızların okumasını teşvik edici burs programları ve özendirme tedbirleri oluşturulmuştur. Devlet okullarında, 9.Sınıfa kadar eğitim öğretim ücretsizdir. Burs Vakıf Fonu; 3,4,5 ve 6 numaralı eğitim bölgelerinde okula giden 7. ve 12. sınıf arası tüm kız öğrencilerin eğitim masraflarını karşılamaktadır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Cumhurbaşkanlığı Kız Çocukların Eğitimini Güçlendirme Projesi (PEGEP), 1 ve 2 numaralı eğitim bölgelerinde devlet okullarına giden 7. ve 12. sınıf arası tüm kız öğrencilerin eğitim masraflarını karşılar ve ayrıca özel okullara giden kız öğrencilere ise katkıda bulunur (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Eğitimin, toplumun tüm kademelerinde yaygınlaştırılmasında muazzam bir başarı elde edilmiştir, okullar topluluklara daha yakın yerlere taşınmıştır, evlerine 3 ila 5 km mesafede inşa edilen okullara giden başta kızlar olmak üzere tüm öğrencilerin emniyeti ve güvenliği artmıştır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). İlkokullara kayıtlı öğrenci oranı, Medrese kayıtlarını da göz önüne aldığımızda, 2001/2002 eğitim öğretim yılında %82 iken 2007/2008 eğitim öğretim yılında %92'ye çıkmıştır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Aynı dönemde, kızların okullara kayıt oranı %80'den %92'ye çıkarken, erkeklerin ki ise %85'den %87'ye çıkmıştır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Yetişkinler arası okuma yazma oranı ulusal düzeyde %46 iken, erkeklerin okuma yazma oranı (%60) kadınlara (%42,5) kıyasla daha yüksektir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013).

Gambiya'nın resmi sektörü nispeten düşüktür ve işgücünün sadece %20'sine iş vermektedir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Devlet

memurlarının %21'i kadınlardan oluşmaktadır ve çoğunluğu yönetici pozisyonlarından ziyade destek personeli pozisyonundadır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Kadınlar, ekonomik faaliyetlerde bulunan nüfusun %45'ini oluşturmaktadır; kadınların %16,40'ı balıkçılık sektöründe, %22,07'si imalat sektöründe, %41,33'ü otel ve restoranlarda, %2,66'sı finansal hizmetlerde, %6,95'i depolarda ve iletişim sektöründe, %39,97'si ticari, sosyal ve personel hizmetlerinde ve son olarak %43,49'u toptan ve perakende satış sektöründe çalışmaktadır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Kadınlar (%65,5), erkek meslektaşlarına (%47,5) kıyaslandığında tarımsal işgücünün çoğunluğunu oluşturur. Tarım, Gambiya ekonomisinin bel kemiğidir, tarım sektörü Gambiya toplumunun gıda güvencesini sağlayan ve yoksulluğu azaltan bir sektördür. Kadınlar, tarım sektöründe erkeklerden daha fazla olsalar da, ülke geneline bakıldığında çalışan erkeklerin (%66,5) çalışan kadınlardan (%53,2) daha fazla olduğu gözlemlenmektedir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Resmi sektördeki istihdamda erkeklerin lehine cinsiyet ayrımcılığı gözetilmektedir, eğitim istihdama katılımında için bir önkoşul teşkil ettiğinden, kadınlar eğitimsizliği genellikle sektörden dışlanmalarına neden olmaktadır (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Aynı niteliklere sahip ve aynı işleri yapan kadınlar ve erkekler arasında maaşlar yönünden bir ayrımcılık söz konusu değildir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013).

Temel sağlık hizmetleri yanı sıra ileri düzey tıbbi bakım tesisleri önemli ölçüde geliştirilmiş, halkın bağışıklığının artmasıyla ölüm oranları gerilemiştir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Mevcut tesislerin geliştirilmesi, yeni tesislerin açılması ve bu tesislerin iyi eğitilmiş sağlık personelleriyle istihdam edilmesi, sağlık hizmetlerine fiziksel erişimi iyileştirmeye devam etmektedir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Bu durum, sağlık hizmetlerine erişimi artırırken sağlık tesislerine uzaklığı azaltmaktadır. 2007 yılı ilerleme raporu, Gambiya nüfusunun sırasıyla %85'nin sağlık ocaklarına ve %97'sinin ise sağlık kabinlerine 3 ila 5 km uzaklıkta oturduğunu göstermiştir (CEDAW, Gambiya

Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Doğum öncesi bakım hizmetleri ülke çapında %96 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır; üreme ve çocuk sağlığı (RCH) farkındalığı da aynı şekilde %96'lık bir orana sahiptir. Halk sağlığı hizmetleri oldukça düşük bir ücretle verilmektedir; üreme ve çocuk sağlığı yanı sıra aile planlaması gibi sağlık hizmetler ise ücretsizdir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Kamu sağlığı tesislerinin tümünde hasta muayenesi ve tedavisi gibi temel hizmetler cüzzî bir ücret karşılığı 5,00D (0,25\$) alınabilirken, hastalık teşhisi koyucu incelemeler (laboratuvar, röntgen, ultrason vb) ücrete tabidir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Hamilelik ve doğum öncesi anne sağlığı eğitimlerini almış personel tarafından gerçekleştirilen doğumların oranı 2001 yılında %52 iken 2006 yılında %67'ye çıkmış; böylelikle doğum sırasındaki anne ölümlerinin oranı (MMR) 2001 yılında 730/100000 iken 2006 yılında 556/100000'e gerilemiştir (CEDAW, Gambiya Dördüncü ve Beşinci Dönemsel Raporu, 2013). Sağlık sektöründe gözle görülür iyileşmeler olsa da gebelikte anne ölümü halen yüksektir ve bu durumun minimum düzeye indirilmesi için daha çok çabaya ihtiyaç vardır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı verilerine göre, Gambiya GSYİH'nın yaklaşık %26'sı tarıma dayanmaktadır ve Gambiyalı kadınların %70'i geçimlerini sağlamak için 'geçimlik tarımla' uğraşmaktadır (United Nations Development Programme, 2014). Gambiya kadınlarının %25'inin kendi evini, %21'inin ise kendi arazisini satın aldığını belirtilmektedir(Gambia Bureau of Statistics & ICF International, 2014). Bu oranlar oldukça düşüktür ve Gambiya'daki cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini göstermektedir.

Gambiya kadın haklarını tehdit eden bir başka sorun ise 'çokeşlilik'tir'. Yapılan araştırmalara göre, evli kadınların %39'u, evli erkeklerin ise %18'i çokeşlidir (Gambia Bureau of Statistics & ICF International, 2014). Çokeşli evlilikler, Gambiyalı kadınların haklarını ihlal ettiği halde, Gambiya toplumu tarafından kabul görülmektedir. Kadınlar hane ile ilgili karar alma süreçlerinde de avantajsız konumdadır ve erkekler kadınlara nazaran hane harcamalarına ilişkin kararlarda daha fazla söz hakkına sahiptir (Gambia

Bureau of Statistics & ICF International, 2014). Aile içi şiddet, Gambiya'daki kadınlar için de büyük bir endişe kaynağıdır ve kadınların yaklaşık %58'i "eşlerinin dayak atmakta haklı olduğunu kabul etmektedir" (Gambia Bureau of Statistics & ICF International, 2014:205). Bu durum, toplumsal yapının, kadınların haklarını ihlal eden ve onları kabul edilebilir hale getiren ayrımcı ilkeleri nasıl ürettiğinin bir örneğidir. Gambiyalı erkekler genellikle karar verici pozisyonundadır ve erkek hakimiyetini sağlamlaştırarak kadınları boyunduruk altına alan ve onları sadece birer 'ev hanımı' konumunda bırakan kararlar almaktadırlar.

Kadınların siyasete katılımı yıllar geçtikçe artmış ancak yine de çok düşük kalmıştır. "Gambiya'da 2012'ye kıyasla ekonomik katılım, fırsat, sağlık, hayatta kalma ve siyasi güçlendirme alt endeks puanlarında hafif bir düşüş yaşamıştır" (World Economic Forum, 2015: 29). Ülkenin Millet Meclisi kadın yüzde 7,55'i, yüzde 92,45'i erkektir (Marenah, 2012). 2007'de yerel yönetim seçimleri 28 kadın aday arasından 15'i seçilmiştir (Marenah, 2012). Bununla birlikte, bu istatistikler erkek temsilcilerin yüzde 86,55'inin aksine kadınların sadece yüzde 13,44'ü temsil etmektedir (Marenah, 2012). Siyaset hayatındaki kadınların sayısı halen yetersizdir ve kadın seslerinin ülkenin politika ve gelişiminde nasıl sınırlı olduğunu göstermektedir. Kadınlar ulusal kalkınma süreçlerinde yeterince temsil edilmiyorsa toplumsal eşitliğinin de sağlanması mümkün olmayacaktır.

Bununla birlikte, Gambiya hükümeti kalkınma gündeminde kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için politika, hukuk reformları ve kurumsal yapılanma yoluyla önemli adımlar atmıştır. 1980'de Gambiya Kadınlar Bürosu ve Ulusal Kadınlar Konseyi (NWC) kurulması, hükümetin kadınların ihtiyaçlarını ulusal kalkınma gündemine dahil etme isteğini göstermiştir (International Monetary Fund, 2007). Kadın Bürosu, NWC'ye idari anlamda hizmet eder ve ülkedeki kadınların meselelerine hükümete tavsiyelerde bulunur (International Monetary Fund, 2007). Öte yandan kadınları haklarına ilişkin olarak harekete geçirmek ve duyarlı hale getirmek ve cinsiyete dayalı bağlılık hem yerel hem

de kurumsal düzeyde yükseltildiğinden emin olmak gerekmektedir (International Monetary Fund, 2007).

Gambiya Ulusal Cinsiyet Politikası 2010-2020 tarafından değiştirilen, Gambiya Kadınlarının Geliştirilmesi Ulusal Politikasının (NPAGW) 1999-2009 formülasyonu, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ele almak ve planlama, bütçeleme ve uygulamada eşitlik ve eşitlik sağlamak amacıyla yapılmıştır. Toplumun her kademesinde programlar (Ministry of Women's Affairs, 2010). NPAGW, "gelişme endişesi olarak toplumsal cinsiyet farkındalığının artırılması, kızların okullarda kayıt ve tutulumunun artırılması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, karar alma süreçlerine katılan kadınların sayısının artırılması, cinsiyet kalıplaştırma ve ayrımcılığın azaltılması" gibi çeşitli başarılarla imza atmıştır. İşler, 2010: 3). Kadınların yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla Gambiya Kadın İşleri Bakanlığı, 2010-2020 Gambiya Ulusal Cinsiyet Politikası'nı oluşturmuş ve uygulamaya başlamıştır. Politika, eğitim, sağlık, sürdürülebilir geçim gelişimi, yönetim, insan hakları ve yoksulluğun azaltılması ve ekonomil güçlendirme alanlarında gerçekleşmiştir.

Gambiya ayrıca, ülkedeki kadının haklarını koruma ve geliştirme amaçlı uluslararası insan hakları ve yasal belgeleri imzalamış ve onaylamıştır. Örneğin ülke, 29 Temmuz 1980'de "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılık Yasağının Kaldırılmasına Dair Sözleşmeyi" (CEDAW) imzalamış ve 16 Nisan 1993'te onaylamıştır (The Gambia Red Cross Society, 2011: 9). CEDAW, dünyanın dört bir yanındaki kadınların haklarını koruma ve geliştirme amaçlı en kapsamlı uluslararası belgelerden biridir. "Kadınların hayatlarını, siyasi katılımı ve kamu yaşamından eğitim, istihdam, sağlık ve hatta evlilik ve aile yaşamına kadar" ele almaya çalışmaktadır (Pauw, 2013: 52). Aynı zamanda kadınlara yönelik ayrımcılık sorunlarına değinmeyi amaçlamaktadır (Pauw, 2013). Gambiya, CEDAW'ı kadın haklarını koruma ve geliştirme yönündeki görüşleri yerine getirmek için anayasasını CEDAW'a uyarlamıştır. Gambiya'nın Gambia Kadın Yasası 2010 kabulüyle CEDAW hakkında kanunları onaylayan ve yürürlüğe koyan ilk Afrika ülkeleri arasında yer aldığını bildirmiştir (Africa Development Banka Group, 2011).

Gambia Kadın Yasası "tüm siyasi partileri, hükümeti ve özel sektörü toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için geçici olumlu eylem önlemleri almaya" çağırılmaktadır (African Development Bank Group, 2011: 37). Ayrıca, "çalışan kadınlar ve erkekler için eşit ücret ve eşit sosyal yardımlar, istihdam kaybı olmaksızın ücretli altı aylık bir doğum izni ve on günlük babalık izni" talep etmektedir (Africa Development Bank Group, 2011: 37). Bununla birlikte, erken evlilik ve genç gebeliğin kurbanı olan genç kızların eğitimi devam ettirilmekte ve bu nedenlerle okuldan atılmalarını yasaklamaktadır (African Development Bank Group, 2011: 37). Öte yandan "toplumsal cinsiyete dayalı şiddete tam olarak değinilmemiş ve kadınlar tarafından toprak mülkiyeti gibi temel hakların ihmal edildiğine dair endişeler gündeme gelmiştir" (Africa Development Bank Group, 2011: 9). "Yasada Müslüman nüfus için aile meseleleri düzenlenmemiştir. Bu, evlilik, dul miras, çokeşlilik, boşanma durumunda çocuğun velayeti ve miras için kadın hakları konularının kişisel hukuka tabi olması ve statükoyu koruduğu anlamına gelmektedir"(Africa Development Bank Group, 2011: 37). Maalesef, yasanın içeriği konusunda çok az kişi bilgilendirilmiş ve 2010 yılında Afrika Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi tarafından yapılan bir ankete göre katılımcıların sadece %16'sının Gambiya'daki kadın hareketinin farkında olduğu ortaya çıkmıştır (Africa Development Bank Group, 2011). Kanunun düşük farkındalığı statükoyu sürdürecektir ve kadınların ulusal kalkınma çabalarını sınırlayan eşitsizlikleri genişletecektir.

Afrika'daki Kadın Hakları Protokolü (APRWA) veya Maputo Protokolü 11 Eylül 2003'te kabul edilmiş ve Gambiya ve 25 Mayıs 2005'te onaylanmıştır (Africa Commission on Human Rights, nd). Protokol Cinsiyet eşitsizliklerini ele almak, kürtaj, tecavüz ve cinsel saldırı da dahil olmak üzere Afrika'daki kadınların üretken haklarını sağlamak hedefine sahiptir (Tsikata, 2016). Afrika'daki kadınları kadın sünneti gibi zararlı kültürel uygulamalardan korumak, kadınlara yönelik yasal önyargıları gidermek ve temel sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi haklarını (Tsikata, 2016), teşvik etmek isteyen kapsamlı bir insan hakları belgesidir . Protokole bağlılık sonucunda "kadın genital sünnetinin yaygınlığı (FGM) yüksek olan ülkelerden biri olan Gambiya, 28 Aralık 2015'te kadın genital sünnetini suç sayan bir yasa kabul etmiştir (Asuagbor, 2016:

7). Böyle bir eylemin suçluları, bin iki yüz elli dolar (1250 dolar) veya üç (3 yıllık) hapis cezasıyla cezalandırılmaktadırlar (Asuagbor, 2016). Gambiya'da kadın sünneti yasaklanmış olmasına rağmen, kadınların yüzde 75'inin bunu deneyimlediği bildirilmektedir (Gambia Bureau of Statistics & ICF International, 2014).

Gambiya, 1995 Beijing Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nu da kabul etmiş ve kadının toplumdaki her kademesinde teşvik edilmesi ve güçlendirilmesi (The Gambia Red Cross Society, 2011) görevini üstlenmiştir. Bildirge "bugün her yerde en kapsamlı küresel politika çerçevesi ve eylem planı olmaya devam ediyor ve cinsiyet eşitliğini ve kadınların ve kızların insan haklarını gerçekleştirmek için rehberlik ve ilham kaynağı olan bir kaynak niteliğindedir" (United Nations, 1995: 3). Gambiya hükümeti, kadınların sosyal, politik ve ekonomik alanlara daha fazla katılımı için kurumsal yapı ve desteği ayrılmıştır. Ayrıca, kadın haklarını geliştirmek ve ülkedeki cinsiyet eşitsizliğini en aza indirmekle yükümlüdür. Bununla birlikte, kadınlar halen tüm sektörlerde kurumsal, ekonomik ve sosyo-kültürel engeller karşısında savunmasızlardır.

1997 Gambiya Cumhuriyeti Anayasası, kadınların haklarını bir şekilde garanti altına alır; ancak başta toprak haklarını kısıtlar. Örneği, erkekler ve kadınlar Gambiya Cumhuriyeti'nin 1997 yılı Anayasası ile eşit haklara sahip olmuşlardır. Fakat 33. maddenin (5) fıkrası kadınlarla ilgili kişisel alanı düzenleyen ve teamüllere dayanan "evlatlık edinme, evlendirme, boşanma ve miras" ile ilgili konuları düzenlemektedir. Gambiya'daki yargı sistemi üç ana yasal sisteme ayrılmıştır ve bunlar genel hukuk, İslam hukuku (Şeriat) ve teamül hukukudur (Freudenberger, 2000). Ortak hukuk, İngilizlerden miras alınan İngiliz Sistemi'ne ve İslam hukuku İslam ilkelerine bunun yanında, alışılmış yasalar esas olarak yerel halkın gelenek ve göreneklerine dayanmaktadır. "Medeni hukuk, statü, evlilik, halefiyet, boşanma, çeyiz ve tarafların Müslüman inancında olduğu ve velilerin hak ve yetkileri" ile ilgili meseleler İslam hukuku ağırlıklı olarak uygulanmaktadır (Freudenberger, 2000: 10). İslam hukuku ve teamül hukuku açısından, kadın ve erkeklerin miras konusunda eşit haklara sahip

değildir. Bu ayrımcılığa bakılmaksızın, hem İslam hukuku hem de teamül hukuk, Gambiya'nın yargı sisteminde geçerli ve kabul görmektedir.

Ek olarak, Gambiya Anayasasının 22. bölümü, herkesi mülkten mahrum bırakmaya karşı korumaktadır. 22. maddenin birinci fıkrası, "kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu ahlakı, halk sağlığı, şehir ve ülke planlaması veya kalkınma" hususlarında herkesin mülk edinme hakkını herkese garanti etmiştir. Aynı bölümün (4) alt bölümü, arazi gibi mülkleri hükümet veya aracılığı tarafından sosyo-ekonomik durumlarına ve kültürel değerlerine özel olarak atıfta bulunarak yeniden yerleşim yoluyla telafi edilecek kişileri veya grupları korumaktadır. Bu durum, Gambiya hükümeti tarafından ırk, renk, etnisite, din, cinsiyet veya sosyo-ekonomik durum ayrımı yapılmaksızın her şahsın Anayasa'da öngörüldüğü gibi mülkiyet hakkını kullanmasını sağlamak için koyduğu önemli anayasal önlemleri açıkça ortaya koymaktadır. Bölüm 22'de, Gambiya Anayasasının (5) ve (6) maddeleri, bireylerin ve grupların mülkiyet haklarını daha da korumaktadır. Buna ek olarak, 28. altbölüm (1), hem toplumdaki statülerine bakılmaksızın hem kadınlara hem de erkeklere "eşit haysiyet" tanımıştır. Aynı bölümün (2) maddesi uyarınca "Kadınların erkeklerle eşit muamele görme hakkı, politik, ekonomik ve sosyal faaliyetlerde eşit fırsatlar da dahil olmak üzere" olması gerektiğini vurgulamıştır.

Bununla birlikte, Bölüm 33 alt bölüm (5), kadınları ayrımcılaştıran ve katleten kişisel ve teamül yasalara dayanan "evlatlık edinme, evlendirme, boşanma, gömme ve mülkün ölüm nedeni ile devredilmesi" ile ilgili konuları yapar. Mülk edinimi durumunda, Müslüman erkek çocuklarına 2, kız çocuklarına 1 pay veren payına denk bir pay veren Şeriat'a bağlıdır.

Gambiya, 14 Aralık 2000'de Uluslararası Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'ni daha da imzaladı ve 5 Mayıs 2003'te bunu onayladı ve Birleşmiş Milletleri Sınır Ötesi Organize Suça karşı takviye eden, özellikle Kadınlar ve Çocukların İnsan Ticaretini Önleme, Bastırma ve Cezalandırma Protokolünü onayladı. (The Gambia Red Cross Society 2011). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, kadınların barış ve güvenlik

konularında katılımını önermek üzere 1325 sayılı Kararı, 31 Ekim 2000'de ülke tarafından imzalandı (The Gambia Red Cross Society 2011:9). Bütün bu önlemlerin kesinlikle Gambiya'daki kadınların refah ve haklarını iyileştirmesi ve böylece ülkenin sosyo-ekonomik faaliyetlerine anlamlı bir şekilde yer vermesi amaçlanmaktadır.

2.8. Gambiya'da Kadınların Arazi Erişim ve Arazi Sahipliği

Tablo:2.1İllere Göre Kadın Arazi Sahipliği.

Bölgeler	İlçeler	% (Katılımcıların) Arazi Sahip Olan	% (Katılımcıların) Arazi Sahip Olmayan	Genel Toplam
Batı Kıyı Bölgesi (WCR)	Foni Jarol	56	44	100
	Doğu Kombo	52	48	100
	Kuzey Kombo	67	33	100
	Toplam	58	42	100
Altı Nehir Bölgesi (LRR)	Doğu Jarra	20	80	100
	Batı Kiang	18	82	100
	Toplam	19	81	100
Orta Nehir Bölgesi (Güney) (CRR/S)	Batı Fuladu	31	69	100
	Batı Niamina	29	71	100
	Toplam	30	70	100
Orta Nehir Bölgesi (Kuzey) (CRR/N)	Niani	9	91	100
	Altı Saloum	7	93	100
	Toplam	8	92	100
Kuzey Kıyı Bölgesi (NBR)	Orta Badibu	36	64	100
	Üst Nuimi	24	76	100
	Toplam	30	70	100

Üst Nehir Bölgesi (URR)	Kantora	14	86	100
	Doğu Wuli	16	84	100
	Toplam	15	85	100
		27	73	100

Kaynak: Action Aid International -The Gambia, (2011).

Yukarıdaki tablo, kadınların arazi sahibi olma konusundaki bölgesel farklılıkları göstermektedir (Action Aid International -The Gambia, 2011). Batı Kıyı Bölgesi, kadınların arazi sahipliğinin %58'lik oranla en büyük orana sahip olmakla birlikte bu yüksek kentleşme ve arazi satışı ile ilişkilendirilebilir, bu da kadınlara kendi arazilerini satın alma fırsatı verir (Action Aid International -The Gambia, 2011). Diğer bölgeler Kuzey Kıyı bölgesi %30, Orta Nehir Bölgesi (Güney),% 30, Altı Nehir Bölgesi, %19, Üst Nehir Bölgesi %15 ve Orta Nehir Bölgesi (Kuzey) %8 kadın arazi sahibi olmuştur (Action Aid International -The Gambia, 2011). Kadınların arazi sahibi olmalarını kısıtlamak için geleneksel normlar sıklıkla kullanılır (Action Aid International -The Gambia, 2011).

Tablo:2.2.İllere Göre Kadınların Arazi Erişim

Bölgeler	İlçeler	Tam erişim	Sınırlı erişim	Erişim yok	Toplam
Batı Kıyı Bölgesi (WCR)	1. Foni Jarol	-	100	-	100
	2. Doğu Kombo	33	67	-	100
	3. Kuzey Kombo	20	60	20	100
	Toplam	17	76	7	100
Altı Nehir	1. Doğu Jarra	-	100	-	100

Bölgesi (LRR)	2. Batı Kiang	-	100	-	100
	Toplam	-	100	-	100
Orta Nehir Bölgesi (Güney) (CRR/S)	1. Batı Fuladu	-	100	-	100
	2. Batı Niamina	-	100	-	100
	Toplam	-	100	-	100
Orta Nehir Bölgesi (Kuzey) (CRR/N)	1. Niani	33	67	-	100
	2. Altı Saloum	-	100	-	100
	Toplam	16	84	-	100
Kuzey Kıyı Bölgesi (NBR)	1. Orta Badibu	73	27	-	100
	2. Üst Nuimi	-	100	-	100
	Toplam	36	64	-	100
Üst Nehir Bölgesi (URR)	1. Kantora	93	7	-	100
	2. Doğu Wuli	-	100	-	100
	Total	46	54	-	100
Gambiya		20	79	1	100

Kaynak: Action Aid International -The Gambia (2011).

Yukarıdaki tablo, kadınların çeşitli ilçelerde araziye girme oranlarını ortaya koymaktadır. Araştırma Gambiya kadınların araziye erişimi tüm bölgelerinde sınırlı olduğunu göstermektedir. Ülke genelinde kadınların yalnızca% 20'si araziye tam erişime sahipken,% 79'u da erişimi sınırlıdır. Kadınların yüzde birinin araziye erişimi olmadığını söylediler (Action Aid International -The Gambia, 2011). Yukarıdaki istatistikler, kadınların araziye erişimlerini ve arazi mülkiyetlerini bölgesel farklılıklar açısından göstermektedir. “Batı Sahil Bölgesi sakinleri kadınların arazi mülkiyeti edinebildiğini belirtirken (%58), diğer bölge sakinlerinin verdikleri cevaplarda bu oran sırasıyla %19, %30, %8, %30 ve %15 olmuştur” (ActionAid International – Gambiya, 2011:27). “Merkez Nehir Bölgesinde (Kuzey) kadınların arazi mülkiyeti edinmesi diğer bölgelere göre en düşük orana sahiptir (%8), bu bölgeyi Yukarı Nehir Bölgesi takip etmektedir (%15)” (ActionAid International – Gambiya, 2011:27).Batı Sahil Bölgesinde, giderek

artan kentleşme ve arazilere yönelik büyük talep arazi satışlarını arttırmış; dolayısıyla kadınlar kendi arsalarını alabilmiştir (ActionAid International – Gambiya, 2011). CRR/Kuzey ve URR’de ise bölge sakinleri örfi ilke ve değerlere daha eğilimli olduklarından kadınların araziye erişimleri ve arazi mülkiyetleri daha azdır (ActionAid International – Gambiya, 2011). Yukarıdaki verileri incelediğimizde, Gambiyalı kadınların arazilere sınırlı erişim sağlayabildikleri ortaya çıkmaktadır.

Gambiyalı kadınlar, tarım vasıtasıyla Gambiya gıda güvencesinin sağlanmasında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Kadınların, arazi gibi hayati öneme sahip kaynaklara sınırlı erişim sağlaması tarıma ve gıda güvencesine tam katılımlarını engellemektedir. Kadınların araziye tam erişim sağlaması üretim kapasitelerini arttıracak gibi yaşadıkları toplumun karar alma süreçlerinde yer almalarını da sağlar. Kadınların arazi haklarının sınırlı olduğu yerlerde ise, bankalardan kredi almak gibi mali imkânlar kısıtlanmaktadır çünkü araziler karşı teminat şeklinde kullanılmaktadır. Örfi ilke ve değerler, Gambiya kadın hakları için engel oluşturur ve bu tür zorluklara çözüm getirecek politika ve programların oluşturulması gerekmektedir. Gambiya kamuoyunu, kadın haklarının ülkenin genel kalkınmasıyla ilgisi hakkında bilgilendirmek için ‘duyarlılaştırma kampanyaları’ düzenlenmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

3.1: AŞAĞI NEHİR BÖLGESİNDE YAŞAYAN KADINLARIN ARAZIYE ERİŞİMİ

Araştırma Tasarımı

Araştırma sadece Aşağı Nehir Bölgesi'nde yürütülmüştür. Katılımcılarla ilgili güvenilir bilgi sağlamak için rasgele seçme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Altı (6) ilçeden toplam 90 hane halkı seçildi. Altı (6) ilçeden On sekiz (18) köy rastgele seçilmiştir. Seçilen hanelerde anket çalışması yapılmıştır. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve önemli bilgilendirici görüşmelere dayanmaktadır. Güvenilir veriler elde edebilmek için kapalı ve açık uçlu sorular oluşturulmuştur. Soruların araştırmaya uygunluğunu sağlamak için araştırma anketi düzgün bir şekilde incelenmiştir. Anket dört (4) kilit alanda odaklanmaktadır. Bunlar, araziye erişim, arazi sahibi olma, ev içi karar alma ve kadınların araziye erişimine yönelik yasal engellerdir. Öte yandan miras hakları ve kültürel engeller gibi diğer konular da incelenmiştir.

Bu çalışmada, kadınların Aşağı Nehir Bölgesindeki (LRR) araziye erişimini tanımlamak için nitel verileri kullanılmıştır. Araştırma, verileri analiz etmek için SPSS olarak bilinen Sosyal Bilimler için İstatistiksel Paket kullanılmıştır (Andy, 2009). SPSS, çok miktarda veriye girmeye izin verdiği ve veriyi araştırmacıların kullanması için dönüştürmek için kolay bir yöntem sunması nedeniyle kullanılır (Andy, 2009). Verileri tablolar, grafikler ve histogramlar kullanarak analiz etmemize izin verir. Aynı zamanda frekansları, tanımlayıcı istatistikleri ve korelasyonun yanı sıra regresyon analizini de sağlar (Andy, 2009).

Tablo:3.1 Aşağı Nehir Bölgesinde seçilen köyler ve ilçeler

İlçeler	Köyler	Mülakat Yapılan İnsan Sayısı
Batı Kiang	Burong	5
	Julakunda	5
	JannehKunda	5
Orta Kiang	Kwinnela	5
	Bambako	5
	Nema	5
Doğu Kiang	Geniere	5
	Masembeh	5
	Kaiaf	5
Batı Jarra	Soma	5
	Toniataba	5
	Sey Kunda	5
Orta Jarra	Jabisa	5
	Buiba Mandinka	5
	Jallow Kunda	5
Doğu East	Dasilameh	5
	Barrow Kunda	5
	Sukuta	5

Tablo:3.2. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sıklık	(%) Yüzde
Kadınlar	54	60
Erkekler	36	40
Toplam	90	100

Tablo:3.3. Yaş Dağılımı

Yaş	Sıklık
23 – 30	8
31 – 65	75
67 – 75	7
Toplam	90

Tablo:3.4. Meslek dağılımı

Meslek	Sıklık	(%) Yüzde
Memur	1	1.1
Tarım	82	91.1
Tarım ve Ticaret	1	1.1
Tarım ve Marangozluk	1	1.1
Tarım ve Şöför	1	1.1
Tarım ve Balık tutma	1	1.1
Tarım ve İmam	2	2.2
Terzilik	1	1.1
Toplam	90	100

Yukarıdaki tabloda gösterildiği gibi katılımcıların %60'ı kadın, %40'ı erkektir. Katılımcıların çoğunluğu 31-65 yaş aralığındadır. LRR'deki insanların çoğunluğu geçimini sağlamak için çiftçiliğe dayanmaktadır. 90 katılımcının 82'si sadece çiftçidir.

90 katılımcının 8'i hem çiftçilik hem de iş, balıkçılık, sürüş ve benzeri diğer meslek alanlarına girmektedir.

3.1.1. Topraksızlık (Arazisizlik)

Araştırmadan elde edilen bulgular, Aşağı Nehir Bölgesinde (LRR) yaşayan çoğu kadının araziye erişimlerinin sınırlı olduğunu göstermiştir. Katılımcı kadınların %70.4'ünün araziye erişimleri sınırlıdır. Kadınlar, LRR nüfusunun yarıdan fazlasını oluştursa da, topraksızlığın kurbanı olmaya devam etmektedir. Ankete katılan kadınların sadece %25.9'u kendi arazisine sahipken erkeklerde bu oran %94.4'tir. Katılımcılar, Aşağı Nehir Bölgesinde (LRR) yaşayan kadınların arazilere girebildiklerini ancak arazi erişim haklarının sınırlı olduğunu ve çoğu zaman istedikleri arazi tipini seçemediklerini belirtmiştir. Kadınlar, geçimlerine katkı sağlayan mahsullerin üretimi ve çiftlik hayvanlarının besiciliği için gerekli arazilerden yoksundur. Kadınların araziye erişimlerinin sınırlı oluşu üretkenlikte ve verimde düşüşe neden olmaktadır. Baba, kardeş, amca, dayı ve koca gibi erkek aile bireyleri arazi mülkiyetlerini üstlendikleri gibi kadınlara bırakılan arazi tipini de belirlerler. Erkekler genellikle köyün yakınında bulunan verimli arazileri alırken kadınlara köye uzak bulunan çorak araziler bırakılmaktadır. LRR'deki araziler çoğunlukla bir kabile veya aileye aittir. Araziler üzerinde ortak mülkiyet bulunduğu için, kadınlar evlerine uzak bölgelerden evlendirilir ve böylelikle kolektif araziden yararlanamazlar. Bunun nedeni, aile bireylerinin genellikle kolektif arazileri paylaşmak istememesidir.

Arazinin ödünç alınması, LRR'de sıklıkla rastlanan bir olaydır. Kadınlar, üretim yapabilecekleri topraklardan yoksun olduklarından; arkadaşlarının, akrabalarının veya komşularının arazilerini geçici bir süreliğine ödünç alırlar. Jarra West bölgesinde bulunan Sey Kunda ve Toniataba gibi köylerde arazi ödünç alma geleneği yaygındır. Katılımcılardan bazıları, tarımsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla komşu köylerden arazi ödünç aldıklarını belirtmiştir. Araştırma, kadınların tarım yapmak amacıyla komşu köylere yürüyerek gittiklerini, bu yüzden diğer önemli faaliyetler için harcayabilecekleri

zamanında boşa gittiğini ortaya çıkarmıştır. LRR'deki arazileri sadece kadınlar değil, aynı zamanda erkekler de ödünç almaktadır. Bu araziler, tarımsal amaçlarla kullanılmak için yıllık dönemlerle kiralanmaktadır. Bazı köylerde arazi sayısı sınırlı olduğundan genellikle farklı cinsiyet ve aileler arasında rekabet oluşması kaçınılmazdır. Kadınlar toprağı temizlemek için çok fazla zaman ve enerji harcasalar da, yağmur sezonu başladığında toprağı asıl sahiplerine geri vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle, kadınlar, toprak sahiplerinden izinsiz uzun ömürlü bitkiler yetiştiremedikleri arsalar üzerinde oradan oraya göç etmeye devam etmektedir. Topraklar, üzerinde kontrol sahibi olan aileler için önemli birer gelir kaynağıdır. LRR'deki araziler genellikle köyün ilk yerleşimcileri tarafından kontrol edilmekte ve arazi hakları örfi sisteme dayanmaktadır. Elde edilen bulgular, fakirlik ile araziye erişimin sınırlı olması arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Özellikle de kırsal bölgelerde, kadınların araziye erişimi arttıkça fakirliğin azaldığı gözlemlenmiştir. LRR'de yaşayan insanların ana geçim kaynağı tarımdır. Bu yüzden, tarımsal arazilere erişim, istikrarlı bir gelir kaynağı olması ve yeterli gıda sağlaması açısından aileler için önemlidir. Tarım, LRR'de yaşayan birçok kişinin istihdamını sağlamaktadır. Bu sebeple, üretken bir tarım sektörü için araziye erişim oldukça önemlidir. Bunların dışında, araziye erişim kadınların kredi ve teşvik almasına olanak sağladığı gibi kadınların karar verme süreçlerindeki temsilini arttırmaktadır.

Tablo:3.5.Şahsınıza ait arazi var mı?

	Sıklık	(%) Yüzde	(%) Kadınlar	(%) Erkekler
Hayır	42	46.7	74.1	5.6
Evet	48	53.3	25.9	94.4
Toplam	90	100	100	100

Katılımcıların çoğunun kendi arazileri var. Katılımcıların %53,3'ü arazisine sahipken, %46,7'sinin arazisi yokmuş. %25.9 kadın katılımcı arazisine sahipken,% 74.1

'inin arazisi yokmuş. Erkeklerin% 94,4'ü arazi sahipken, sadece %5,6'sı arazi sahibi değildir.

Tablo:3.6. Cevabınız ‘Evet’ ise araziye erişiminiz tam mı yoksa sınırlı mı?

	Sıklık	(%) Yüzde	(%) Kadınlar	(%) Erkekler
Tam erişim	51	56.7	29.6	97.2
Sınırlı erişim	39	43.3	70.4	2.8
Toplam	90	100	100	100

Katılımcıların %56.7 'si araziye tam erişime sahipken, katılımcıların %43.3' ü araziye erişimi sınırlıdır. Kadınların araziye erişimi %70.4 ile sınırlıdır; erkekler %2.8'inin araziye erişimi sınırlıdır. Erkeklerin çoğunluğu %97.2'ye tam erişime sahipken, kadınların sadece %29.6'sı araziye tam erişime sahip. Tüm katılımcıların araziye erişimi olduğunu unutmamak önemlidir.

Tablo:3.7. Akrabalarınızdan veya arkadaşlarınızdan arazi ödünç alıyor musunuz?

	Sıklık	(%) Yüzde	(%) Kadınlar	(%) Erkekler
Hayır	52	57.8	31.5	97.2
Evet	38	42.2	68.5	2.8
Toplam	90	100	100	100

Katılımcıların çoğunluğu %57,8'i arkadaşlarından veya akrabalarından arazi borçlanmamaktadır. Kadın katılımcıların %68.5'i arkadaşlarından veya akrabalarından arazi ödünç almaktadır. Bunun nedeni, kadınların araziye erişimi sınırlı olmasıdır. Kadınların arazilere erişimlerinin, cinsiyet eşitliği ve refah dağılımına önemli ölçüde katkı sağladığını gösteren kanıtlar mevcuttur (Deere ve ark., 2013). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya'da 19.yüzyılın son yarısında yürürlüğe giren “Evli Kadınların Mülkiyet Edinme Kanunu, kadınların sermaye birikimini kolaylaştırmıştır”

(Deere ve ark., 2013:250). Afrika’da ve cinsiyet eşitsizliğinin yaygın olduğu dünyanın diğer bölgelerinde, kadınlar ekonomik imkânlar bakımından erkeklerin gerisinde kalmaktadır (Peterman, 2011). Kadınların mülkiyet hakları, ayrımcı kültürel uygulamalar ve zayıf devlet politikaları sebebiyle oldukça kısıtlıdır (Peterman, 2011). Kadınlara uygulanan sonu gelmez ayrımcılık Afrika ekonomisinde büyük kayıplara yol açtığı gibi tarımsal verimliliğinde düşmesine neden olmaktadır (Kimani & Maina, 2010). “Kadınların arazi haklarına sahip olması ekonomik etkinlik, toplum refahı, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi açısından önemlidir” (Peterman, 2011:3). Kadınların arazilere ve diğer kaynaklara erişimi, geçimlerini güvence altına aldığı gibi barınak sağlamayı ve diğer ekonomik imkânlara ulaşmayı kolaylaştırmaktadır (Peterman, 2011).

Ticari tarım faaliyetlerinin yaygın olduğu Güney Afrika ve Zimbabve gibi ülkelerde, kadınların çoğu arazisizdir ve ticari kaygılarla üretim yapan çiftçiler kadınları ucuz işgücü olarak kullanmaktadır (Tsikata, 2016). Kenya ve Uganda’da ise, kadınlar, erkeklerin sahip olduğu ticari bahçe çiftliklerinde düşük ücret karşılığında ve son derece kötü koşullar altında çalışmaktadır (Tsikata, 2016). Arazi paylaşımında geleneksel yöntemlerden faydalanan örfi arazi kullanım sistemi, kadınların arazilere erişimini sınırlandırmaktadır (Chu, 2011). Bu tür geleneksel sınırlamalar, özellikle miras ve boşanma konularında kadınları ayrımcılığa uğratmaktadır (Chu, 2011). Arazi reformu süreçleri, bazı ülkelerde kadınlara pek de fayda sağlayamamıştır. Örneğin, Kenya’da ki arazi reformlarından sadece belirli sayıda kadın faydalanabilmiş; gerçekleştirilen arazi reformuna rağmen kadınların birçoğu arazisiz kalmaya devam etmiştir (Tsikata, 2016). Bunun nedeni, endüstriyel tarım faaliyetleri nedeniyle büyük toprak parçalarının kapatılması ve kadın haklarını hiçe sayan örfi uygulamalardır (Tsikata, 2016). Kadınlar, birçok durumda, tarımsal faaliyetlerini sürdürebilmek için kocalarına bel bağlamakta veya arazi sahiplerine yalvarmaktadır (Tsikata, 2016).

3.1.2. Siyasal engeller

Kadınlar, hane halkının gıda ve barınma gibi çeşitli ihtiyaçlarına katkıda buldukları halde, ev ile ilgili karar verme süreçlerinden uzak tutulurlar. Ankete katılanların tamamı (%100) LRR'deki hanelerde aile reisinin (nihai kararı verenlerin) erkekler olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen, bazı kadınların hane içi karar verme sürecine katıldıkları ancak nihai kararı erkeklerin verdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle, kadınların ev içi karar verme süreçlerine katılımı sınırlıdır. Kadınların ve erkeklerin hane içi karar alma süreçlerine eşit oranda katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişimi açısından oldukça önemlidir. Kadınlar, genellikle evlerinde, köylerinde ve kasabalarında liderlik pozisyonları bakımından ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bölgesel siyasette de fazla etkin olamadıklarından karar verme yetkileri azaltılmıştır. Böylece, kadınlar topluluklarının aktif birer üyesi olabilecek iken pasifize edilmektedir. Kadınların toplum içerisindeki rolü bölgesel kalkınma planlamalarında da göz ardı edildiğinden hayatlarını etkileyecek kararlarda itaatkar bir rol oynamak zorunda kalmaktadır. Çalışan az sayıdaki kadına ise temizlik işleri, sekreterlik ve ofis asistanlığı gibi düşük düzeyli pozisyonlar sağlanmaktadır. Öte yandan, erkekler kadınların aksine idari görevlerde yer almaktadır. Kadınlar ise evlerinde kocalarının, işyerlerinde ise erkek patronlarının altında yer almaktadırlar.

3.8. Kadınlar hane içi karar verme süreçlerine dahil ediliyor mu?

	Sıklık	(%) Yüzde
Hayır	6	6.7
Evet	84	93.3
Toplam	90	100

3.9. Hane halkı içerisinde nihai karar verici hangi cinsiyete mensup?

	Sıklık	(%) Yüzde
Erkekler	90	100
Kadınlar	0	0
Toplam	90	100

Kadınlar çoğu zaman miras ile ilgili karar verme süreçlerine de dahil edilmezler. Katılımcıların yarısından fazlası kadınların kocalarının miraslarıyla ilgili söz hakkının bulunmadığını belirtmiştir. Gambiya'daki Müslüman kadınlar için, miras genellikle Şeriat yasalarına göre belirlenmektedir. Bu nedenle, erkekler kadınlara göre mirastan iki kat daha fazla pay almaktadır. Kadınlar, miras üzerinde karar verme yetkileri olmadığından çoğunlukla arazisiz kalırlar. Bazı durumlarda ise, arazinin mülkiyeti topluca bir aileye, kabileye veya topluluğa aittir, bu nedenle aile üyeleri arasında paylaştırılmaz. Ortaklaşa kullanılan arazilerin kontrolü ve bu arazilerin kullanımının diğer aile üyeleri arasında paylaşılması erkeklerin vazifesidir. Arazilerin tahsisinden sorumlu erkekler; eşleri, kızları ve kız kardeşlerine arazi sağlamak için ahlaki bir sorumluluğa sahiptir. Arazilerin sınırlı olduğu durumlarda, kadınlara genellikle çorak, köyden uzak ve küçük toprak parçaları verilmektedir. Kadınların arazilere tam erişim sağlaması; uygun barınma imkânlarının, çeşitli hizmetlere erişimin ve siyasi katılımın temelini oluşturur. Kadınların arazilere erişimi, arazilerini teminat gösterere bankalardan kredi almalarını sağladığı gibi, arazilerini kira geliri için kullanmalarını, başkalarına satmalarını veya devretmelerini sağlar.

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Gambiya'daki kadınların siyasi statüsü de yıllar içerisinde kaydedilen gelişmelere rağmen henüz yeterince gelişmemiştir. Gambiya hükümeti; kamusal kurumlarda, bakanlıklarda, ulusal mecliste ve yerel yönetimlerde (vali veya belediye başkanı) kadınlara yönelik bir kota sistemi sağlayamamıştır. Tüm bunlara rağmen, Gambiya hükümeti, kadınları yetkilendirmeye yönelik kaynak ayırmaya devam etmektedir. Ancak bu kaynaklar yetersizdir ve

kadınların yönetişime katılımları hususunda fazla etkili olamamıştır. Bazı devlet kurumları, kadınların birer izleyiciden ziyade gelişime katkı sağlayan aktif rollere sahip birer birey olmasını sağlayan kapsayıcı politikaları benimsiyememiştir. Gambiya'daki siyasi partilerin hiçbirinin başında bir kadın lider yoktur, üstelik yönetimle ilgili kilit pozisyonların birçoğunda erkekler oturmaktadır. Bu durum, kadınların ülkenin siyasi süreçlerinden nasıl uzakta tutulduğunu göstermektedir. Kadınların ülke siyasetine tam katılımı, vatandaşların özgürlüğünü, haklarını ve çıkarlarını güvence altına alan kapsayıcı bir toplum modeli oluşturacaktır. Kadınların ülke siyasetine katılımı, kadınların ve erkeklerin ülkenin siyasi idaresinde eşit şekilde rol almalarını sağlayacak, böylelikle kadınlar, kendilerini ve ailelerini etkileyen siyasi karar süreçlerinde etkili bir rol üstlenebilecektir.

Kadınlar; tarım, hayvancılık ve balıkçılıkta kritik rol üstlendikleri gibi dünyanın en büyük gıda üreticisi konumuna da sahiptir (Mulugeta & Amsalu, 2014). Ancak, kadınlar, parlamento ve yerel yönetim kurumları gibi önemli karar alma organlarında yeterince temsil edilememektedir (Kimani & Maina, 2010). “Kadınlar, önemli karar verme mekanizmalarından dışlanmaya devam ettikçe, içerisinde buldukları kötü durum toplumsal cinsiyet anlayışına duyarsız plan ve politikalarla örtbas edilmeye devam edecektir (Kimani & Maina, 2010:257). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı (1995) ile Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri (2000) kapsamında kadınların ve erkeklerin gerek karar verme süreçleri gerekse siyasal katılımında eşit olması çağrısında bulunulmuştur (Tagoe & Abakah, 2015). Ruanda, Mozambik, Uganda, Angola, Burundi, Tanzanya, Botsvana ve Güney Afrika gibi ülkelerde, kadınların karar verme süreçlerine katılımı hususunda birtakım gelişmeler yaşanmıştır (Tagoe & Abakah, 2015). Bununla birlikte, kadınlar; ataerkillik, aile içi karar verme süreçlerine dahil edilmeme, okuma yazma bilmeme ve yoksulluk gibi birçok zorlukla karşılaşmaya devam etmektedir (Tagoe & Abakah, 2015). “Dünya üzerindeki hiçbir devlet, nüfusunu oluşturan büyük bir kesmin kaynaklara erişimini veya kaynakları kontrolünü veya karar verme ve politika oluşturma süreçlerine doğrudan katılımını engelleyerek ciddi bir kalkınma gerçekleştirmez” (Kimani & Maina, 2010:258).

3.1.3. Sosyo-Kültürel Engeller

Aşağı Nehir Bölgesi'ndeki (LRR) kadınlar arazi erişimiyle ilgili; haksız politikalar, yasalar, kültürel normlar ve ataerkil eğilimlerle güçlendirilmiş sürekli bir ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kadınların arazi mülkiyetleri ve erişimleri önündeki bir diğer engelse ayrımcı geleneksel uygulamalardır. Geleneksel ve kültürel normlar çoğu zaman erkeklerin lehinedir ve kadınları arazi mülkiyeti açısından ayrımcılığa uğratar. LRR'de arazi mülkiyeti edinmenin en bilindik yollarından biri olan miras, erkek hegemonyası altındadır. Erkek çocuklar, mirastan yararlanabildikleri gibi ailelerine ait arazilerin vasiliğini de yapmaktadır, ayrıca arazileri diğer aile bireyleri arasında paylaşırma hakkına sahiptirler. Bu durum, toplumun kökenlerine gömülü ataerkillik sistemi tarafından dayatılmaktadır.

Araziler, LRR için değerli bir mülkiyettir ve kadınların sosyoekonomik statülerini destekleyen 'kira geliri, kredi erişimi ve diğer teşvikler' gibi maddi olanakları sağlar. Bölgedeki arazi mülkiyeti, dini ve geleneksel yasaların karışımı ile belirlenir. Bu yasalar, kadınların arazi mülkiyetini ve erişimini sınırlamaktadır. LRR'de, bir aile ya da klan tarafından ortaklaşa sahip olunan toprağın paylaşılmaması örfi bir ilkedir. Kolektif araziler, kabile şefleri veya aile reisleri tarafından kontrol edilir ve tarımsal veya tarım dışı amaçlar için kabilenin veya ailenin diğer üyeleri arasında paylaşılır, bu paylaşırma görevi kabile şeflerine veya aile reislerine ait ahlaki bir vazifedir.

Araştırma kapsamında, görüşülen kadınların büyük bir çoğunluğunun temel anayasal haklarının farkında olmadığı ortaya çıkmıştır. Örneğin; bazı kadınlar, arazi haklarının anayasa ile korunup korunmadığını bilmediklerini belirtmiştir. Farkındalık eksikliği, kadınların, başta arazi hakları olmak üzere birçok temel haklarından feragat etmelerine sebep olmaktadır. Toplumun yapılandığı cinsiyet rolü farklılıkları, kadınları savunmasız hale getirerek, onları ev hapsine (ev kadınlığına) mecbur bırakmıştır. Gelişim süreçlerinde paydaş olmaları beklenen kadınlar, hayatlarını ve çocuklarını etkileyen kararlar ve gelişmeler hususunda adeta birer seyirci konumuna düşmüştür. Kadınları eve hapseden cinsiyet normları Gambiya'da derinden kök salmıştır.

Kadınlara biçilen rolün getirdiği günlük rutinler (ev işleri), politik davranışlarını ve siyasi arenaya katılımlarını etkilemektedir.

Kültürel faktörler esasen toplumsal yapılarıdır ve kadınlar üzerindeki erkek hegemonyasının devamını sağlarlar. Din ise çoğunlukla yanlış yorumlanır ve yaygın bir şekilde kadınları bastırmak ve 'bakıcı' vazifesiyle evlerde tutmak için kullanılır. Çoğu dini lider erkektir, toplumdaki karar verme mekanizmalarına etkiledikleri gibi insanların düşüncelerini de yönlendirirler. Gambiya laik bir devlet olsa da, dini inanç ve kurallar, toplumun ve ülkenin bir bütün olarak yönetilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Tablo:3.10. Arazilerin miras yoluyla paylaşılmasına kadınlar da dahil ediliyor mu?

	Sıklık	(%) Yüzde
Hayır	80	88.9
Evet	10	11.1
Toplam	90	100

Kadınlar çoğu zaman miras ile ilgili karar verme süreçlerine de dahil edilmezler. Katılımcıların %88.9'u kadınların miras paylaşımına dahil olmadığını söyledi. Kadınlara yönelik ayrımcı kültürel uygulamaların ortadan kaldırılmasıyla, kadınların üretimdeki verimliliği artar, gelir durumları iyileşir ve gıda güvencesi konusunda kendi kendilerine yeten bireyler haline gelirler. Kadınların araziye tam erişimleri, ailelerini beslemek için sadece tarıma bel bağlayan kadınlar için daha fazla iş olanağı oluşturacaktır. Ayrıca, kadınların araziye erişimi, toplum içerisindeki karar alma süreçlerine katılımlarını artıracaktır.

Araziler, toplulukların gelişimi ve ekonomik faaliyetleri için önemli bir temeldir. Hane halkının ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu genellikle kadınlara aittir, bu sebeple, kadınların gıda üretimi için arazilere erişim sağlamaları oldukça önemlidir (Okwakpam & Alafuro, 2013). Afrikalı kadınların ezici bir çoğunluğu geçimlik tarımla

uğraşmaktadır ve kadınlar birçok Afrika ekonomisinin motoru konumundadır (Okwakpam & Alafuro, 2013). Geleneksel uygulamalar, kadınların arazi sahibi olmasına izin vermediği gibi bu konuda pekçok zorluk çıkarmaktadır; kadınlar genellikle kocaları, babaları veya erkek kardeşleri üzerinden toprağa erişim sağlarlar ancak bu erişim dul kaldıklarında, boşandıklarında veya terk edildiklerinde ortadan kalkmaktadır (Okwakpam & Alafuro, 2013). Toplumu oluşturan ataerkil yapı, kadınların değerli varlık ve kaynakları erişimlerini kısıtlayarak, yerel ekonomi içerisindeki rollerini büyük ölçüde etkilemektedir (Okwakpam & Alafuro, 2013). Örneğin, Nijeryalı kadınlar, toplum içerisinde en çok ihmal edilen kesimdir ve topluma ekonomik kalkınma ve özgüven sağlayıcı süreçlerden dışlanmışlardır (Omoredede, 2014). Nijeryalı kadınlar, başta kırsal bölgelerde yaşayanları olmak üzere, her türlü ev işini yapmaktadır (Omoredede, 2014). Çocukların bakımı, yemek pişirme ve temizlik gibi birçok işten sorumludurlar. Tüm bu zorluklara rağmen gıda üreticiliği, gıda işleyiciliği, gıda satıcılığı ve çiftçilik yaparak Nijerya ekonomisine son derece ciddi katkıda bulunmaktadırlar (Omoredede, 2014).

Araziler, kırsal bölgede yaşayan kadınlar için önemli olmasına rağmen kadınların arazi hakları halen ihlal edilmektedir. Kırsal kesimdeki arazilerin yönetimi genellikle örfi kullanım hakkına dayanmaktadır başka bir deyişle karar verme süreçlerindeki ana belirleyici geleneksel norm ve kültürel inançtır (Kurebwa, 2013). Örfi arazi kullanım sistemine göre, araziler toplumun ortak malıdır ve genellikle hane halklarının erkek reisleri arasında paylaşılır (Kurebwa, 2013). Örneğin, Zimbabveli kadınlar kırsal nüfusun büyük bir kesimini oluşturdukları halde, tarımsal arazilere erişim ve arazilerin kontrolü açısından örfi arazi kullanım sisteminin olumsuz etkisine maruz kalarak arazilerin mülkiyetini üzerlerine alamamaktadır (Kurebwa, 2013). Kadın ve erkeklerin arazi hakları açısından eşit olmaması kadınları dezavantajlı bir konuma sokar, yoksulluğu artırır ve cinsiyet eşitsizliğini derinleştirir (Kurebwa, 2013). Kadınlar için en önemli kaynaklardan birisi de arazilerdir, araziler kadınların güçlenmesini ve erkeklerle eşit haklara sahip olmasını sağlar. Dolayısıyla, kırsal bölgede yaşayan kadınların geçimleri için arazilere erişim sağlamaları ve bu arazilerin kontrolünde söz sahibi

olmaları oldukça önemlidir. Yerel halkın, başta miras ve mülkiyet olmak üzere, kadın hakları hususunda bilinçlendirilmesi (duyarlı hale getirilmesi) gerekmektedir. Kadınlar, kendilerini ve ailelerini etkileyecek karar verme süreçlerinden dışlanmamalıdır.

3.1.4. Anayasal Engeller

Gambiya'da kadınlara bir dereceye kadar anayasal koruma sağlanmaktadır, öte yandan kadın haklarını kısıtlayıcı birçok yasal zorluk mevcuttur. Kadınlar, yasal mülkiyet statüsünden mahrum oldukları için arazilere erişim konusunda erkeklerle eşit haklara sahip değildir. Katılımcı kadınların %75'i arazi mülkiyetine sahip değilken %70'inin araziye erişimi sınırlıdır. Sonuç itibarıyla, bölgedeki kadınların çoğu araziye erişim için kocalarına veya erkek akrabalarına bağımlı haldedir. Erkekler ve kadınlar Gambiya Cumhuriyeti'nin 1997 yılı Anayasası ile eşit haklara sahip olmuşlardır. Anayasanın 28. maddesinde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu belirtilmiştir ve siyasi, ekonomik ve sosyal faaliyetlerde de fırsat eşitliği getirilmiştir. 33. Maddenin 3. ve 4. fıkralarına göre; eşit muamele çağrısı çerçevesinde, cinsiyet ayrımı olmaksızın ayrımcılık yapmak yasalara aykırıdır. Fakat 33. Maddenin (5) fıkrası kadınlarla ilgili kişisel alanı düzenleyen ve teamüllere dayanan “evlatlık edinme, evlendirme, boşanma ve miras” ile ilgili konuları düzenlemektedir. 2010 yılında yürürlüğe giren Kadın Hakları Yasası'na rağmen kadınlar arazi haklarına kavuşamamıştır. Kadın Yasası, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (CEDAW) tüm hükümlerini içerir ve uygulamaktadır. Yasal sistem; kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgularken, kadınları arazisiz bırakan örfi normları da desteklemeye devam etmektedir.

Afrika'daki birçok ülke ya arazilerle ilgili reformlar yapmış ya da arazi sorunlarını düzene koyma amaçlı politikalar oluşturmuştur. Arazi haklarını biçimlendirici bu reformlar, kadınların dezavantajlı bir konuma düşmemesi için mülkiyet hakları hususunda da ekonomik, sosyal ve politik değerlendirmeler yapmalıdır (Kurebwa, 2013). Bununla birlikte, Afrika ülkeleri arazi sorunlarını ele alan farklı yasal ve politik çerçeveler oluştursa da, konu ile ilgili çalışmalar kadınların erkeklerle eşit

olduğu durumlarda bile yasal haklarının farkında olamayabileceklerini göstermiştir (Kurebwa, 2013). Buna ek olarak, arazi kanunlarının uygulanması toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilse de, kanuni yaptırımlar yeterli olmayabilir ve kadınlara karşı önyargı oluşabilir (Kurebwa, 2013).

Örneğın, Kenya’da kadınlar kanunen arazi sahibi olabiliyorken yine de arazilerin neredeyse tamamı büyüklerin (yaşlı erkeklerin) adına kayıtlıdır (Kurebwa, 2013). Zimbabve Anayasası’nın 80. maddesinin (i) bendi kadınların siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda erkekler ile eşit imkanlara sahip olmasını güvence altına alırken (ii) bendi ise kadınları korur ve kadın haklarını ihlal eden her türlü örfi, geleneksel ve kültürel uygulamaları yasadışı ilan etmektedir (Kurebwa, 2013). Buna rağmen, Zimbabveli kadınların arazi erişimleri halen örfi kural ve ayrımcı kültürel uygulamalar tarafından engellenmeye ve kısıtlanmaya devam etmektedir (Kurebwa, 2013). Kadınların arazi hakları, konuya ilişkin kanun ve politikaların oluşturulması ile sınırlanmamalı, aksine bu kanun ve politikaların uygulanarak kadınların mevcut statülerinin iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Örfi ve ailevi kurallar, kadın hakları üzerinde (özellikle de kadınların mülkiyet haklarını) belirleyici olmaktadır. Miras paylaşımı sırasında örfi kuralların uygulanması kadınları arazisizliğe itmektedir, bunun nedeni örfi kuralların genellikle kadınlara karşı ayrımcı oluşudur. Anayasa kapsamında belirtilen kadın hakları toplu içerisinde uygulanmalı böylelikle kadınların erkek muadilleri tarafından suistimal edilmesi önlenmelidir.

2.9. Önerileri

Gambiya hükümeti, kadınları mülk edinmekten alıkoyan tüm yasaları ortadan kaldırmalı ve kadınların mülkiyet haklarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için kapsamlı bir yasal sistem geliştirmelidir. Miras hakkını ilan eden ve miras hakkını geleneksel ve kişisel yasalara tabi tutan anayasal hükümler, özellikle de kadınların arazi mülkiyet haklarını engellediği ve cinsiyet ayrımcılığına yol açtığından dolayı geçersiz kılınmalıdır.

Kadınların yerel siyasette yer alması; sosyo-ekonomik statülerinin gelişmesi, temel insan haklarının garanti altına alınması ve her türlü ayrımcılık ve önyargıdan korunmaları için oldukça önemlidir. Gambiya hükümetinin, kadınların yerel siyasete katılım oranını %30'a çıkaracak bir kota sistemi geliştirmesi hayati önem taşımaktadır. Böylece kadınların kamusal alandaki boşluğu hem temsil hem de katılım açısından doldurulmuş olacaktır. Hiç kuşkusuz kadınların arazi tahsisi ve ev içi karar alma süreçlerine katılımlarını da iyileştirecektir.

Gambiya hükümeti, kadınların katılım süreçlerini engelleyen tüm yasal belgelerin, kadınlara ve erkeklere eşit politik ve sosyo-ekonomik fırsatlar sunacak şekilde değiştirilmesini sağlamalıdır. Ulusal Meclis tarafından henüz tasdik edilmemiş 'Uluslararası Sözleşmeler' derhal imzalanmalı, tasdik edilmesi ve Gambiya anayasasına uygun hale getirilmelidir. Bu yasal çerçeveler kapsamında oluşturulacak, yasallaştırılacak ve uygulanacak politikalar için kadınların özel ihtiyaçları da hesaba katılmalıdır.

Yerel Yönetim ve Arazi Bakanlığı, arazilerin cinsiyetlere ve toplumsal cinsiyet algısına bakılmaksızın eşit şekilde paylaşılmasını sağlamalıdır. Kadınların ayrımcılığa maruz kalmaması için, araziler ve diğer mülkler erkekler ve kadınlar arasında eşit oranda paylaşılmalıdır. Bu durum, kadınların ekonomik durumunu güçlendirecek ve içerisinde yaşadıkları toplumun politik yaşamlarına etkili bir şekilde katılmalarına olanak sağlayacaktır.

Kadınlar, hem kamu kurumlarında hem de özel kurumlarda erkeklerle eşit erişim haklarına sahip olmalıdır. Bu hedef; hükümetin, özel sektörün, halkın ve sivil toplum örgütlerinin dahil olduğu bir oluşumun, Gambiya'daki toplumsal cinsiyet eşitliğini ve hakların adil dağılımını destekleyici farkındalık kampanyalarını finanse etmesiyle gerçekleşebilir. Toplumun mevcut yasalar ve politikalar hakkında bilgilendirilmesi, hem kadınların hem de erkeklerin hak ve sorumluluklarını öğrenmelerini ve gerektiğinde haklarını talep etmelerini sağlayacaktır. Böylelikle, kadınların karar verme süreçlerine ve yerel yönetime katılımları artacaktır. Aynı zamanda problemlerini açık bir biçimde ortaya koyabilecek ve sorunlarını doğrudan çözebileceklerdir.

Gambiya Kadın İşleri Bakanlığı, kadın haklarının güvence altına alınması ve ataerkilliğin kadınlar üzerindeki boyunduruğunun ortadan kaldırılması için ulusal bir toplumsal cinsiyet politikasını en iyi şekilde uygulamalıdır. Ayrıca, ulusal kadın politikasının tam olarak uygulanmasını sağlayacak denetleme mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir. Eğitim ve farkındalık kampanyaları, bölgesel ve ulusal düzeydeki yetkililerin bilinçlendirilmesi ve dolayısıyla kadınlara yönelik önyargıların, adaletsizliklerin ve ayrımcılıkların önlenmesi için gerekli tedbirlerdendir.

Gambiya Kadın İşleri Bakanlığı, kadınların siyasi katılımlarını teşvik eden ve kadın liderlerin yetişmesi için çalışan kurumlara gerek finansal gerekse teknik destek vererek toplumsal cinsiyet anlayışının toplumun her kademesine yerleşmesini sağlamalıdır. Gambiya hükümeti, ayrıca, kadınların başta araziler olmak üzere çeşitli mülkler edinmesini sağlayacak bir kota sistemi getirmelidir. Böylelikle, kadınların sosyo-ekonomik statüleri gelişecek ve toplum içerisinde siyasi görevler üstlenebileceklerdir. Kadınların; politika tasarlama, oluşturma, uygulama ve değerlendirme süreçlerine katılımlarının artırılması için yerel siyaset ve idarede kilit pozisyonlar verilmelidir. Bununla birlikte, kota sistemi, kadınların az temsil edildiği Ulusal Meclis'e kadar genişletilmelidir. Çünkü, kadınların azınlıkta erkeklerinse çoğunlukla olduğu meclis, erkek hegemonyasını teşvik eden ve kadınları evlere hapseden kanunların oluşmasına yol açmıştır Kadınların yerel siyasete katılımlarının; demokrasi, mesuliyet, kapsayıcılık,

adalet ve eşitlik gibi ilkeleri güçlendireceğine hiç şüphe yoktur. Böylelikle, Gambiya'nın potansiyeli en üst düzeye çıkacak ve sürdürülebilir kalkınma sağlanacaktır. Ayrıca; demokrasi, hukukun üstünlüğü, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal adalet üzerine kurulu bir toplum oluşacak ve bu değerler sahip toplumun kalkınmasında önemli roller oynayacaktır.

SONUÇ

Kadınlar dünya çapındaki en savunmasız gruplardan biridir. Sayısız ayrımcılığa karşı karşıya kalan kadınların yüzleşmeye devam ettikleri bir diğer ayrımcılık ise arazisizliktir. Kadınların düşük maliyetli konutlara ve arazilere tarımsal amaçlar doğrultusunda erişmesi toplumdaki üretkenliklerini arttırmaktadır. Bununla birlikte, birçok ülkede, örfü hukuk ve diğer yasal düzenlemeler, kadınların arazi erişim hakları önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Boşanma, kocanın ölümü veya para kazanma amacıyla göç etmesi durumunda, kadınlar hane reisi konuma gelerek ailelerinin geçimlerini ve barınak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Yine de, bu kadınların çoğunun arazi erişim hakları bulunmamaktadır.

Araziler; artan şehirleşme, hızlı nüfus artışı ve ticari amaçlarla arazi kapatma gibi nedenlerle kentsel alanların birçoğunda giderek azalmaktadır. Bu faaliyetler, kent sakinleri için enerji, gıda ve yeterli su temini gibi talepleri de arttırmıştır. Tarım, hayvancılık, sebzeçilik, balıkçılık, madencilik, tomrukçuluk, avcılık ve toplayıcılık gibi ekonomik faaliyetlerin arazinin kullanılabilirliği üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda, şehirlerde yaşayan yoksulların büyük bir kısmı, derme çatma barakalarda veya gecekondu mahallelerinde yaşamaktadır. Bu insanların arazi satın alacak maddi olanakları yoktur ve bu gibi durumlarda en savunmasız grubu kadınlar oluşturmaktadır. Aile reislerini kadınların teşkil ettiği hane halkları çoğu zaman temel sosyal hizmetlerden ve arazi edinme haklarından mahrumdur.

Uluslararası hukuk, erkekler ve kadınlar için eşit fırsatların sağlanması gerektiğini belirtmiş ve kadınların araziye erişiminin önemini vurgulamıştır. Kadınlar, arazilere erişim ve arazileri kontrol haklarına sahip olmalı ve ayrıca uygun barınma imkânlarına sahip olmalıdırlar. Miras, kadınların arazi edinmelerinin başlıca yollarından biridir, çünkü kadınlar genellikle arazi satın almak için maddi kaynaktan yoksundur. Bununla birlikte, örfi arazi kiralama sistemi, ataerkillik, ayrımcı yasa ve politikalar gibi engeller kadınların karşı karşıya bulunduğu çeşitli zorluklar arasındadır. Bu sorunlar

kadınların ayrımcı kültürel uygulamalarla bastırıldıkları Batı, Orta ve Kuzey Afrika'da yaygındır.

Gambiya'da kurulan hükümetler, uluslararası sözleşmelerin uyarlanmasında araşsal bir rol oynamış ve bu çerçeveler kadın haklarının toplumun her kesminde teşvik edilmesi için ulusal yasa ve politikalara dönüştürülmüştür. Kadın Hakları Yasası'nın (2010) ve Ulusal Cinsiyet Politikası ve Kadınların Güçlendirilmesi 2010-2020'nin (NGPWE) hayata geçirilmesi, kadınların yaşamın her alanına katılımını arttırmak ve onları her türlü ayrımcılığa karşı korumak için önemli adımlardır.

Bununla birlikte, Gambiya'daki kadınlar, arazisilikten aile içi şiddete, çokeşlilikten, çocuk yaşta evliliğe ve hane halkı karar alma süreçlerine dahil edilmemeye kadar pek çok ayrıma maruz kalmaktadır. Kadınlar evlerinin gıda ihtiyaçlarına ve geçim kaynaklarına oldukça fazla katkıda bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2014) verileri, Gambiya'daki tarımın GSYİH'nın yaklaşık %26'sını oluşturduğunu ve ülkedeki kadınların %70'inin geçimlerini sağlamak için tarım yaptığını göstermiştir. Kadınların tarım sektöründeki bunca çabasına rağmen, tarımsal faaliyetler için arazilere erişimleri oldukça sınırlıdır.

Gambiya bu zorlukların üstesinden gelmek için kadın politikaları oluşturmuş ancak kadınların savunmasızlığını giderememiştir. Kanunların ve politikaların oluşturulması tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, kadınların, başta arazi hakları olmak üzere sosyo-ekonomik statülerinin iyileştirilebilmesi için bu kanun ve politikaların düzgün bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Kadınların arazi mülkiyet ve denetim haklarını sınırlayan anayasal hükümler, cinsiyete bakılmaksızın kanun önünde eşitlik ve tarafsızlık sağlamak için değiştirilmelidir. Kadın haklarının geliştirilmesi sürecinde, hükümet kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı kınamak için Sivil Toplum Kuruluşları, özel sektör ve medya ile işbirliği yapmalıdır.

KAYNAKÇA

Africa Human Development Report (2016). *Accelerating Gender Equality and Women's Empowerment in Africa*. New York: United Nations Development Programme Regional Bureau for Africa.

African Commission on Human and Peoples' Rights (n.d). *Ratification Table: Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*. Retrieved on (January, 6th 2017) from: <http://www.achpr.org/instruments/women-protocol/ratification/>

African Development Bank Group (2011). *The Gambia: Country Gender Profile. Quality Assurance and Results Department Gender and Social Development Monitoring Division*. Retrieved on (October, 15th 2016) from:

<https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/GAMBIA%20Gender%20Profil%20final%20%282%29.pdf>

Amnesty Internation, (2015). Gambia: Sharp deterioration of human rights in 21st year of President Jammeh's rule. *Amnesty Internation*. Retrieved on (April, 6th 2017) from: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/07/gambiasharpdeteriorationofhuman/>

Andy .F, (2009). *Discovering Statistics Using SPSS Third Edition*, London, SAGE Publications Ltd.

Assi .T.M & ve ark., (2014). Are States Parties to CEDAW Living up to Their Commitments to Women and Girls? A Globally Comparative Analysis of National Actions. Los Angeles: *World Policy Analysis Center*.

Asuagbor J. L (2016). Status of Implementation of the Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Rights of Women in Africa, *African Commission on Human and Peoples' Rights*. Retrieved on (December, 7th 2016) from:

<http://www.peaceau.org/uploads/special-rapporteur-on-rights-of-women-in-africa-presentation-for-csw-implementation.pdf>

Bensouda A, (2013). *Improving Land Sector Governance in the Gambia, Implementation of the Land Governance Assessment Framework (LGAF)*. Kanifing Municipality: Amie Bensouda & Co. LP.

Bhattacharjee. A, (2012). *Social Science Research: Principles, Methods, and Practices*. University of South Florida.

Boone C. (2012). *Property and Political Order: Land Rights and the Structure of Politics in Africa*. EDGS Working Paper Number 2, University of Texas.

Bradshaw ve ark., (2013). *Women's Role in Economic Development: Overcoming the Constraints*. Background Paper for the High-Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015 Development Agenda.

Byrnes .A & Freeman M.A, (2011) *The Impact Of The CEDAW Convention: Paths To Equality*, *World Development Report*, 2012.

CEDAW Fourth and fifth periodic reports of Gambia, (2013). Fourth and fifth periodic reports of States parties due in 2010 Gambia, Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention, *United Nations*. Retrieved on (August, 20th 2017) from <http://www.refworld.org/country,,CEDAW,,GMB,,53c7e0304,0.html>

Chatora, A., (2016, January, 4). Gambia Government Passes bill which bans female genital Mutilation. Retrieved on (August, 22nd 2016) from <https://thisisafrica.me/15602-2/>

Chu. J, (2011). Gender and 'Land Grabbing' in Sub-Saharan Africa: Women's land rights and customary land tenure, *Society for International Development*.

Cotula. L. (2012, February 22). Analysis: Land Grab or Development Opportunity? *BBC News*. Retrieved on (October, 2nd 2016) from <http://www.bbc.com/news/world-africa-17099348>

Country Profile: FGM in the Gambia, (2015). Retrieved on (August, 21, 2017) from http://www.28toomany.org/media/file/profile/Gambia_v5_high.pdf

Çakırca S. I, (2013) Turkish Civil Code and CEDAW: Never Shall the Twain Meet? *Annales XLV*, N. 62, 145-192.

Darboe L. B. (2010, February 22). In simmering land dispute. *The Point Newspaper*. Retrieved on (March, 19th 2017) from <http://thepoint.gm/africa/gambia/article/in-simmering-land-dispute>

Darboe. A (2010, December 24). Sifoe Land Dispute is Now a Police Matter. *Daily News*. Retrieved on (March, 8th 2017) from <http://dailynews.gm/africa/gambia/article/sifoe-land-dispute-is-now-a-police-matter>

Deere et al., (2013). Property rights and the gender distribution of wealth in Ecuador, Ghana and India. *Springer Science+Business Media*, New York.

Duncan J. & Haule. S. (2014, October, 15). Women in Tanzania Set for Equal Land Rights – Let’s Make Sure it Happens. *Theguardian*. Retrieved on (February, 12th 2017) from: <https://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2014/oct/15/women-tanzania-equal-land-rights>

Ekpott. N. (2012, 22 February). Why Land Deals Are Good. *BBC News*: Retrieved on (March, 8th 2017) from <http://www.bbc.com/news/world-africa-17099348>

FAO (2002). Land Tenure and Rural Development, Land Tenure Studies 3. Rome: *Publishing Management Service*.

FAO (2010). Gender and Land Rights, Understanding Complexities; Adjusting Policies; Economic and Social Perspectives. Policy Brief No. 8 Rome: FAO.

FAO (2011). The State of Food and Agriculture 2010-2011. Office of Knowledge Exchange. *Research and Extension*. Rome.

FAO, (2002). Gender and Access to Land, FAO Land Tenure Studies 4, *Publishing Management Service*. Rome.

- Feder.G & Feeny.D (1991). *Land Tenure and Property Rights: Theory and Implications for Development Policy*. The World Bank Economic Review, Vol.5, NO 1:135 -153
- Fogelman. C. (2016). Measuring Gender, Development, and Land: Data-Driven Analysis and Land Reform in Lesotho. *University of Illinois*.
- Forsythe L. et al. (2009). *Strengthening Dryland Women's Land Rights: Local Contexts, Global Change*. Natural Resources Institute, *University of Greenwich*.
- Freudenberger M.S, (2000). Tenure and Natural Resources in The Gambia: Summary of Research Findings and Policy Options, *University of Wisconsin*.
- Gambia Bureau of Statistics (GBOS) and ICF International. (2014). *The Gambia Demographic and Health Survey 2013*. Gambia Bureau of Statistics.
- Gambia Bureau of Statistics (GBoS), (2013).The Gambia 2013 Population and Housing Census. *Gambia Bureau of Statistics*.
- GAMCOTRAP, (2012).Gender in the Gambia in Retrospect and Prospect. GAMCOTRAP Working Paper No.1, *GAMCOTRAP*.
- Gibba A.A.S (2008, June 13). Five Farato Residents Petition Lands Ministry against Ahmadiyya. *The Point Newspaper*. Retrieved on (March, 8th 2017) from <http://thepoint.gm/africa/gambia/article/2008/6/13/five-farato-residents-petition-lands-ministry-against-ahmadiyya>
- Gibba A.A.S. & Dibba Y.D, (2008, April 01) Babylon Crisis: 88 Arraigned. *The Point Newspaper*. Retrieved on (March, 15th 2017) from <http://thepoint.gm/article/2008/4/1/babylon-crisis-88-arraigned>
- Groenewald J.A, (2003). Conditions for Successful Land Reform in Africa. Paper presented at Pre-IAAE Conference on African Agricultural Economics, *Bloemfontein*, South Africa.
- International Monetary Fund, (2007). The Gambia: Poverty Reduction Strategy Paper. *IMF Country Report* No. 07/308
- Janvry .A & Sadoulet .E, (2005). Access to Land and Development. New Palgrave Dictionary of Economics, 2nd edition. *University of California*.

Kebbeh C. O, (2013). The Gambia: Migration in Africa's "Smiling Coast", *Migration Policy Institute*, Washington DC. Retrieved on (November, 4th 2016) from:
<http://www.migrationpolicy.org/article/gambia-migration-africas-smiling-coast>

Kettel. B, (2007). Challenging the margin: Gender equality and the UN reform process, *York University*.

Kimani. E.N & Maina .L.W (2010). Older Women's Rights to Property and Inheritance in Kenya: Culture, Policy, and Disenfranchisement. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*.

Kurebwa. J, (2013). Who Owns the Land? Rural Women's Access to and Control of Agricultural Land in the Madondo Communal Lands of Gutu District, Zimbabwe. *International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN 2319-7064*.

Marenah S.M.K. (2012, May 24) Report shows low women's participation in politics, governance: *The Point Newspaper*. Retrieved on (April, 15th 2016) from:
<http://thepoint.gm/africa/gambia/article/report-shows-low-womens-participation-in-politics-governance>

Marite.K.M, (2005). *Women's Rights and Participation - Including Women's Access to Land and Inheritance, and the Role of Lobbying and Grassroots Organizations in Lesotho*, Bangkok, Thailand.

Masri S.E, (2012). Challenges facing CEDAW in the Middle East and North Africa. *The International Journal of Human Rights*.

MDG Status Report, (2014). Level of Achievement of the Millenium Development Goal (MDGs), *Republic of The Gambia*.

Metso M. & Feuvre N.L. (2006). Quantitative Methods for Analysing Gender, Ethnicity and Migration. *Université de Toulouse-Le Mirail*.

Ministry of Women's Affairs (2010). The Gambia National Gender Policy 2010- 2020. Retrieved (February, 9th 2017) from:
<http://www.gafspfund.org/sites/gafspfund.org/files/Documents/Attachment%208%20Women%20and%20Gender%20Policy.pdf>

- Motsoene K.A, (2014). Is Women's Increased Accessibility to Land a Path to Sustainable Development? The Case of Urban Maseru, Lesotho. *Journal of Social and Development Sciences*, (ISSN 2221-1152), Vol. 5.
- Mugabi.C. (2013).Challenges Facing Land Ownership in Rural Tanzania: What needs to be done? *Economic and Social Research Foundation Policy Brief No.4*: Retrieved on (March, 10th 2017) from http://www.esrf.or.tz/docs/Challenges_Facing_Land_Ownership.pdf
- Mulugeta. M & Amsalu. T, (2014). Women's role and their decision making in livestock and household management. *Journal for Agricultural Extension and Rural Development*.
- Odeny M. (2013). Improving Access to Land and Strengthening Women's land rights in Africa. Annual World Bank Conference on Land and Poverty. *The World Bank*.
- Okwakpam.I.O & Alafuro.A, (2013) *Land Accessibility: The Burden on Socio – Economic Livelihood of Women in Akpor Clan, Obio/Akpor Local Government Area. Journal of Economics and Sustainable Development*,ISSN 2222-1700.
- Omoredede. C.K (2014). Organising Rural Women for Socio-Economic Development and Self-Reliance in Nigeria: Challenges and Prospects. *University of Benin*.
- Onuoha. C. F, & Ngwu E.C, (2017).The Unfolding Political Impasse in the Gambia. Aljazeera Center for Studies. Retrieved on (May, 18th 2017) from http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2017/2/15/6d90659cb1f74c07ab83088a9a14eb28_100.pdf
- Pauw M.D. (2013). Women's Rights: From Bad to Worse? Assessing the Evolution Of Incompatible Reservations to the CEDAW Convention. *Utrecht Journal of International and European Law*, ISSN 0927-460X.
- Pearce.F. (2016).Common Ground Securing Land Rights and Safeguarding the Earth. *Oxfam International Land Coalition, & Rights and Resources Initiative*, Oxford, UK.
- Pedersen, R.H. (2015). A Less Gendered Access to Land? The Impact of Tanzania's New Wave of Land Reform. Overseas Development Institute, *Development Policy Review*, 33 (4).

Peterman. A, (2011). Women's Property Rights and Gendered Policies: Implications for Women's Long-term Welfare in Rural Tanzania. *The Journal of Development Studies*.
Polasi ve ark., (2015) Socioeconomic Status of Women in Lesotho. *International Journal of Recent Research in Interdisciplinary Sciences (IJRRIS) Vol. 2. ISSN 2350-1049*.

Quan, J (2006) Land Access in the 21st Century: Issues, Trends, Linkages and Policy Options. *Natural Resources Institute University of Greenwich*.

Qureshi. S, (2013). The Recognition of Violence against Women as a Violation of Human Rights in the United Nations System. *University of Punjab*.

Schilling H. B. S (2007). Treaty Body Reform: the Case of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. *Oxford University Press*.

Senghore. B (2012, August 16). 26 youths arrested in LRR over land dispute. *The Point Newspaper*. Retrieved on (March, 6th 2017) from <http://thepoint.gm/africa/gambia/article/26-youths-arrested-in-lrr-over-land-dispute>

SOFA Team and Cheryl Doss, (2011). The Role of Women in Agriculture, ESA Working Paper No. 11-02. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*.

Sora A.F. (2015, March, 12). Demolition of compounds in Babylon. *Foroyaa Newspaper*. Retrieved on (March, 8th 2017) from <http://www.foroyaa.gm/archives/4212>

Sylvester S. (2013). Land Tenure Reforms and Investment in Tanzania (M.A. Dissertation) *University of Dar es Salaam*. Retrieved on (December, 16th 2016) from http://www.efdinitiative.org/sites/default/files/publications/suzana-land_tenure_and_investment_in_tanzania.pdf

Tagoe. T & Abakah. E, (2015). Issues of Women's Political Participation and Decision-Making in Local Governance: Perspectives from the Central Region of Ghana. *International Journal of Public Administration*.
The Constitution of The Republic of The Gambia, 1997.

The Gambia Red Cross Society, (2011). *Training Manual on Human Rights and Humanitarian Principles*. A Handbook for CSOs Working in The Gambia.

Tsikata. T. (2016). Gender, Land Tenure and Agrarian Production Systems in Sub-Saharan Africa, Agrarian South. *Journal of Political Economy*.

UN-Habitat, (2005). Land Tenure, Housing Rights and Gender in Lesotho, *United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT)*, Nairobi.

UN-Habitat, (2012). Handling Land: Innovative tools for land governance and secure tenure. *UNON Publishing Services Section*, Nairobi.

United Nations (1949). Universal Declaration of Human Rights, *United Nations*.

United Nations (2015). The World's Women 2015: Trends and Statistics. *United Nations Department of Economic and Social Affairs*, New York.

United Nations Development Programme (2014). Closing The Gender Gap: The Realities In The Gambia. *UNDP Policy Brief*.

United Nations Interagency Framework Team for Preventive Action (2012). *Toolkit and Guidance for Preventing and Managing Land and Natural Resources, Conflict, land and conflict*. New York, U.S.A.

United Nations, (1995) Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing+5 Political Declaration and Outcome, Retrieved on (April, 6th 2017) from:
http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf

United Nations, (2010). The World's Women 2010, Trends and Statistics, Department of Economic and Social Affairs, *United Nations publication*, New York.

USAID (n.d.). *USAID Country Profile: Property Rights and Resource Governance: Tanzania*. Retrieved (February, 4th 2017) from: <https://www.land-links.org/country-profile/tanzania/>

Vanegas & Pruitt, (2012). CEDAW and Rural Development: Empowering Women with Law From The Top Down, Activism From The Bottom Up. *University of Baltimore Law Review*.

Woods E.H. (2015). A Phenomenological Study of Female Gender Inequality in the Defense Industry. Doctoral Dissertation, *Walden University*.

World Bank, (2009). Agricultural Land Redistribution: Toward Greater Consensus. *World Bank*, Washington DC.

World Economic Forum (2015). The Global Gender Gap Report. *World Economic Forum*, Geneva.

Yngstrom. I. (2010). *Women, Wives and Land Rights in Africa: Situating Gender Beyond the Household in the Debate Over Land Policy and Changing Tenure Systems. Oxford Development Studies.*

Anket soruları

1. Köyünüzün ismi nedir?
2. Kaç yaşındasınız?
3. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
4. Şahsınıza ait arazi var mı?
Evet Hayır
5. Araziye erişiminiz var mı?
Evet Hayır
6. Cevabınız 'Evet' ise araziye erişiminiz tam mı yoksa sınırlı mı?
Tam Sınırlı
7. Akrabalarınızdan veya arkadaşlarınızdan arazi ödünç alıyor musunuz?
Evet Hayır
8. Kadınların arazi hakları Gambiya Anayasası'nca güvence altında mı?
Evet Hayır
9. Araziye erişim konusunda herhangi bir engel ile karşılaşılıyor musunuz?
Evet Hayır
10. Cevabınız 'Evet' ise ne tür engellemeler ile karşılaşılıyorsunuz? (Birden fazla cevap verebilirsiniz).
11. Topluluğunuz içerisindeki arazi paylaşımları örfi kurallara mı dayanıyor?
Evet Hayır
12. Sizce topraklar üzerinde hangi cinsiyetin hakimiyeti daha fazla?
Kadın Erkek

13. Mevcut arazi kullanım sistemleri kadınların arazi erişimlerini etkiliyor mu?

Evet Hayır

14. Kadınların arazi erişimlerini kısıtlayan unsurlar nelerdir? (Birden fazla cevap verebilirsiniz).

15. Arazilerin miras yoluyla paylaşılmasına kadınlar da dahil ediliyor mu?

Evet Hayır

16. Kadınların arazilere tam erişim sağlaması ne gibi gelişmelere sebep olur? (Birden fazla cevap verebilirsiniz).

17. Kadınlar hane içi karar verme süreçlerine dahil ediliyor mu?

Evet Hayır

18. Hane halkı içerisinde nihai karar verici hangi cinsiyete mensup?

Kadın Erkek

19. Kadınlar, topluluğunuz içerisinde ne tür ayrımcı uygulamalara maruz kalıyor?

20. Kadınların arazilere erişiminin iyileştirilmesi için neler yapılabilir?